

Miloš Žiak

Ako sa na Slovensku stavajú pamätníky alebo Pravdivý príbeh Izraelskej obchodnej komory na Slovensku

Úvod

Občianske združenie s názvom Izraelská obchodná na Slovensku vzniklo v máji roku 2001. Jeho zrod nebol ľahký. Najskôr som sa bránil ponuke izraelských priateľov vytvoriť takúto občiansku iniciatívu ja. Potom odmietol vznikajúcej občianskej iniciatíve poskytnúť prázdnu značku s názvom Slovensko-Izraelská obchodná komora človek, ktorý ju mal zaregistrovanú na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky, aj keď nemal žiadnu existujúcu obchodnú komoru daného typu. Nakoniec sa do nej kvôli nie najšťastnejšie zvolenému alternatívnemu názvu Izraelská obchodná komora na Slovensku zdráhali vstúpiť mnohí slovenskí podnikatelia, i keď boli priaznivo naklonení myšlienke priateľstva a obchodnej spolupráce so štátom Izrael, aby neboli zbytočne svojim okolím upodozrievaní, že majú zatajených nejakých židovských predkov, respektíve že sami sú len dobre utajení Židia.

Túto knihu venujem všetkým bývalým, súčasným aj budúcim členom a podporovateľom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku s vďakou, že v ktoromkoľvek období jej existencie trpezlivo prispievali, prispievajú a verím, že budú naďalej prispievať k rozvoju priateľských a k prehĺbovaniu vzájomne prospešných obchodných vzťahov medzi štátmi Slovenská republika a Izrael.

Kapitola 1.

Základný ekonomický zákon znie: „Čo je navyše, to nemôže chýbať“

Po tom, ako sa komunistický režim na Slovensku pre väčšinu občanov nečakane v novembri roku 1989 zrútil, začali sa postupne (po opadnutí pôvodnej eufórie z nadobudnutých perspektív) rozmrazovať staré, rutinné spôsoby správania sa občanov včítane vyrojenia sa predsudkov a resentmentov rôzneho typu, o ktorých mnohí predpokladali, že sú už len súčasťou muzeálnych zbierok. Počnúc túžbou po návrate sociálnych istôt, poskytovaných v prítomí policajného štátu až po oživenie stereotypných predstáv o vrodenej nepriateľskej povahe iných národov a rás na škále od umierneného národovectva po ničím nezastierané hlásanie rasizmu a xenofóbie.

Napriek otvorenému nesúhlasu mnohých frustrovaných spoluobčanov poskytoval smerom do budúcnosti priestor, vytvorený „udalosťami Novembra 89“, aj iný možný vývin, než len cúvanie. Na realizáciu tohto „iného smeru vývinu“ by sa ale musela najskôr sformovať vôľa dostatočne vplyvnej a odhodlanej skupiny ľudí, ktorí by si takýto alternatívny vývin želali, i keby len mimochodom.

Posledné roky komunistického režimu som patril medzi tých, čo pomáhali uvoľniť lavínu občianskej nespokojnosti. Nasledoval výbuch. Ten zmietol štyri desaťročia trvajúci monopol komunistickej moci (1948-1989), ktorý si vynucovala vládnuca Komunistická strana Československa na občanoch za pomoci represívnych zložíek štátu. V júni 1990 sa konali slobodné volby.

O dva a pol roka neskôr, v novembri roku 1992, keď sa poslanci Federálneho zhromaždenia rozhodli ukončiť existenciu Českej a Slovenskej federatívnej republiky som pôsobil vo funkcii vedúceho Kancelárie prezidenta ČSFR so sídlom v Bratislave. Spoločný štát Čechov a Slovákov, ktorý vznikol v roku 1918, trval 74 rokov. Po prvýkrát bola kontinuita jeho existencie prerušená na šesť rokov v čase tesne pred vypuknutím 2. svetovej vojny (marec 1939). Československo bolo obnovené v roku 1945. Po druhýkrát – nateraz posledný – zanikol spoločný štát Čechov a Slovákov dňa 31. decembra roku 1992.

Zápas o podobu režimu na osamostatnenom Slovensku sa v roku 1993 rozohrel s vysokou intenzitou a vášňou. Pokiaľ išlo o mňa, mal som len 33 rokov a ani ja som nemal v úmysle stať sa predčasne „človekom minulosti“. Skupina vedúcich osobností hnutia za ukončenie mocenského monopolu komunistickej strany (Hnutia Verejnosť proti násiliu), ku ktorej som patril, najskôr svoj zápas vyhrala (dosiahla zrušenie mocenského monopolu komunistov a vypísanie slobodných volieb) a vzápätí prehrala (bývalí príslušníci komunistickej nomenklatúry a ich prisluhovači si obliekli rôznofarebné politické tričká, rozbili spoločný štát Čechov a Slovákov a uchopili moc v podmienkach parlamentnej demokracie, politickej plurality, voľného trhu a súkromného vlastníctva). Povedal som si: Nie je hanba prehrať, hanba je nebojovať.

Prvé vážne turbulencie v radoch víťaznej politickej sily (Hnutia za demokratické Slovensko, HZDS), v dôsledku politického pôsobenia ktorej zanikla Česká a Slovenská federatívna republika, sa prejavili do roka po zániku spoločného štátu Čechov a Slovákov. Časť víťaznej politickej reprezentácie sa vracala nazad na Slovensko z orgánov federácie, kam bola len nedávno delegovaná, aby zastupovala slovenské záujmy na platforme spoločného štátu. Po návrate na malé Slovensko sa ukázalo, že nie je pre všetkých dosť voľných stoličiek a že tí, čo už na nich sedia, nie sú ochotní sa pomknúť. V zápase za svoje mocenské uplatnenie v politike najskôr táto časť politickej reprezentácie presadila na post prvého prezidenta Slovenskej republiky posledného predsedu Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej federatívnej republiky Michala Kováča (marec 1993). Následne vyvolala vo vnútri hnutia roztržku a vyslovila vláde premiéra Vladimíra Mečiara nedôveru (marec 1994).

Od nového predsedu vlády Slovenskej republiky, bývalého ministra zahraničných vecí Českej a Slovenskej federatívnej republiky Jozefa Moravčíka som dostal ponuku stať sa jeho poradcom. Pôvodne frakčný zápas vo vnútri Hnutia za demokratické Slovensko nadobudol celospoločenské rozmery a rozdelil slovenskú spoločnosť na dlhý čas na dva nezmieriteľné tábory: prívržencov osoby Vladimíra Mečiara a jeho odporcov.

Jozef Moravčík si dal podmienku, že po tom, ako prevezme po Mečiarovi post predsedu vlády SR musí byť urýchlene poslancami Národnej rady Slovenskej republiky odsúhlasený termín konania predčasných parlamentných volieb. V snahe získať pre svoj krok legitimitu priamo od občanov SR, teda neocitnúť sa v úlohe politického samozvanca, zradikalizoval Moravčík blížiacou sa predvolebnou atmosférou predčasných parlamentných volieb rozdelenú slovenskú spoločnosť na vysoký stupeň.

Parlamentné voľby sa konali dva dni: 30. septembra a 1. októbra 1994. Opäť ich vyhralo HZDS Vladimíra Mečiara. V nasledujúcich štyroch rokoch sa Mečiar ako predseda vlády zamerlal predovšetkým na upevnenie si vlastnej mocenskej pozície premiestňovaním majetku štátu do súkromných vreciek „seba a svojich verných“. Na túto vec mal Mečiar zrejme veľmi jednoduchý názor: Ak sa má na Slovensku začať budovať kapitalizmu, musí vzniknúť vrstva kapitalistov. A ako môže vzniknúť vrstva kapitalistov „zhora“ (direktívne)? Tak, že on (Mečiar) osobne určí, kto bude kapitalistom (vlastníkom „výrobných prostriedkov“) a kto bude patriť k mase proletárov („námezdnych pracujúcich“).

Po skúsenosti z marca 1994 kedy vyslovili jeho vláde nedôveru práve „jeho verní“ Mečiar už ale nedôveroval takmer nikomu. Hľadal preto mocenský nástroj, ktorým by mohol kontrolovať aj súkromie a tajné myšlienky „svojich verných“, aby ich po tom, ako z nich prevodom majetku spraví vplyvných ľudí s budúcnosťou, udržal na uzde stoj čo stoj. To bol skutočný dôvod, prečo Slovenská informačná služba (SIS) urýchlene v roku 1995 zakúpila odpočúvací systém, schopný monitorovať telefonické hovory GSM. Mečiar sa neobával svojich zjavných oponentov, ale predovšetkým „svojich verných“. Keďže na odpočúvanie záujmových osôb nebolo možné žiadať zákonný súhlas sudcu (Mečiarovi „verní“ tým, že mali o svojej budúcnosti iné predstavy, než mal o ich budúcnosti Mečiar, predsa nerobili nič nezákonné) vznikla požiadavka vykonávať odpočúvanie „načierno“. Diera na úniky oficiálne nikým nekontrolovaných odpočúvaní, ktorá vznikla v rámci potreby predsedu HZDS Vladimíra Mečiara držať na uzde „svojich verných“, sa ale začala nebezpečne rozširovať. Možnosť nelegálne nasadiť odpočúvanie na záujmové osoby, vytipované podľa účelového kľúča, sa začala meniť v rukách príslušníkov spravodajskej služby, ktorí mali za úlohu zabezpečiť technický výkon nelegálneho odpočúvania, na výhodný obchodný artikel. Každý získaval kapitál, ako vedel.

Nelegálne odpočúvania, kombinované so zastrašovaním „odídencov z HZDS“ (ktoré vyvrcholilo vraždou Róberta Remiáša a únosom syna prezidenta Slovenskej republiky) nadobudli v rokoch 1995 až 1998 hororové rozmery. Opoziční politici neboli hrádzou, ktorá by zastavila túto hrozivo do výšky čnejúcu vlnu. Ukázali sa byť dokonale marginálni a impotentní. Médiá v tom zápase ostali odkázané samé na seba. Vládnci politici cielene mlčali o tom, čo sa deje „za oponou“. Opoziční politici mlčali tiež. Sčasti preto, že sa báli o seba a svojich blízkych, sčasti preto, že sa báli Mečiara dráždiť, aby im náhodou neodmietol hodiť zo štátneho majetku aspoň ohlodanú košť.

Opoziční novinári kričali do hrozivého komunikačného ticha o to hlasnejšie. Otáznou ostala miera kompetentnosti tohto kriku. Aj opoziční novinári boli manipulovaní

a zavádzaní rozličnými protimečiarovsky podfarbenými spravodajskými hrami. Zameranosť „proti“ (Mečiarovi a jeho HZDS) bola verejnosti predostieraná ako základ dôveryhodnosti informácie. Stala sa apriórnym dôkazom neustrannosti. Z verejného diskurzu sa vytratilo vyvažujúce hľadisko „za a proti“.

Mediálny zápas s autokraticky grobianskym spôsobom výkonu moci, ktorý novinári premenovali na fenomén s názvom mečiarizmus, začal čoraz viac pripomínať zápas vo voľnom štýle podľa pravidiel: chyť, zovri čo môžeš, udri, kopni ako vieš. Vecná diskusia o budúcnosti krajiny sa stala nemožnou.

Pokrivení ľudia, žijúci pod tlakom pokrivených pravidiel, vygenerovali pokrivený obraz seba samých. Na oboch stranách barikády. Nebolo veľa tých, čo si uchovali odstup a zdravý rozum. Novými a novými kauzami šokovaná, traumatizovaná a opakovane frustrovaná slovenská postkomunistická spoločnosť sa dostala do tranzu.

V septembri roku 1998 – po uplynutí štvorročného obdobia vlády Vladimíra Mečiara – sa konali parlamentné voľby. Mečiarovo HZDS opäť zvíťazilo. Ale Mečiar ostal zapuzdrený. Stratil koaličný potenciál. Vládu zostavil Mikuláš Dzurinda, vezúci sa na vlne protimečiarovských emócií občanov. Časť bývalých opozičných novinárov sa pokúsila presadiť za kritérium dôveryhodnosti do spravodajstva zapracované hodnotiace hľadisko, podporujúce politiku vlády, zostavenej bez Mečiara. Z významotvornej dialogickej dvojice hľadísk „za a proti“ bolo vyzdvihnuté pritakávajúce „za“ a zatratené pochybovačné „proti“. Týmto spôsobom viacerí bývalí opoziční novinári definitívne pochovali samoliečiteľskú schopnosť médií, poskytovanú dialogickým zvažovaním interpretačných možností. Tí, ktorí sa pokúšali médiám vrátiť ich samoliečiteľskú schopnosť, sa stali pre novú mocenskú elitu a priori podozriví. Medzi nich patrila napríklad Milan Šimečka, ktorý po tragickej smrti šéfredaktora denníka Sme Karola Ježíka nastúpil na jeho uprázdnené miesto.

Karol Ježík zomrel 14. decembra 1998. Milan Šimečka bol menovaný do funkcie šéfredaktora denníka Sme v marci 1999 a zotrval v nej viac ako sedem rokov. Mikuláš Dzurinda bol predsedom vlády Slovenskej republiky dve volebné obdobia (1998-2002, 2002-2006).

V rokoch 1994-1998 spočívala hlavná ťarcha protimečiarovského zápasu na pleciah opozične naladených intelektuálov, opozičných novinárov a občanov SR, nespokojných so zánikom spoločného štátu Čechov a Slovákov. Preto nemal nikto z novej Dzurindovej politickej „všehochuti“, ktorá nastúpila po septembrových voľbách roku 1998, strach. Ani samotný Dzurinda, pôvodne len hovorca strán širokej pravo-lavej protimečiarovskej koalície a následne predseda vlády ešte širšej povolebnej koalície nikomu nepripadal byť obzvlášť nebezpečný. Skôr smiešny. To, že si Dzurinda vytýčil vo svojom volebnom programe zabavenie majetku, ktorý Mečiar rozdal „svojim verným“ nikoho – s výnimkou Mečiarových „verných“ – neznepokojovalo. Nikto si v prvej chvíli neuvedomil dostatočne zreteľne, že Dzurinda sa v konečnom dôsledku môže pokúsiť premiestniť tento pôvodne štátu patriaci majetok (respektíve časť výnosov z jeho predaja) do rúk „svojich verných“. A že v tomto procese v konečnom dôsledku narazí na tie isté výzvy ako Mečiar.

Ako rozoznať, kto sú ozaj verní a ako ich udržať pod kontrolou? Akým spôsobom vytvoriť svojim verným komfortnú (rozumej: bezkonkurenčnú, „monopolnú“) pozíciu na trhu v ústavov garantovaných podmienkach voľnej obchodnej súťaže? Akým spôsobom udržať v rukách moc čo najdlhšie?

Dosadnutie hovorcu Mikuláša Dzurindu do kresla predsedu vlády veľmi širokej koalície (vymedzenej na jednom okraji bývalými členmi Komunistickej strany Slovenska a na opačnom okraji antikomunistami z KDĽ, ktorí sa opierali o podporu niektorých bývalých revolucionárov z Novembra 89) a následné zapuzdrenie Vladimíra Mečiara v roli opozičného poslanca bolo signálom pre definovanie nového horizontu kryštalizácie slovenskej spoločnosti. Týmto novým horizontom kryštalizácie sa stal vstup Slovenska do Európskej únie a NATO a bezpodmienečné prijatie pravidiel členstva, ktoré by oprávňovalo Slovenskú republiku navždy zotrvať v civilizačnom klube parlamentných demokracií západoeurópskeho typu.

Proces integrácie podporovala väčšina občanov Slovenska, vychádzajúc z predpokladu, že ekonomickí lídri Európskej únie (tzv. atómové jadro rozširovania) si môžu rozširovanie sféry svojho vplyvu smerom na Východ dovoliť, keďže majú prebytok finančných prostriedkov. Sovietsky zväz si Slovensko podmanil silou a brutalitou. V danom čase to vyzeralo tak, že západné demokracie si môžu Slovensko „dovoliť si kúpiť“. Za uznanie ich vodcovskej role si môžu dovoliť veľkoryso zaplatiť. Nikto nepočítal v strednodobom horizonte s príchodom finančnej a hospodárskej krízy. Zdalo sa, že možnosť „mrhať“ nemá časové obmedzenie. Mnohí ľudia sa začali správať ako keby prestali platiť fyzikálne zákony.

Nový horizont kryštalizácie vyžadoval príchod nového typu reprezentácie. Starí politici, prikrytí novými heslami, ale nezamýšľali zmeniť svoje rutinné návyky. Eufória „porážky Mečiara“ a následné bezstarostné správanie sa demokraticky orientovaných občanov SR im vyhovovalo. V prítomí za oponou sa mohli nerušene rozkrútiť kolesá privatizácie a reprivatizácie štátneho majetku v duchu tých pravidiel, kvôli ktorým občania odstavili Mečiara od moci. Dlhú dobu si to nikto nevšimol, keďže predstava hovorcu Dzurindíka v úlohe autokrata Vladimíra Mečiara sa zdala byť komická. Neskôr mnohým, včítane mňa, zamrzol úsmev na tvári.

Hovorí sa, že politici sú dočasní, ale obchodníci sú veční. V čase keď sa politici ešte ruvali o podiel na budúcej moci, obchodníci v pozadí si už boli plne vedomí nadchádzajúcej zmeny. Obchodnícky inštinkt ich preto nútil hľadať spôsob, akým by bolo možné zabezpečiť, aby ich obchodnícke záväzky z minulosti neboli poškodené politickou a následne mocenskou zmenou. Čo najmenej poškodený prenos záujmov a pozícií z minulosti na budúce „ihrisko“ bol spojený s hľadaním osôb, ktoré by boli prípadne schopné pri otváraaní si priestoru vlastnej budúcnosti na „novom ihrisku“ odniesť na chrbte aj záväzky už vyprofilovaných a minulosťou sformovaných obchodníckych skupín. Odniesť na chrbte ich záväzky k už nadobudnutému majetku aj k príslušníkom ich skupiny, sformovanej v špecifických podmienkach Mečiarovho protekcionizmu.

Týkalo sa to aj obchodníkov a obchodníckych skupín zo zahraničia, pokiaľ ich vstupu na územie Slovenska predchádzalo politické rozhodnutie Mečiara a jeho najbližšieho

okruhu spolupracovníkov o tom, aká firma môže na Slovensku podnikať, za akých podmienok a kto ju bude z okruhu Mečiarových „verných“ na Slovensku zastupovať. Tento protekcionistický, respektíve mýtny systém obchodníckeho vstupu na Slovensko bol sprevádzaný aj platením mýtného mýtnikovi.

Domáci aj zahraniční podnikatelia sa snažili (niekto zreteľnejšími gestami, niekto zahmlenejšie) signalizovať nastupujúcej po-mečiarovskej politickej elite, že jediný záväzok, ktorý pociťujú, je záväzok k ich vlastnému majetku a jeho rozvoju. V žiadnom prípade nepociťujú záväzok k Mečiarovi a jeho politickej budúcnosti.

V priesečníku takto definovaných záujmov sa v rokoch 1997 – 1999 ocitol aj môj život a jeho perspektíva. Nikoho nedojímala moja túžba po slobodnom živote a rozvoji vlastných tvorivých síl v podmienkach voľnej súťaže. Bol som zrejme zaujímavý najmä ako nositeľ politických signálov vlastnej minulosti, ktoré mohli domácim aj zahraničným obchodníkom a obchodníckym skupinám sformovaným v podmienkach „mečiarovskej“ minulosti poslúžiť na prekrytie tejto minulosti a na dosiahnutie legitimacy pre ich čiastočnú či úplnú akceptáciu a ďalší rozvoj ich obchodníckeho potenciálu v rámci nastupujúcej politickej skutočnosti. Bol som opozičným intelektuálom a spisovateľom, otvorene sa búriacim proti komunistickému režimu (1986-89). Bol som členom koordinačného centra (výboru) hnutia Verejnosc' proti násiliu, ktoré počas novembrovej (1989) revolúcie presadilo zrušenie vedúcej úlohy a mocenského monopolu komunistickej strany, ako aj termín konania prvých slobodných volieb (jún 1990). Bol som vedúcou osobnosťou oživenia židovského života na Slovensku (najmladším členom prezídia Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku v rokoch 1990 až 1993). Bol som poradcom prezidenta ČSFR Václava Havla (od marca 1991) a vedúcim kancelárie prezidenta Českej a Slovenskej federatívnej republiky so sídlom v Bratislave (od apríla 1992 do zániku spoločného štátu Čechov a Slovákov). Po odvolaní Vladimíra Mečiara z funkcie premiéra (apríl 1994 – november 1994) som bol poradcom predsedu vlády Slovenskej republiky Jozefa Moravčíka. Po návrate premiéra Mečiara k moci som sa postavil do čelných radov opozície tej podoby euro-ázijského režimu, ktorý sa pokúšal Mečiar na Slovensku zaviesť. Od roku 1995 som pôsobil v súkromnom sektore (začínal som podnikať). Do roku 1998 som mal publikovaných 8 kníh (fiction aj non-fiction) a množstvo odborných literárno-kritických aj novinárskych politicko-analytických článkov. Môj život na „novom ihrisku“ bol plne legitímny a nebol od nikoho odvodený. Nikto nemal na mňa opcii. Pre Davida Herckého, ktorý sa náhle objavil na Slovensku, som stelesňoval zrejme lákavý potenciál figúrky na šachovnici, umiestnenej v dobrej východiskovej pozícii. Bolo ma len treba zapriaľnúť do správnej káry.

Davida Herckého mi predstavil jeho svokor Chanoch Derzavich, ktorý v roku 1992 investoval v Bratislave spolu s priateľmi nemalé finančné prostriedky na kúpu administratívnej budovy neďaleko centra mesta. Derzavich a skupina jeho priateľov podnikali v oblasti kúpy, zveľadenia a predaja nehnuteľností. Svoju investíciu na území Českej a Slovenskej federatívnej republiky považovali za štandardne bezpečnú operáciu. Následne spoločný štát Čechov a Slovákov zanikol a oni sa ocitli na území Slovenskej republiky, ovládanej Mečiarovými škandálmi a od polovice

deväťdesiatych rokov aj dôstojníkmi Slovenskej informačnej služby a mafiou. V istých chvíľach sa rozdiel medzi štátnou inštitúciou a zločineckou skupinou nedal úplne rozlíšiť. O budúcnosti Slovenskej republiky renomované medzinárodné médiá špekulovali s obavami a znepokojením. V tom stiesnenom čase som sa s Chanochom zoznámil a napriek vekovému rozdielu aj spriatelil.

Otec Davida Herckeho pochádzal zo Žiliny (jeho meno sa na Slovensku vyslovovalo Herčky). V čase, keď sa David narodil, žil už jeho otec v USA. Pokiaľ som Davidovi dobre rozumel, bol ešte maloletým dieťaťom, keď jeho otec zahynul počas automobilovej havárie. On následne s mamou presídlil do štátu Izrael, ale americký pas a občianstvo si obaja ponechali. Na Slovensku sa objavil niekedy na prelome rokov 1997-98. Svokor ho požiadal, aby mu pomohol spravovať sieť malých supermarketov, nachádzajúcich sa v okolitých dedinkách neďaleko Bratislavy, ktoré kúpil Chanoch spolu s budovou neďaleko centra mesta a nepodarilo sa mu ich oddelene predať. V čase, keď sa tridsiatnik David objavil v Bratislave, práve sa psychicky aj fyzicky zotavoval z ťažkého úrazu, pri ktorom prišiel o predlaktie ruky. Počas prezentácie mäsokombinátu neopatrne gestikuloval, mlyn na mäso mu jednu ruku zachytil. David s manželkou mali tri maloleté deti. Bolo ťažké s ním nesúciť.

Práca so supermarketmi Davida neuspokojovala. Hľadal nejaké hlbšie poslanie. To zrejme našiel v diskusiách so mnou o poslaní židovstva a v úvahách o založení spoločnej Izraelsko-Slovenskej obchodnej komory. Od prvej chvíle bolo zrejmé, že sa myšlienkovito nenachádzame na palube tej istej lode. David ma presviedčal o vedúcej úlohe štátu Izrael, ja som ho presviedčal o vedúcej úlohe Hospodina. Vysvetľoval som mu, že ja nie som sionista nie preto, že by som nerozumel dôvodom, pre ktoré musíme mať vlastný štát. Po trpkvej európskej skúsenosti s Hitlerom a nemeckými nacistami by len hlupáci ostali neozbrojení, vydaní na milosť a nemilosť „láske“ svojich nežidovských blížnych. I keď je treba zdôrazniť, že mnohí európski nežidovskí spoluobčania prejavili svoju „lásku k blížnemu“ (k Židovi) aj v čase najväčšieho nacistického besnenia a hrôzy, ako o tom vypovedá každoročne udeľované izraelské štátne vyznamenanie Spravodliví medzi národmi. Ale ani láska k blížnemu týchto výnimočne obetavých ľudí nemala v sebe silu zastaviť krvilačnú protižidovskú hystériu, ktorá ovládla myseľ veľkej časti európskej populácie. Opakoval som mu, že ja som veriaci Žid a napriek všetkému, čo sa v minulosti mojej rodine stalo, som sa rozhodol ostať žiť v Bratislave. A že keď príde Mošiach (Mesiáš) vrátim sa i tak do Izraela a ani nebudem musieť platiť za letenku. Pokiaľ ide o moje deti, umožnili sme im spolu s manželkou vyrastať v prostredí uplatňovania zásad ortodoxnej židovskej viery. Obe navštevovali škôlku Gan menachem, ktorú viedla rebecin Chana (manželka bratislavského lubavičského rabína Barucha Myersa). Vzhľadom k tomu, že je súčasný svet – Boruch Ha-Šem (Požehnaný buď Hospodin) – otvorený, bude mať každé z mojich detí možnosť slobodne sa rozhodnúť samo za seba kde a ako bude žiť.

David mojim argumentom so smiechom oponoval. Podľa neho sme všetci sionisti, lebo svoju identitu odvodzujeme od hory Sion, z vrcholu ktorej pre nás Mojše rabejnu (náš veľký učiteľ Mojžiš) zniesol dosky s (Božími) prikázaniami. Bol to nekonečný a nudný rozhovor. Ja som zdôrazňoval hľadisko jednotlivca tvárou v tvár Bohu, David

zdôrazňoval hľadisko kolektívu tvárou v tvár úsiliu vybudovať židovský štát a obhájiť jeho právo na existenciu.

V prvej polovici roku 1999 mi David nečakane doniesol z Izraela igelitovú tašku plnú vizitiek s mojím menom a hlavičkou Israel-Slovakia Chamber of commerce/Izraelsko-Slovenská Obchodná komora. Vizitiek doniesol najmenej tisíc kusov (Chanoch okrem iného vlastní v Izraeli aj tlačiareň). Vyvalil som na tú kopu vizitek oči.

Koncom roku 1999 prišla následne z Izraela ponuka investičnej skupiny TBIH, aby som pre nich kúpil 100% akcií správcovskej spoločnosti VSP Tatry, ktorá bola exkluzívnym správcom vtedy najväčšej doplnkovej dôchodkovej poisťovne (DDP) na Slovensku. Na poistnom trhu pôsobila pod názvom Tatry-Sympatia. Investičnú skupinu tvorila izraelská spoločnosť Kardan spolu s investičným oddelením Deutsche Bank. Spolufinancujúcou bankou akvizícií skupiny TBIH bola ABN Ambro z Holandska.

Aby som zvýšil svoje šance na úspech v konkurenčnom zápase záujemcov o kúpu (konkurentmi boli skupina Penta a Všeobecná úverová banka) spojil som sa s vtedy už skúseným podnikateľom Michalom Lazarom. Michal Lazar priviedol do nášho spojenectva Petra Lukeša. Po úspešnom završení kúpy som sa stal členom predstavenstva správcovskej firmy, spravujúcej DDP Tatry-Sympatia a Michal Lazar sa stal predsedom jej dozornej rady.

Moja spolupráca s Davidom Herckym tým začala na Slovensku naberať reálnu podobu aj vážnosť. Napriek tomu som si vo vzťahu k vznikajúcej inštitúcii s názvom Izraelsko-Slovenská obchodná komora udržiaval aj naďalej ostražitý odstup. V septembri roku 2000 sme sa s manželkou rozhodli odsťahovať sa z Petržalky a kúpiť si mezonetový byt v užšom centra mesta. Vklad do katastra nám povolili v októbri a v novembri sme sa sťahovali.

Aj keď som mal v tom čase starosti, ktoré sa predovšetkým týkali úpravy priestoru nového bytu a sťahovania inventára bytu starého, nemohol som si nevšimnúť hrôzostrašné zábery, ktoré v októbri roku 2000 priniesol spravodajský televízny kanál CNN.

12. októbra 2000 totiž CNN priniesla zábery z lynčovania dvoch izraelských záložníkov, ktorí sa vracali domov po skončení služby na vojenskej základni neďaleko Jeruzalema. Keď sa blížili k mestu Ramallah, boli nútení zastaviť auto pri cestnej zátarase, ktorú postavili Palestínci. Následne boli odvečení na miestnu policajnú stanicu, kde boli brutálne zavraždení. Spravodajský televízny kanál CNN priniesol zábery, na ktorých bolo jedno z tel izraelských záložníkov vyhodené z okna policajnej stanice na ulicu, kde už čakal krvilačný dav Palestíncov. V okamihu, keď mŕtvola Izraelčana dopadla na zem, vrhol sa rozvášnený dav na bezvládne telo a začal po ňom skákať.

Súčasne začali televízne kanály prinášať spravodajstvo o výbuchoch samovražedných palestínskych atentátnikov v kaviarňach, na trhoviskách a v dopravných prostriedkoch izraelských miest. Cieľom samovražedných

atentátnikov bolo izraelské civilné obyvateľstvo. Toto bezuzdné a nezmyselné vraždenie izraelských civilistov (včítane detí) nazývali Palestínci „druhou intifádou“ (Al Aksá).

V tom čase som sa začal pred Davidom podvedome hanbiť za svoj rezervovaný postoj k potrebám štátu Izrael a k osudu mojich izraelským sestier a bratov. Davida a Chanocha som stretával každý mesiac. Mal som izraelských obchodných partnerov, ktorí, keď odlietali domov, nevedeli, či sa ešte uvidíme. Vypuknutie tzv. druhej palestínskej intifády v čase, keď nič nebránilo, aby boli mierové rokovania z Oslo úspešne zavŕšené, ma vnútorne rozhodilo. Pod tlakom udalostí som si musel prvýkrát v živote položiť základnú otázku, týkajúcu sa mojej príslušnosti k národu Izrael. Ak my, Židia, žijúci v diaspóre aj Židia, žijúci v štáte Izrael, tvoríme skutočne jeden národ (Am Echad), ak tvoríme nedeliteľný celok, potom mi Palestínci vraždia MOJICH ľudí rovno pred nosom - a ja nemôžem len tak sedieť doma a tváriť sa, že sa ma to netýka.

Ak som dovtedy odmietal vložiť príliš veľa energie do budovania inštitúcie, ktorá by cielene vytvorila na Slovensku zázemie pre spoluprácu slovenských a izraelských podnikateľov teraz nadišiel čas rozhodnúť sa. Tlačili na mňa Palestínci, tlačil na mňa David Hercky. A znenazdania na mňa pritlačil aj Igor Cibula.

Cibula bol poverený vedením rozviedky Slovenskej informačnej služby v roku 1993. Prvým riaditeľom Slovenskej informačnej služby sa po zániku Českej a Slovenskej federatívnej republiky stal Vladimír Mitro. Riaditeľom rozviedky sa Cibula stal v čase vlády širokej pravo-lavej koalície predsedu vlády SR Jozefa Moravčíka. Po návrate Vladimíra Mečiara k moci boli Mitro aj Cibula odvolaní na nátlak Vladimíra Mečiara. Riaditeľom Slovenskej informačnej služby sa stal Ivan Lexa. V roku 1998, po odstavení Vladimíra Mečiara od moci a sformovaní vlády širokej pravo-lavej koalície predsedu vlády SR Mikuláša Dzurindu bol Vladimír Mitro opäť menovaný riaditeľom Slovenskej informačnej služby.

S Cibulom aj Mitrom som sa bližšie zoznámil v roku 1994, v čase keď som pracoval ako poradca predsedu vlády SR Jozefa Moravčíka. Napriek tomu, že vláda Jozefa Moravčíka ukončila svoje pôsobenie koncom roku 1994 príležitostne sme sa s Cibulom naďalej stretávali a diskutovali. Aj o iniciatíve Davida Herckeho s názvom Izraelko-Slovenská obchodná komora. V novembri roku 2000 doniesol Cibula mne aj mojej manželke pozvánku od Vladimíra Mitra na oslavu jeho päťdesiatych narodenín.

Počas voľnej zábavy v rámci narodeninovej oslavy mi bol predstavený Ondrej Kamas, majiteľ firmy Sigin, ako môj potenciálny partner pri vytváraní inštitucionálnej základne Slovensko-Izraelskej obchodnej komory, registrovanej v Bratislave, ktorá mala podľa predstáv Cibulu v budúcnosti pôsobiť ako partnerská inštitúcia k Herckeho Izraelko-slovenskej obchodnej komore, registrovanej v Jeruzaleme. Dostal som informáciu, že Kamasova firma Sigin zastupuje na Slovensku izraelskú firmu Verint a že partnerom Kamasa na izraelskej strane je Amos Shahar, ktorý spolu s Davidom Herckym tvorí personálny základ Izraelko-Slovenskej obchodnej komory, registrovanej v Jeruzaleme. Meno Amos Shahar som počul prvýkrát. Moje podozrenie, že

vznikajúca platforma s názvom Slovensko-Izraelská obchodná komora má v prvom rade legitimizovať „minulé vzťahy“ a „minulé záväzky“ v zmenenej spoločensko-politickej situácii ešte zosilnelo.

Na narodeninovej oslave mi bol predstavený aj mladík Ján Mojžiš, veselý, plný optimizmu a entuziazmu. V tom čase pracoval ako vedúci analytického oddelenia Slovenskej informačnej služby. Bolo mi predstavených aj viacero ďalších, v tom čase vplyvných ľudí. Pohľad na personálnu skladbu pozvaných ma zaskočil. Uvidel som súvislosti, ktoré mi predtým nezišli na um.

Na druhý deň som sa rozhodol prijať za vznikajúcu inštitúciu zodpovednosť. Napriek tomu som nechal vývoju voľný priebeh. Na rozdiel odo mňa sa David Hercky po celý čas pokúšal spustený proces cielene ovplyvňovať, zladujúc ho so záujmami osôb a inštitúcií z mne neznámeho „pozadia“. Ja som sa sústredil na kryštalizovanie personálnej skladby podnikateľov, ktorí by boli ochotní odštartovať vznik iniciatívy s názvom Slovensko-Izraelská obchodná komora.

Zo strany Ministerstva zahraničných vecí štátu Izrael sa pripravovalo menovanie diplomata, oficiálne povereného zastrešením „slovenskej agendy“. Tým by sa vytvoril aspoň aký-taký inštitucionálny rámec, ktorý by prekryl skutočnosť, že od zániku Českej a Slovenskej federatívnej republiky pôsobilo veľvyslanectvo štátu Izrael naďalej v Prahe, ale na Slovensku nebola vytvorená žiadna inštitucionálna základňa, cielene rozvíjajúca obchodné a priateľské vzťahy medzi oboma štátmi, i keď Slovenská republika v Izraeli svoje veľvyslanectvo zriadila. Riešenie tejto asymetrie bolo jednou z mojich hlavných podmienok. Dôrazne som upozorňoval Davida, že spustením iniciatívy s názvom Slovensko-Izraelská obchodná komora sa táto skutočnosť obnaží v celej svojej nahote.

Skôr, ako mohla vzniknúť Slovensko-Izraelská obchodná komora so sídlom v Bratislave bolo treba na príslušnom odbore Ministerstva vnútra SR zaregistrovať jej názov, stanovy a menoslov zakladajúcich členov. S vypracovaním stanov obchodnej komory som nemal ani tie najmenšie skúsenosti. Igor Cibula, zaujímaví sa o plynulosť a bezbolestný priebeh vzniku novej inštitúcie, znenazdania dovedol Evu Krajmerovú, ktorej kvalifikácia mala spočívať v tom, že práve úspešne vypracovala a zaregistrovala stanovy Slovensko-arabskej obchodnej komory.

Hneď na začiatku procesu registrácie sme narazili aj na skutočnosť, že názov Slovensko-Izraelská obchodná komora už v registri Ministerstva vnútra SR existuje. Zaregistrovaný bol ešte za čias Mečiarovej vlády mne dovtedy neznámym pánom Slivkom. S pánom Slivkom som sa urýchlene stretol, aby som s ním rokoval o postúpení zaregistrovaného názvu novej iniciatívy. Po prvých stretnutiach bolo zrejmé, že podmienky, ktoré sformuloval pán Slivka, nám neumožnia v krátkom čase dospieť k dohode. Časová tieseň nás nakoniec prinútila zaregistrovať súčasný názov: Izraelská obchodná komora na Slovensku. Adresu sídla spoločnosti poskytol Chanoch Derzavich vo svojej budove na Kramároch.

Zakladajúcimi členmi Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sa nakoniec stali: Martin Barto (neskôr viceguvernér Národnej banky Slovenska), Rudolf Bierman

(filmový producent), Igor Cibula (bývalý riaditeľ rozviedky SIS), Marek Dospiva (Penta group), Tomáš Chrenek (obchodná spoločnosť Minerfin, spoluvlastník Třineckých železiarní), Ondrej Kamas (firma Sigin), Bohdana Machajová (v tom čase vicestarostka mestskej časti Bratislava – Staré mesto), Ján Smerek (bývalý prezident Východoslovenských železiarní) a ja.

Z budovy Ministerstva vnútra SR, kam išla Eva Krajmerová osobne podať prihlášku, mi telefonicky oznámila informáciu, podľa ktorej ministerstvo trvá na počte desiatich zakladajúcich členov, a my ich máme len deväť. Okamžite navrhla riešenie, že ona pridá svoje meno na zoznam zakladajúcich členov rovno tam namiesto ako desiata. Tak sa ocitlo jej meno dopísané rukou na listine zakladajúcich členov, ktorá bola vytlačená z počítačovej tlačiarne.

Z mojej strany nebol ani ten najmenší dôvod zdržiavať vznik Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Slovensko-izraelské vzťahy sa náhlivo dobudovávali v hodine dvanástej. Napriek tomu, že na Slovensku nebolo oficiálne zastúpenie štátu Izrael, prezident Slovenskej republiky Rudolf Schuster uskutočnil vo februári roku 2000 prvú oficiálnu návštevu štátu Izrael. Prezident Schuster svojou návštevou vyvolal kryštalizáciu a urýchlil proces dobudovania vzájomných vzťahov, keďže oficiálnu návštevu bolo nutné opätovať. Slovenská republika otvorila v Tel Avive zastupiteľstvo tesne po svojom zrode. V čase vzniku Izraelskej obchodnej komory na Slovensku bol v Tel Avive už tretí rok mimoriadnym a splnomocneným veľvyslancom SR mladý 35-ročný kariérny slovenský diplomat Maroš Ševčovič. Obchodným radcom bol Eugen Ružický.

Registrácia stanov bola expresná, Komora bola zaregistrovaná 06. 04. 2001. Na 16. mája sme zvolali ustanovujúce zasadanie, na ktorom som bol zvolený za predsedu predstavenstva a Ondrej Kamas za predsedu dozornej rady. Eva Krajmerová sa stala jedinou zamestnankyňou Komory s titulom generálna tajomníčka. Súčasne sme prijali dvoch nových členov: Tomáša Gertlera a Slavomíra Mladého, ktorí doplnili dozornú radu na požadovaný minimálny počet troch členov. V máji 2001 bol čerstvo menovaný aj veľvyslanec štátu Izrael pre Slovensko, Slovinsko a Chorvátsko David Granit. J. E. David Granit však nezriadil svoje sídlo v žiadnej z menovaných krajín. Svoju agendu riadil z Jeruzalema. S Granitom sa členovia Komory stretli prvýkrát 30. mája, počas jeho prvej oficiálnej návštevy Slovenskej republiky.

Sediaci: v strede veľvyslanec štátu Izrael J. E. David Granit, naľavo od neho obchodný radca Jonathan Levy. Priamo nad veľvyslancom stojí Eva Krajmerová, generálna tajomníčka Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Stojaci (zľava doprava): Ondrej Kamas, Tomáš Chrenek, Rudolf Bierman, Ján Smerek, Slavomír Mladý, Bohdana Machajová, Miloš Žiak.

Aby bola možná komunikácia členov Komory s niekým bližším, než veľvyslancom, sídliacim v Jeruzaleme, stal sa obchodný radca veľvyslanectva štátu Izrael vo Viedni Jonathan Levy na májovom zasadnutí čestným členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a Davida Herckého, predsedu predstavenstva Izraelsko-slovenskej obchodnej komory so sídlom v Jeruzaleme, považovanej v tom čase za partnerskú organizáciu, sme menovali čestným prezidentom. Následne navštívila v júni 2001 štát Izrael slovenská obchodná delegácia (už za účasti členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku). Viedol ju štátny tajomník Ministerstva obrany SR Jozef Pivarčí.

Izraelská obchodná komora na Slovensku vznikala v čase otvorených útokov Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory proti existencii podobného typu občianskych iniciatív, aké sme reprezentovali aj my. Predseda SOPK Mihók dokonca doručil predsedovi vlády SR Mikulášovi Dzurindovi návrh zákona, ktorým mal byť vznik dobrovoľných a slobodných občianskych iniciatív v oblasti bilaterálnych obchodných vzťahov regulovaný štátom (reguláciu by, prirodzene, vykonávala v zastúpení štátu Slovenská obchodná a priemyselná komora). Dzurinda bol dohode s Mihókom priaznivo naklonený. Preto sme sa museli takmer okamžite po svojom zrode zapojiť do občianskych aktivít, smerujúcich k ochrane nášho práva na existenciu. Našťastie sa na čelo tohto zápasu postavila Americko-Slovenská

a Britsko-Slovenská obchodná komora. Spoločné Prehlásenie bilaterálnych obchodných Komôr bolo publikované v polovici roku 2001:

„Predstavitelia podnikateľských a finančných kruhov chápu našu opodstatnenosť aj popri Slovenskej priemyselnej a obchodnej komore, s ktorou máme snahu spolupracovať na partnerskej báze. Treba vziať na vedomie, že vo vyspelých krajinách na celom svete sú zahraničné obchodné komory plne akceptované a nezávislé. (...) Predstavitelia zahraničných obchodných komôr na Slovensku nesúhlasia s navrhovaným znením zákona par. 21, ktorého súčasťou je aj rozšírenie právomocí SOPK na úseku hospodárskych vzťahov so zahraničím. SOPK si osobuje i právomoc schvaľovania stanov a používania názvov zahraničných komôr, ktoré upravujú podrobnosti súvisiace s činnosťou zmiešaných zahraničných obchodných komôr. SOPK si dokonca vynucuje právo rozhodovania o používaní názvu Slovenská obchodná a priemyselná komora, resp. jeho časti. Občania v Slovenskej republike však majú svoju zákonnú oporu v zákone 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších právnych predpisov. Na výkon tohto práva nie je potrebné povolenie štátneho orgánu ani inej inštitúcie. Združenie vzniká registráciou, t.j. na základe návrhu podaného na MV SR, ktorý registráciu vykoná po splnení zákonom stanovených podmienok v zákonom stanovenej lehote. Sme presvedčení, že stávajúce skutočnosti si uvedomia zástupcovia zodpovedných orgánov a budú akceptovať opodstatnenosť a činnosť zahraničných obchodných komôr na území Slovenskej republiky“.

Útok zo strany Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory nás prinútil začať prejavovať svoju existenciu „rukolapne“ a verejne. Tak vznikol nástroj nášho verejného prezentovania sa – bilingválne periodikum s názvom Izrael revue, ktoré informovalo slovenskú a izraelskú verejnosť v jazyku slovenskom a anglickom o existencii a aktivitách Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Bol to súčasne bič, upletený na seba samého, keďže pravidelne vydávaná tlačovina sama osebe „tlačí“ toho, kto ju vydáva k novým a novým činom (aby bolo o čom informovať).

V auguste 2001 vyšlo prvé číslo Izrael revue. Periodikum sa nakoniec stabilizovalo ako štvrtročník (kvartálnik). Skôr, ako sme stihli vydať druhé číslo prišiel nečakane teroristický útok al-Kaídy na dvojicu budov World Trade Centre v New Yorku.

9. septembra si členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku spolu s prezidentom SR Rudolfom Schustrom, veľvyslancom štátu Izrael J. E. Davidom Granitom, podpredsedom izraelského parlamentu Yossi Katzom a ďalšími hosťami zo Slovenska a Izraela uctili v zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia. Tento nový Pamätný deň odsúhlasila Národná rada Slovenskej republiky v prvej polovici roku 2001 na základe poslaneckej iniciatívy opozičného poslanca NR SR Roberta Fica, ktorý predložil svoj návrh do parlamentu 9. augusta roku 2000.

11. septembra 2001 sme mali v Bratislave na pôde VSP Tatry zhodou okolností stretnutie predstavenstva a dozornej rady so zástupcami TBiH (Shalomom Spielmanom a Nissimom Zarfatim). Diskutovali sme o podmienkach povinného a dobrovoľného poistenia na Slovensku. Ako člen predstavenstva VSP Tatry

som pozorne sledoval diskusiu. Michal Lazar, predseda dozornej rady, ale dlho neobsedel a neustále odbiehal dole do kaviarne sledovať priebeh zrejme napínaveho tenisového zápasu. V jednej chvíli sa vrátil nazad do miestnosti, v ktorej sme zasadali, zaskočený. Oznamil nám, že pred chvíľou prerušili televízny prenos a ukázali šokujúce zábery, ako do jednej z dvojčiek budov World Trade Centre v New Yorku narazilo civilné lietadlo a teraz budova horí. Vzali sme to ako informáciu o leteckom nešťastí a pokračovali sme v rokovaní. O krátku chvíľu ale prišiel do miestnosti Michal Lazar opäť, aby nám oznámil, že aj do druhej z dvojice budov narazilo civilné lietadlo a že už horí aj tá. To sme najskôr považovali za zlý vtip a nevenovali sme informácii náležitú pozornosť. Michal ale naliehal, aby sme teda sami zišli dolu do kaviarne a presvedčili sa na vlastné oči, že nás neklame.

Keď sme navel'a-navel'a zišli dolu a v televízore sme uvideli neustále sa opakujúce zábery z nárazu civilného lietadla najskôr do jednej a vzápätí iného civilného lietadla aj do druhej výškovej budovy v centre New Yorku ostali sme zaskočení. Izraelskí partneri situáciu vyhodnotili omnoho rýchlejšie ako my. Útok!

Takáto interpretácia udalosti nás najskôr zaskočila. Rozrušení sme chvíľu spoločne analyzovali, čo to asi bude znamenať pre svet. Potom Michal niekam zmizol a ja som utekal s oboma Izraelčanmi rozrušený do rozostavanej hrobky Chatama Sofera pomodliť sa.

Prestavba hrobky začala v priebehu roku 2000. V septembri 2001 bola zhruba v polovici svojej realizácie. Na to, aby prestavba naplnila všetky požadované náboženské kritériá a predpisy dozeral mašgiach (religióznym dozorca) Geršon Turm, ktorý bol predĺženou rukou rabínskych autorít z Izraela, USA aj Európy. Zabúchali sme na vstup na stavenisko. Prišiel nám otvoriť Turm, ktorého som poznal z modlitebne. Povedal nám, že nás nemôže pustiť pod zem k hrobke, lebo prebiehajú rekonštrukčné práce a môže to byť nebezpečné. Vysvetlili sme mu, čo sa práve stalo. Turm zjojkol, vpustil nás dnu, vchod za nami zavrel a utekal sa s nami dole modliť.

Palestínskymi teroristami organizované samovražedné útoky v uliciach izraelských miest, ktorým padali za obeť izraelskí civilisti v súbehu so samovražednými útokmi arabských teroristov na dvojicu budov World Trade Centre v New Yorku ma motivovali rýchlejšie budovať Komorovú základňu, ako aj jej pozíciu a pevné miesto v slovenskej spoločnosti. Bol to vystrašený útek smerom dopredu.

Obával som sa, že vo vzniknutej situácii budú mať podnikatelia strach vstúpiť do radov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Napriek mojim obavám práve v tomto období Komora dobudovala významnú časť svojej členskej základne a stala sa celoslovenskou.

Koncom roka 2001 požiadal o uvoľnenie z funkcie člena predstavenstva Igor Cibula, ktorý počnúc 1. januárom 2002 ukončil súčasne svoje členstvo v radoch Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Rozchod s Igorom Cibulom ale vôbec nebol jednoduchý a bol súčasťou procesu celospoločenskej kryštalizácie, ktorú spustil nástup vlády Mikuláša Dzurindu.

Mikuláš Dzurinda nemohol v roku 1998 izolovať víťazné Hnutie za demokratické Slovensko bez aktívnej pomoci bývalej Komunistickej strany Slovenska, premenovanej v priebehu prvej polovice deväťdesiatych rokov najskôr na Komunistickú stranu Slovenska – Stranu demokratickej ľavice (KSS-SDL) a následne vypustením prvej časti názvu (Komunistická strana Slovenska) na Stranu demokratickej ľavice (SDL). Aby sa Dzurindova vláda dôrazne odlíšila od vlády Vladimíra Mečiara vytýčila si za cieľ smerovania nedvojzmyselný civilizačný horizont: prípravu Slovenskej republiky na prijatie medzi riadne členské štáty formujúcej sa Európskej únie a akceptovanie Slovenska ako budúceho člena Severoatlantickej bezpečnostnej organizácie (NATO). Vtesnanie sa do nového civilizačného rámca ale prinášalo so sebou aj nutnosť splniť určité podmienky. Dostať sa do NATO bolo napríklad spojené s podmienkou vylúčiť bezpečnostné riziko, že sa „tajomstvá“ NATO dostanú do rúk nespolehlivých ľudí. Za prejav nespolehlivosti sa okrem iného považovala aj práca pre bývalú komunistickú Štátnu bezpečnosť (spravodajsko-bezpečnostný nástroj, pomocou ktorého si komunistická strana udržiavala monopol moci terorom a zastrášaním občanov Československa), ako aj absolvovanie rôznych spravodajských kurzov a školení, organizovaných v čase komunistickej totality (pred Novembrom 1989) pre pracovníkov ŠtB pracovníkmi ruskej komunistickej spravodajskej služby KGB.

Keďže Dzurindova pozícia v „pestrofarebnej“ vláde bola bez bývalých komunistov vratká musel sa tváriť, že on je schopný nielen rešpektovať pozície komunistov, ktoré sa im podarilo aj vďaka Mečiarovi a rozbitiu ČSFR (zrušeniu uplatňovania lustračného zákona na zvrchovanom území Slovenskej republiky) nadobudnúť po Novembri 89 v štátnej správe, bezpečnosti, súdnictve a hospodárstve, ale že je navyše schopný prepašovať z hľadiska nového civilizačného horizontu nespolehlivé osoby na svojom chrbte do EÚ aj NATO. Aby zvýšil dôveryhodnosť takéhoto prísľubu nominoval na post ministra vnútra SR Ladislava Pittnera. Pittner nikdy nemal problém verejne hlásať bludy, podľa ktorých boli po Novembri 89 uzavreté akési ním bližšie nešpecifikované dohody medzi bývalými príslušníkmi komunistickej Štátnej bezpečnosti a predstaviteľmi nového demokratického režimu o „symbiotickom“ type spoluzitia pri budovaní novej spoločnosti (krab dobrovoľne a bez zbytočných rečí ponese na svojom chrbte parazita-sasanku).

K tomu treba pridať, že tesne pred voľbami v roku 1998 Pittner zverejnil navyše aj svoje zvrhlé protižidovské názory, takže nielen ja, ale množstvo ľudí verejne protestovalo proti jeho nominácii na kandidátku zjednotenej protimečiarovskej koalície (KDH, DÚ, DS, SZ a SDSS).

Nástup protimečiarovskej koalície na rozdiel od pána Pittnera prijali mnohí občania ako priamu výzvu na očistu spoločnosti od ľudí, ktorí sa aktívne podieľali na presadzovaní a udržiavaní komunistickej totality v rokoch 1948 – 1989 (najmä od príslušníkov Štátnej bezpečnosti a nimi nasadených vplyvových osôb), ako aj od ľudí, ktorí sa počas dvoch vlád Vladimíra Mečiara (1992 – 1994, 1994 – 1998) podieľali na procese „prednostnej privatizácie štátneho majetku“ (čo bolo iba eufemistické pomenovanie pre proces rozkrádania štátneho majetku).

Na jednej aj druhej strane barikády sa začali vytvárať spojenectvá novinárov, policajných vyšetrovateľov a príslušníkov Slovenskej informačnej služby. V radoch čelných predstaviteľov ministerstva vnútra prepukol zápas už v priebehu druhej polovice roka 2000, ale na verejnosť sa prostredníctvom médií dostal až začiatkom roku 2001. V tom čase sa viacerí novinári otvorene opýtali, aký typ ľudí vlastne vedie finančnú políciu a prečo táto mlčala v čase, keď sa rozkrádal štátny majetok. Najzreteľnejšie zazneli tieto otázky vo vysielaní Rádia Slobodná Európa a v denníku Sme. Rovnako sa v danej súvislosti objavila správa o únikoch prepisov odpočúvaných telefonických rozhovorov z prostredí, ktoré môžu zo zákona vykonávať odpočúvania telefonických rozhovorov (Slovenská informačná služba, finančná a kriminálna polícia) a o únikoch tajných správ rôzneho druhu, najmä spojených s hospodárskou trestnou činnosťou, ktoré sa objavili na verejnosti a jednoznačne svedčili o rozhárajúcom sa politickom zápase medzi členmi vládnej koalície.

V januári roku 2001 prebehla médiami informácia, podľa ktorej riaditeľ finančnej polície aj jeho zástupca boli príslušníkmi komunistickej Štátnej bezpečnosti. A že riaditeľmi Finančnej polície boli bývalí príslušníci Štátnej bezpečnosti kontinuálne od jej zrodu v roku 1993, kedy Finančná polícia vznikla transformáciou z Úradu na ochranu ekonomických záujmov. A že celé personálne obsadenie finančnej polície od jej zrodu bolo zabezpečené prevažne (ak nie výlučne) z radov bývalých príslušníkov komunistickej Štátnej bezpečnosti.

Koncom mesiaca januára odstúpil z funkcie riaditeľ odboru ochrany utajovaných skutočností MV SR, ktorý bol ministrom vnútra SR Pittnerom poverený viesť prípravu na zriadenie Národného bezpečnostného úradu. Aj tento riaditeľ bol bývalým príslušníkom komunistickej Štátnej bezpečnosti. Zákon, zriaďujúci Národný bezpečnostný úrad bol v tom čase v legislatívnom konaní a nebol ešte odsúhlasený poslancami Národnej rady Slovenskej republiky.

Zriadenie Národného bezpečnostného úradu bolo jednou z hlavných požiadaviek NATO. Bezpečnostnými previerkami sa malo dosiahnuť, aby v prípade prijatia Slovenskej republiky do NATO prichádzali do styku s utajovanými skutočnosťami NATO výlučne osoby, dôveryhodné z pohľadu a podľa kritérií NATO.

Minister vnútra Pittner, ktorý sa pokúšal opakovane obhajovať pôsobenie bývalých príslušníkov komunistickej Štátnej bezpečnosti vo vedúcich pozíciách policajno-bezpečnostných zložiek bol nakoniec donútený pod tlakom verejnej mienky odstúpiť. Vo funkcii Ministra vnútra SR ho nahradil Ivan Šimko. Šimko nepatril k obdivovateľom „eštebákov“, ani sa netváril, že existujú nejaké tajné dohody z minulosti, ktoré by „eštebákom“ zaručovali špeciálne postavenie v demokratickej spoločnosti. Nepáčili sa mu akékoľvek účelové úniky tajných informácií z prostredia ministerstva vnútra (včítane prepisov odpočúvaných telefonických hovorov), či už boli zneužívané na kompromitáciu politického súpera, alebo s nimi jednotlivci či skupiny jednoducho nelegálne „obchodovali“.

V júli 2001 bol menovaný na základe návrhu nového ministra vnútra SR Ivana Šimka do funkcie riaditeľa novozriadeného Národného bezpečnostného úradu dvadsaťdeväťročný Ján Mojžiš, ktorý už z dôvodu dátumu svojho narodenia nemohol

mať nič spoločné so spoluprácou s komunistickou politickou políciou – Štátnou bezpečnosťou.

Napätie v radoch Policajného zboru SR sa stupňovalo. V protimečiarovskom monolite sa začala objavovať trhlina, ktorej vznik si mnohí bývalí príslušníci ŠtB spájali s „rozvratným“ pôsobením Jozefa Šáteka, riaditeľa špeciálneho odboru vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti. Bývalí príslušníci komunistickej politickej polície, ktorí videli v účasti Strany demokratickej ľavice vo vláde Mikuláša Dzurindu garanciu svojho rastu aj v procese začleňovania Slovenskej republiky medzi krajiny Európskej únie a NATO sa pokúsili odpovedať na spochybňovanie svojej dôveryhodnosti v rámci „nového“ (postmečiarovského) civilizačného horizontu spochybnením profesionality a dôveryhodnosti (teda kompromitáciou) riaditeľa špeciálneho odboru vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti Jozefa Šáteka.

Šátek opieral legitimitu pozície svojho odboru o úlohu vrátiť „prednostne za čias Mečiara sprivatizovaný majetok štátu“ jeho „vernými“ nazad do rúk štátu. Po sformovaní vlády Mikuláša Dzurindu sa ale veľká časť bývalých „prednostných privatizérov“ primkla k Strane demokratickej ľavice. Takže rovnako ako vedúce osobnosti Finančnej polície boli aj títo prednostní privatizéri klientmi tej istej politickej strany (premenovanej priamej pokračovateľky bývalej Komunistickej strany Slovenska, totalitnej strany z čias rokov budovania komunizmu v Československu). Rovnako bol klientom tejto strany aj generálny prokurátor Milan Hanzel.

Treba dodať, že Komunistická strana Slovenska bola síce po Novembri 89 transformovaná na „stranu nového typu“ tzv. salónnymi komunistami (mladou intelektuálnou elitou KSS), ale v čase jej vstupu do vlády Mikuláša Dzurindu už boli títo odstavení a vedenie prešlo do rúk starokomunisticky zmýšľajúcich straníckych aparátikov.

Na jednej strane formujúcej sa frontovej línii sa ocitla finančná polícia, generálny prokurátor SR a časť vedenia Policajného zboru. Na strane opačnej Odbor vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti a riaditeľ NBÚ. Vznikajúcu trhlinu sa snažilo v rámci verejného diskurzu pomenovať predovšetkým Rádio Slobodná Európa a denník Sme.

Kryštalizátorom a urýchľovačom procesu konfrontácie sa stalo odpočúvanie advokáta Romana Kvasnicu finančnou políciou. Záznamy jeho telefonických hovorov sa objavili v rukách nepovolaných osôb. Kvasnica sa z poverenia Fondu národného majetku SR v tom čase podieľal na riešení navrátenia „prednostne sprivatizovaných“ akcií Slovenských liečebných kúpeľov Piešťany a Východoslovenských železiarní nazad do rúk štátu. Kvasnica svoju činnosť z pochopiteľných dôvodov koordinoval so špeciálnym odborom vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti, ktorého úlohou bolo práve šetrenie závažných ekonomických káuz z minulosti.

Kompromitačná kampaň v médiách, namierená najmä proti Šátekovi a Mojžišovi bola založená na tvrdení dôstojníkov finančnej polície, podľa ktorých Šátek (respektíve Mojžiš) prezradili advokátovi Kvasnicovi, že sú jeho telefonické hovory odpočúvané, čím prezradili nepovolanej osobe utajovanú skutočnosť a vedome marili výkon riadnej

činnosti finančnej polície. V rámci konfrontácie bola na oplátku zo strany Šáteka a Mojžiša otvorená téma úniku prepisov odpočúvaní telefonických rozhovorov a nezákonného obchodovania, respektíve nezákonnej manipulácie s nimi.

Konflikt sa po nástupe Ivana Šimka do funkcie ministra vnútra vyhrotil natol'ko, že viaceré vedúce osobnosti policajného zboru, dosadené Pittnerom (Pipta, Angyal, Stieranka, Ivor) boli donútené odísť zo svojich funkcií.

Zhodou okolností konfrontácia oboch skupín prostredníctvom médií kulminovala v týždni od 3. (pondelok) do 9. (nedeľa) septembra 2011, kedy v rýchlom slede za sebou vyšli: komentár „nezávislého“ novinára Petra Tótha (zrejme v tom čase už príslušníka SIS, keďže o dva roky sa objavil vo funkcii šéfa kontrarozvedky SIS) s názvom Ktože to repce proti Mojžišovi (denník Sme, 3. 9. 2001), následne vyšlo rozsiahle interview s advokátom Romanom Kvasnicom (Odpočúvaný Kvasnica: Za všetkým je korupcia, denník Sme, 5. 9. 2001) a kratšie interview s Jozefom Šátekom (J. Šátek: Nechcú ma zabiť, ale znemožniť, denník Sme, 6. 9. 2001). Na sobotu (8. 9. 2001) bol už v redakčných obťahoch denníka Sme pripravený rozsiahly komentár Petra Tótha, ktorý bol vedením redakcie na poslednú chvíľu stiahnutý z tlače a nahradený iným textom. Obťah tohto komentára som nedávno našiel zaradený vo svojom archíve. Mal názov: Rozbroje a intrigy medzi „deťmi“ Ladislava Pittnera. V pondelok (10. 9. 2001) vyšlo v denníku Sme interview s generálnym prokurátorom Milanom Hanzelom, na ktorého podal medzičasom za jeho vyjadrenia v médiách Jozef Šátek trestné oznámenie. Hanzel sa pokúšal atmosféru upokojiť. Interview vyšlo pod titulkom „Hanzel o afére odpočúvanie: Táto bublina môže splasnúť“.

11. septembra 2001 svetom otriasli televízne zábery CNN, zachytávajúce teroristický útok na dvojičku budov World Trade Centre v centre New Yorku.

Teroristický útok Al Kaídy na dve budovy v centre New Yorku najskôr Američanov zaskočil, vzápätí rozzúrnil. Aj Slovensko, ktoré sa len prednedávnom rozhodlo požiadať o prijatie za člena NATO, sa ocitlo pod drobnohl'adom. Len nedávno zriadený Národný bezpečnostný úrad tým získal svoju reálnu spoločenskú váhu. Posilnením mocenského vplyvu Národného bezpečnostného úradu sa vnútropoliticky posilnil vplyv Šimka, Šáteka aj Mojžiša.

O necelý mesiac po útoku Al Kaídy Američania spustili ohlásenú „svetovú vojnu proti terorizmu“ spoločnou veľkou vojenskou operáciou USA a Veľkej Británie na území Afganistanu. Americký prezident George Bush to komentoval slovami: „Radikálni islamskí vodcovia musia zaplatiť cenu za podporu terorizmu“.

2. novembra 2001 ohlásil riaditeľ Národného bezpečnostného úradu Ján Mojžiš plnú pripravenosť svojho nedávno zákonom NR SR zriadeného úradu začať plniť zverené úlohy. V tomto zrýchlenom čase Mojžiš ohlásil spustenie procesu, spojeného s uskutočňovaním personálnych previerok osôb, ktoré by z hľadiska NATO mohli byť definované ako potenciálne bezpečnostné riziko „pri styku s utajovanými skutočnosťami NATO“. Minulosť sa opäť stala na Slovensku relevantnou veličinou. Mojžiš, ktorý sa len nedávno vrátil z oficiálnej cesty do USA, v deň oficiálneho

spustenia úradu do činnosti verejne vyjadril obavu, že na Slovensku bude musieť veľa ľudí opustiť svoje funkcie. Hovoril aj o neprípustne vysokom stupni slovenskej korupcie a klientelizmu a o potrebe začať tento problém neodkladne riešiť.

Koncom roku 2001 sa už dostala na verejnosť aj zdanlivo banálna informácia o tom, že technológia, umožňujúca odpočúvanie sietí mobilných operátorov bola dovezená na Slovensko z Izraela. Nemal som pochyb o tom, že technológia sama osebe je politicky neutrálna, že je len nástrojom, ktorý niekto môže, ale aj nemusí zneužiť. Avšak vzhľadom k pretrvávajúcim predsudkom voči Židom aj voči štátu Izrael som chcel v danej paranoidnej situácii zabrániť, aby v daných súvislostiach padol čo i len tieň podozrenia na formujúcu sa iniciatívu s názvom Izraelská obchodná komora na Slovensku. Postavil som sa preto na stranu „poškodených“ nelegálnym odpočúvaním, aby som dal zreteľne najavo, že sa Komora usiluje o transparentné, spravodajskými hrami nezaťažené budovanie vzťahov priateľstva a vzájomne prospešnej obchodnej spolupráce medzi Slovenskou republikou a štátom Izrael. V tejto konkrétnej situácii to znamenalo, že som bol automaticky zaradený na stranu ministra vnútra Ivana Šimka, šéfa špeciálneho úradu vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti Jozefa Šáteka, riaditeľa Národného bezpečnostného úradu Jána Mojžiša a advokáta Romana Kvasnicu, ktorý reprezentovali líniu rozchodu s predošlou praxou zahmlievania problému nelegálnych odpočúvaní. Aj keď mojím cieľom nebol návrat do politiky, moja snaha budovať Komorovú základňu transparentne a nie na základe akýchsi mne nejasných dohôd z minulosti bola, žiaľ, vnímaná v prepolitizovanej spoločenskej atmosfére na Slovensku nie ako postoj občiansky, ale ako postoj politický. Tento môj principiálny občiansky postoj spravil zo mňa v priebehu roka 2002 „terč“.

Koncom roku 2001 som teda oznámil členovi predstavenstva Igorovi Cibulovi svoj zámer akceptovať advokáta Romana Kvasnicu, ktorý požiadal o vstup do radov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Reakciou Igora Cibulu bola žiadosť o uvoľnenie z funkcie člena predstavenstva Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a ukončenie členstva počnúc 1. januárom roku 2002.

Do konca roka 2001 pribudlo k zakladajúcim členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku niekoľko nových mien. Peter Lukeš (Ditec), Tomáš Gertler (Cosmex), Dušan Macuška (Lovinit), Miroslav Babjak (Netafim), Pavol Hnitka (Viking Gross), Roman Václavík (Hriňovské strojárne), Maroš Kondrót (Bratislava investment company), Slavomír Mladý (Tulip tours), Valéria Zacharová (Agentúra Zachar), Miroslav Gluck (Gránit), Roman Kvasnica (Advokátska kancelária Piešťany).

Od začiatku roka 2002 sa z vôle Američanov exponenciálne posilňovala v slovenskej spoločnosti pozícia Národného bezpečnostného úradu. Tento postupný proces vyvrcholil, keď veľvyslanec USA Ronald Weiser uskutočnil 22. apríla 2002 návštevu NBÚ. Na spoločnej tlačovej besede s riaditeľom NBÚ Jánom Mojžišom zdôraznil veľvyslanec USA Weiser požiadavku NATO, aby bola na Slovensku „odstránená korupcia v štátnej správe“. Mojžiš následne objasnil, ako môže NBÚ pomôcť v danej veci: „Jeden zo základných predpokladov toho, aby daná osoba bola spôsobilá pre styk s utajovanými skutočnosťami, je aj tá skutočnosť, že sa nespráva korupčne.“

V tomto by sme chceli v spolupráci s inými štátnymi orgánmi, najmä spravodajskými službami určiť nový smer pri riešení problému korupcie na Slovensku“.

Osem dní po návšteve J. E. Ronalda Weisera na NBÚ sa v denníku Pravda objavili v kolonke INZERCIA dva záhadné texty. Prvý mal nadpis „V koho záujme J. Mojžiš obetoval 850 miliónov?“, druhý vyšiel pod názvom „Korupcia na NBÚ“. Prvý pseudoinzerát sa pokúšal prepojiť prostredníctvom mojej osoby riaditeľa NBÚ Jána Mojžiša s podpredsedom vlády SR Ivanom Miklošom, členom Riadiaceho výboru boja proti korupcii. Oba pseudoinzeráty boli podpísané značkou „(mag.)“. Neskôr sa viacerí prikláňali k názoru, že za touto kompromitačnou kampaňou stála mne vtedy neznáma osoba Pavol Varga, blízka predsedovi SDKÚ a predsedovi vlády SR v jednej osobe Mikulášovi Dzurindovi. Publikovanie pseudoinzerátov v denníku Pravda pokračovalo aj v máji. Vtedy som nad tým mávol rukou.

Aby sa pozícia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku stabilizovala čo najskôr, nadišiel čas sformovať z radov členov Komory oficiálnu delegáciu a navštíviť štát Izrael. Keď som začal konzultovať tento zámer s členmi predstavenstva vraždili už palestínski samovražední útočníci v kaviarňach a na uliciach izraelských miest nehatene. Len v marci 2002 hlásil Izrael po útoku samovražedných atentátnikov 135 mŕtvych civilistov. Nečudo, že sa nikomu v danej chvíli nechcelo do Izraela ísť. Väčšina delegácií vyspelých štátov Európy plánované návštevy štátu Izrael pozastavila, respektíve odložila na neurčito. Ja som ale vytrvalo opakoval, že naša cesta PRÁVE TERAZ bude neodiskutovateľným prejavom priateľstva, gestom, na ktoré sa bude dať v budúcnosti vždy odvolať. Nakoniec sa so mnou rozhodol vycestovať v polovici mája roku 2002 Ján Smerek, Dušan Macuška a Maroš Kondrót. Navštívili sme vyprázdnený Izrael bez turistov. Takmer sami sme blúdili ulicami Jeruzalema. Na strane druhej to malo svoje výhody – moji kresťanskí priatelia videli svoje sväté miesta bez čakania v dlhých radoch. Na všetkých stretnutiach sa nám potenciálni izraelskí obchodní partneri venovali náležite a s úctou.

Práve v priebehu tejto cesty som si počas rokovaní uvedomil rozdiel v rokovacej mentalite a stratégii Slovákov a Izraelčanov. Izraelskí obchodníci chcú v prvom rade hovoriť o priateľstve, až potom o číslach. Slováci obchodujú zdanlivo omnoho priamočiarejšie. Chcú vhuľnúť rovno do obchodnej matematiky a až na konci spečatiť prípadnú dohodu priateľstvom (a prípitkami). Izraelčania ale zväčša nepijú. A tak som musel „in medias res“ hľadať spôsob, ktorý by prekonal úvodné rozpaky zo stretnutí, na ktorých jedni hovoria o priateľstve a druhí o číslach. Navyše aj ja sám pre seba som musel hľadať spôsob, ako zladiť dve odlišné mentality – mentalitu Židov, ktorí vyrástli v diaspóre a mentalitu Židov, ktorí vyrástli v Izraeli (teda vlastné nastavenie s nastavením mojich izraelských sestier a bratov).

Skúsenosť z našej prvej oficiálnej cesty do štátu Izrael ma donútila začať intenzívne premýšľať o spôsobe, akým by bolo možné čo najefektívnejšie toto nedorozumenie v komunikácii odstrániť a uľahčiť mojim členom komunikáciu s Izraelčanmi bez toho, aby sa sami museli zmeniť. Tak sa zrodil nápad, aby súčasť prezentačných aktivít Izraelskej obchodnej komory na Slovensku tvorili v budúcnosti „darčeky“, ktoré by mohli naši členovia odovzdať svojim potenciálnym izraelským obchodným partnerom na úvod stretnutia ako gesto priateľstva a tým si uľahčiť prechod

k rozhovoru o číslach a obchodníckej matematike. Prvým takýmto darčekom sa stal nástenný kalendár na rok 2003 s názvom Judaism in Slovakia, ktorý vydala Izraelská obchodná komora na Slovensku v decembri 2002. Nástenný kalendár obsahoval farebné fotografické zábery budov synagóg, aj domov smútku nachádzajúcich sa na území Slovenska. Ponúkal zábery farebných vitráží vo vnútri týchto budov, umelecké fotoportréty prvých dvoch rabínov, ktorí prišli na Slovensko po Novembri 89, ako aj jeden z prvých záberov na hroby, nachádzajúce sa vo vnútri čerstvo zrekonštruovanej hrobky Chatama Sofera v Bratislave a fotografie náhrobných kameňov zo židovských cintorínov, roztrúsených po území Slovenska.

Hľadanie niečoho vhodného, čo by zreteľne vyjadrilo gesto hľadaného porozumenia a priateľstva medzi slovenskými a izraelskými obchodníkmi sa postupne stalo pre Izraelskú obchodnú komoru na Slovensku typickým charakterovým znakom. Komora začala vďaka týmto gestám nadobúdať neopakovateľnú identitu v rámci celej Európy – a izraelská strana to neskôr aj náležite ocenila. To bola odmena za naše rozhodnutie vziať izraelského priateľa takého, aký je a vycestovať vo chvíli pre neho ťažkej.

Členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku návštevou štátu Izrael v máji 2002 názorne svojim potenciálnym obchodným partnerom predviedli, že keď sa pre niečo po otvorenej vzájomnej diskusii rozhodnú z bojiska len tak neutečú. Toto víťazstvo nad vlastným strachom a oprávnenými obavami upevnilo morálku členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a pomohlo číriť jej budúci charakter. Ako sa čoskoro ukázalo, bola to len prvá skúška v dlhom rade ďalších.

V júli 2002 bola slávnostne otvorená zrekonštruovaná hrobka Chatama Sofera. Na slávnostnom otvorení sa zišlo množstvo ľudí zo zahraničia, ale aj z radov slovenskej politickej reprezentácie, včítane prezidenta SR Rudolfa Schustra. V dodatočných rozhovoroch so slovenskými politikmi som si prvýkrát uvedomil, že ani osoby, priaznivo naklonené spolupráci Židov a Slovákov, nemajú takmer žiadne informácie o myšlienkovom odkaze Chatama Sofera a jeho význame pre Židov.

V priebehu roka 2002 sa členská základňa Izraelskej obchodnej komory na Slovensku výrazne rozrástla. Posilnila sa najmä jej mimobratislavská základňa. Pristúpili: Andrej Bartolomei (Bartolomei Finance), Ján Király (Frucona Košice), Erika Csekés (Advokátska kancelária Csekés, Villágy, Drgonec a spoločníci), Július Tóth (GPA), Milan Duhár (Metalurg), Elena Bartalová (Ahava), Peter Sobotka (Corinex), Marián Šufliarsky (M-Market). Členstvo ukončila Bohdana Machajová a Valéria Zacharová.

V priebehu roku 2002 sa začal rozvíjať môj spočiatku veľmi komplikovaný, v konečnom dôsledku priateľský vzťah s pomerne početnou skupinou podnikateľov, zastrešujúcich svoje recesistické pondelkové podvečerné stretnutia hlavičkou Nadácie Európska kultúrna spoločnosť. Bola to rôznorodá skupina inteligentných ľudí, zastávajúcich významné a súčasne stresujúce pozície v slovenskom hospodárskom živote, ktorí mali potrebu aspoň raz do týždňa zabudnúť na každodenné starosti v kruhu veselých priateľov, umenia a vína. Nadácia Európska kultúrna spoločnosť mala veľmi jednoduchú organizačnú štruktúru. Funkciou doživotného prezidenta bol poverený Peter Sokol. Každý nový člen sa automaticky stával viceprezidentom.

Nadácia Európska kultúrna spoločnosť spravovala Múzeum Milana Dobeša, svetoznámeho konštruktivistického moravského výtvarníka, žijúceho v Bratislave. V čase, keď som sa stal viceprezidentom Nadácie, už mala zhruba dve desiatky viceprezidentov. Na pôdu Nadácie ma priviedol môj priateľ Jozef Brhel.

Koncom júna neprešiel previerkami NBÚ tretí najmocnejší muž ministerstva vnútra SR generál Ján Michalko.

V atmosfére predvolebnej kampane sa začali objavovať rôzne články, naznačujúce rozkrádanie štátneho majetku ľuďmi z úzkeho okruhu Vladimíra Mečiara.

Volby do Národnej rady Slovenskej republiky sa konali v dňoch 20. – 21. septembra 2002. Výsledky volieb potvrdili z hľadiska počtu získaných voličských hlasov vedúcu pozíciu Hnutia za demokratické Slovensko.

Vnútropolitickí komentátori aj americká administratíva dali najavo, že za najväznejší neriešený problém prvej vlády Mikuláša Dzurindu považujú korupciu. Nad úlohu dôsledne riešiť korupciu nakoniec ale administratíva USA nadradila požiadavku udržať Vladimíra Mečiara a jeho HZDS mimo rámec vládnej moci. Táto priorita odstavila Hnutie za demokratické Slovensko, ktoré sa definitívne ocitlo v izolácii. Názor USA bol braný veľmi vážne, keďže do dvoch mesiacov sa malo v Prahe na summite krajín NATO rozhodnúť o tom, koho NATO prizve do svojich radov.

V priebehu septembra vystriedal obchodného radcu veľvyslanectva štátu Izrael vo Viedni Jonathana Levyho radca pre ekonomické záležitosti Slovenska, Slovinska a Chorvátska Joseph Pery. Svoju misiu v priebehu roku 2002 úspešne zavŕšil aj mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR v štáte Izrael J. E. Maroš Ševčovič. Nahradil ho Ján Bratko.

2. októbra poslanec za HZDS Jozef Brhel poskytol denníku Pravda interview, uverejnené pod titulkom „Treba priznať, že chyba je v HZDS (Už nemožno strkať hlavu do piesku)“, v ktorom povedal: „Ľudia sú sklamaní. (...) už druhýkrát sme vyhrali voľby a nie sme vo vláde. Navyše oproti roku 1998 došlo k obrovskému úbytku hlasov. Stratili sme zhruba 40 percent hlasov. Keď si zoberiete voľby 1992, 1994, 1998, 2002 tak z počtu 74 poslaneckých mandátov sme cez 61 a 43 klesli až na 36 poslancov. Čiže dnes sme na polovici mandátov. Som za zvolanie mimoriadneho snemu, pretože si myslím, že situácia sa má riešiť na vnútrostraníckych fórach, ktoré sú na to určené“. Toto interview bolo zvestovaním počiatku konca HZDS. Do roka a do dňa Jozef Brhel vrátil Hnutiu za demokratické Slovensko, ktoré ho nominovalo na kandidátku za poslanca NR SR, poslanecký mandát.

V priebehu prvej polovice októbra sa sformovala druhá vláda premiéra Mikuláša Dzurindu. Bývalý minister vnútra SR Ivan Šimko bol menovaný ministrom obrany SR. Kreslo ministra vnútra SR obsadil Vladimír Palko z Kresťanskodemokratického hnutia. Nový minister vnútra mal pôvodne v úmysle vymenovať za prezidenta Policajného zboru SR generála Jaroslava Ivora, človeka patriaceho do úzkeho okruhu Vladimíra Mitra (v tom čase už štvrtý rok riaditeľa SIS) a Ladislava Pittnera. Nakoniec ho Palko

nevymenoval, keďže Mojžiš Ivora označil „off record“ Palkovi za bezpečnostné riziko. Roztržka Mojžiš – Mitro sa stala neodvratnou.

21. novembra 2002 summit NATO odsúhlasil podmienky pre vstup nových žiadateľov. Slovenská republika sa ocitla v skupine potenciálnych členov NATO.

Tlak na riešenie korupcie na Slovensku sa zvýšil. Riaditeľ NBÚ Ján Mojžiš sa stal z vlastného rozhodnutia „mečom v rukách Američanov“. Aby ale ukázal verejnosti stupeň svojej autonómie, pozrel sa Mojžiš bez predsudkov aj na vedenie dovtedy nedotknuteľných amerických firiem na Slovensku. V novembri narazil na previerkové limity slovenský konateľ americkej firmy Hewlett Packard, ktorá sa prihlásila do tendra na ministerstve obrany.

18. decembra 2002 britský časopis Jane's intelligence digest uverejnil prvý zo série článkov, v ktorom časopis zaútočil (v článku Spojenci NATO na Slovensku) na personálne zloženie vedúcich pracovníkov a dôstojníkov Slovenskej informačnej služby, pričom poukázal na ich nespoľahlivosť prichádzať do styku s utajovanými skutočnosťami NATO: „SIS v nijakom smere nespĺňa normy NATO, čo sa týka vystupovania ako spravodajskej služby, ktorá by mala slúžiť na podporu a na ochranu západných demokratických hodnôt a tradícií. Súčasný riaditeľ SIS Vladimír Mitro (52) je sám produktom bývalého komunistického režimu a skúsenosti získaval v sedemdesiatych rokoch, keď Československo prechádzalo obdobím ‚normalizácie‘. V. Mitro v roku 1993 za riaditeľa SIS pôvodne vymenoval V. Mečiar, no o rok neskôr ho po sérii straníckych intríg vystriedal I. Lexa. Po odvolaní z funkcie riaditeľa V. Mitro založil ‚tieňovú‘ službu, ktorú tvorili bývalí členovia SIS, ktorí museli odísť po nástupe Lexu. Teraz, keď bol Mitro znova vymenovaný za riaditeľa SIS slovenskou koalíčnou vládou premiéra Mikuláša Dzurindu, mnohých z týchto spravodajských dôstojníkov opätovne prijal do služby“. Záver článku bol jednoznačný: „Vzhľadom na úzke vzťahy medzi Moskvou a niektorými dôstojníkmi slovenskej spravodajskej komunity sa musí ešte veľa vykonať/zmeniť skôr, ako bude možné pokladať Slovensko za pripravené byť riadnym dôveryhodným členom NATO“.

K 31. 12. 2002 rozšírili rady Izraelskej obchodnej komory na Slovensku: Martin Krekáč (Amrop Jenewein group) a Ondrej Macko (Istrochem). V marci roku 2003 vznikla v Piešťanoch prvá Regionálna kancelária Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Jej riaditeľom sa stal člen predstavenstva Izraelskej obchodnej komory na Slovensku Roman Kvasnica. V tejto súvislosti vznikla potreba menovať regionálnych riaditeľov aj v iných regiónoch a stabilizovať pozíciu Komory na celom území Slovenska. Na júnovom zasadnutí roku 2003 boli prijatí za členov: Emília Lorinczová (Commercium), francúzsky občan Henri Nebelsztejn (BNL) a Izraelčan Oz Furth (Intrade), obaja podnikajúci na Slovensku. Na jeseň sa stali členmi: Peter Sokol (Nadácia Európska kultúrna spoločnosť) a Rudolf Čížik (Trifex Finance).

Poslední dvaja noví členovia vstupovali už v atmosfére otvorených útokov na moju osobu, ktorú predseda vlády SR Mikuláš Dzurinda označil za vedúcu postavu (židovského) sprisahania, namiereného súčasne proti štátu aj Dzurindovej politickej strane (Slovenskej demokratickej a kresťanskej únii, SDKÚ). Udalosť, ktorá otriasla

slovenskou spoločnosťou a vyvolal dlhoročný bratovražedný zápas v radoch „slovenskej pravice“, novinári označili slovným spojením „kauza skupinka“.

Kapitola 2.

Údajné (Židovské) sprisahanie proti štátu a strane premiéra Dzurindu

Na jeseň roku 2002 menoval prezident SR Rudolf Schuster Mikuláša Dzurinda predsedom koalície vlády SR po druhý raz. Strana demokratickej ľavice sa stala marginálnou. Na uprázdnenom mieste voličskej základne Strany demokratickej ľavice sa pomaly udomácňoval pod vedením bývalého poslanca NR SR za SDL Roberta Fica nový politický subjekt: strana Smer – Sociálna demokracia.

Svoju pozíciu cítil Dzurinda ako neotrasiteľnú. Svoju osobu chápal ako nenahraditeľnú. V polovici januára 2003 potvrdil svoju kandidatúru na post prezidenta Slovenskej republiky Eduard Kukan, minister zahraničných vecí SR a Dzurindov verný stranícky druh. Dzurinda tým s pompou ohlásil verejnosti, že sa pokúsi ovládnuť štát v duchu hesla „víťaz berie všetko“.

Kto si prečítal čo i len zbežne kariérny životopis dlhoročného komunistického diplomata Eduarda Kukana, ktorý vyštudoval v 50-tych rokoch Štátny inštitút medzinárodných vzťahov v Moskve (MGIMO) a prežil vo vysokých diplomatických funkciách aj normalizačné obdobie po okupácii Československa armádami piatich tzv. spriatelovaných krajín pod vedením Zväzu sovietskych socialistických republík v auguste 1968 nemohol zostať na pochybách, že ak nejaká osoba znamená bezpečnostné riziko v prístupe k utajovaným skutočnostiam je to práve minister zahraničných vecí SR. Konflikt Dzurinda – Mojžiš sa stal neodvratný.

Koncom januára 2003 sa médiami opäť prehnala kauza nelegálneho odpočúvania. Pavol Rusko, predseda strany ANO (jednej zo štyroch strán vládnej koalície), obvinil svojho koaličného partnera ministra vnútra SR Vladimíra Palka (KDH), že ho dal nelegálne odpočúvať. Začala hádka medzi Slovenskou informačnou službou a Ministerstvom vnútra SR o to, kto vlastne spravuje systém odpočúvania a či je taký systém jeden spoločný pre obe štátne inštitúcie, alebo existujú dva oddelené, samostatne pracujúce systémy. V dôsledku tohto koaličného sporu sa verejnosť dozvedela nielen to, že nelegálne odpočúvanie je skutočne možné, ale aj to, ako vlastne pracuje systém odpočúvania. Z povedaného vyplynulo, že správcom celého systému je Slovenská informačná služba a Ministerstvo vnútra SR je len užívateľom systému.

Riaditeľ SIS Mitro sa pokúsil obrátiť pozornosť na „zabezpečovateľa systému“, ktorým je „zahraničná firma“. Neodpustil si poznámku, že „technika je zradná“. Odtiaľ už bol len krôčik k tomu, aby sa začal v médiách „skloňovať“ názov izraelskej firmy Verint, ktorá technológiu, umožňujúcu kontrolované nahrávanie telefonických rozhovorov v sieťach mobilných operátorov, dodala na Slovensko.

V priebehu februára sa tlak médií na tému „odpočúvanie“ zvyšoval. Rovnako sa zvyšoval aj tlak „neznámych ľudí z pozadia“ na odvolanie Jána Mojžiša z postu

riaditeľa Národného bezpečnostného úradu. Zvyšoval sa aj tlak na riaditeľa SIS Vladimíra Mitra, aby zdôvodnil pôsobenie príslušníkov komunistickej Štátnej bezpečnosti v jej radoch, predovšetkým na úseku odpočúvania, ešte aj štrnásť rokov po zmenách z Novembra 89. 2. februára 2003 vystúpil na tlačovej besede riaditeľ kancelárie Národného bezpečnostného úradu s tvrdením, že riaditeľ NBÚ Mojžiša chcú bývalí príslušníci komunistickej Štátnej bezpečnosti skompromitovať a kriminalizovať, aby ho prinútili odstúpiť. Obávajú sa totiž, že previerku od NBÚ nedostanú. Deň po tlačovej besede vyjadril predseda vlády SR Dzurinda dôveru riaditeľovi SIS Vladimírovi Mitrovi. Na scéne sa objavil aj expert dodávateľskej izraelskej firmy, ale ani ten nedokázal technicky objasniť, ako sa mohlo stať, že (slovami ministra vnútra Vladimíra Palka) „na backend ministerstva vnútra prišli nevyžiadané súbory“. Rovnako Palko poukázal teraz už otvorene a verejne na skutočnosť, že „SIS je správcom systému, ona má nadštandardné vzťahy s dodávateľskou firmou, nie ministerstvo vnútra“ (Sme, 6. 2. 2003). Denník Sme venoval 10. februára 2003 celú novinovú stranu konfrontácii dvoch rôznych portrétov osobností: Vladimíra Palka, bývalého námestníka Federálnej bezpečnostnej a informačnej služby, ktorá sa snažila vytvoriť personálny základ novej spravodajskej služby bez bývalých príslušníkov komunistickej Štátnej bezpečnosti (vznikla po Novembri 89 a zanikla spolu so zánikom Českej a Slovenskej federatívnej republiky k 31. 12 1992). Na strane druhej predostrel denník Sme portrét Vladimíra Mitra, ktorý po vzniku Slovenskej republiky najímal do novovytvorenej spravodajskej služby SIS vyhodенých príslušníkov komunistickej Štátnej bezpečnosti a zaplietol sa aj s podnikateľmi, ktorí zbohatli na procese „mečiarovskej“ privatizácie a na krachu nebankových inštitúcií. Do týždňa prišli do redakcie denníka Sme prepisy ďalších rozhovorov, tento raz podnikateľa blízkeho Dzurindovej SDKÚ s členom prezídia SDKÚ a pokladníkom SDKÚ v jednej osobe Gabrielom Palackom, Dzurindovým najoddanejším priateľom. Ich rozhovor vypovedal veľa aj o zákulisných praktikách SDKÚ a švajčiarskych bankových účtoch. Do verejnej diskusie o vzniknutej situácii sa zapojil následne už aj predseda brannobezpečnostného výboru NR SR opozičný poslanec za stranu Smer Róbert Kaliňák, prezentujúc nový uhol pohľadu. Denník uviedol, že Róbert Kaliňák si nemyslí, že ide o posledné odpočuté rozhovory, ktoré sa objavujú na verejnosti, keďže podľa neho sa s odpočúvaním obchoduje. Kaliňák zdôraznil: „Aj pri poslanceckom prieskume sme zistili, že napríklad počítač si nepamätá, koľko kópií z rozhovoru ste urobili“. Jozef Šátek, riaditeľ odboru vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti si do vznikajúceho verejného diskurzu tiež prisadil, keď na konštatovanie redaktorky denníka Sme („Objavujú sa prvé výsledky vyšetrovania ekonomickej kriminality. Vyzerá to tak, že za Mečiara sa vo veľkom rozkrádalo. Ako keby si ľudia ani neuvedomovali, že kradli“) odpovedal: „Neohraničoval by som to na koniec roku 1998. Rozkrádanie nadobudlo obrovské rozmery“ (Sme, 24. 2. 2003).

V tomto napätom a zrýchlenom čase ma minister vnútra SR Palko pozval v polovici februára na rozhovor medzi štyrmi očami. Prijal ma vo svojej pracovni v budove ministerstva. Hovorili sme o viacerých veciach. Pýtal sa ma aj na to, ako vidím pôsobenie Jána Mojžiša. Povedal som mu, že ja vnímam Mojžišov zápas ako pokus dodatočne vynútiť na Slovensku rešpektovanie platného „lustračného zákona“ z čias Českej a Slovenskej federatívnej republiky, ktorý po zániku ČSFR nikdy nebol zrušený, len sa „neuplatňoval“. Hovoril som s ním otvorene, keďže som vedel, že

v otázke pôsobenia príslušníkov bývalej komunistickej Štátnej bezpečnosti na Slovensku sme na spoločnej lodi. Vladimír Palko bol za čias ČSFR námestníkom riaditeľa Federálnej bezpečnostnej informačnej služby, ja som bol najskôr zástupcom, neskôr vedúcim Kancelárie prezidenta ČSFR. Napriek tomu som mu zdôraznil svoj názor, že zápas, ktorý Mojžiš spustil, je zrejme dopredu prehratý, keďže o vplyv eštebákov opiera svoju politickú kariéru aj Mikuláš Dzurinda. Na záver sa ma minister opýtal, či skutočnosť, že firma Sigin, ktorá doviezla technológiu z Izraela stojí na strane SIS, znamená, že aj Izraelčania stoja na strane SIS. Povedal som mu v súlade so svojim najhlbším presvedčením a skúsenosťou, že izraelskí obchodníci sa na Slovensku do politiky nepletú, že sú nestranní (technológia je politicky neutrálna) a že v tomto duchu budem rozprávať s predsedom Dozornej rady Izraelskej obchodnej komory na Slovensku Ondrejom Kamasom, majiteľom slovenskej firmy Sigin, prostredníctvom ktorej bola technológia, umožňujúca odpočúvanie GPS hovorov na Slovensko dovezená.

Môj rozhovor s Kamasom sa ale už neuskutočnil. Udalosti nabrali dramatickejšiu podobu, než som pôvodne predpokladal. Svedčí o tom aj zápis z archívu Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, ktorý dňa 27. februára 2003 rozposlala tajomníčka Komory členom: „Oznamujem Vám, že na základe telefonického žiadosti O. Kamasa zo dňa 25. 02. 2003 prestáva byť firma Sigin Bratislava členom Komory počnúc 01. 01. 2003. M. Žiak, predseda predstavenstva týmto rozhodnutím odvolal O. Kamasa z jeho funkcie predsedu Dozornej rady Komory a poveril dočasne touto funkciou S. Mladého, doterajšieho člena Dozornej rady“.

Začiatkom marca 2003 sa v médiách objavila informácia, že riaditeľ SIS Vladimír Mitro vymenoval za riaditeľa kontrarozvedky Petra Tótha, ktorý pôsobil ešte donedávna ako tzv. nezávislý novinár denníka Sme. Tóth bol krátko pred menovaním do funkcie riaditeľa kontrarozvedky prichytený v hoteli Danube, odkiaľ pod krytím „anonyma“ faxoval do médií trestné oznámenie na ministra vnútra SR Vladimíra Palka, v ktorom ho krivo obviňoval, že to bol Palko, kto zasahoval do databázy odpočúvaní. Vzápätí bol Tóth obvinený Úradom špeciálneho prokurátora z trestného činu útoku na štátny orgán. Na základe týchto skutočností sa Kresťanskodemokratické hnutie rozhodlo 5. marca 2003 na koalíčnej rade vystúpiť s návrhom na odvolanie Vladimíra Mitra z funkcie riaditeľa SIS. Dzurinda sa Mitra zastával s odôvodnením, že je plne v kompetencii riaditeľa SIS, koho menuje za riaditeľa kontrarozvedky.

Napriek tomu, že sa Dzurinda aj naďalej verejne zastával Vladimíra Mitra situácia sa stala neudržateľnou. 11. marca 2003 nakoniec Mitro sám na funkciu riaditeľa Slovenskej informačnej služby rezignoval. Aby kontinuita pozícií bývalých príslušníkov komunistickej Štátnej bezpečnosti ale nebola narušená Dzurinda už v zákulisí pripravoval pôdu pre to, aby po odchode Vladimíra Mitra mohol na miesto riaditeľa SIS nastúpiť – Ladislav Pittner.

V druhej polovici marca ma požiadal o stretnutie obchodný radca veľvyslanectva štátu Izrael vo Viedni Yossi Peri. Yossi mi oznámil, že na základe pozvania prezidenta SR Rudolfa Schustra navštívi prezident štátu Izrael Moše Kacav Slovensko do leta. Má to byť prvá oficiálna návšteva prezidenta štátu Izrael na Slovensku od vzniku samostatnej Slovenskej republiky (1993). Yossi sa ma opýtal, čo

by som si pri tej príležitosti želal. Bez zaváhania som odpovedal, že by som sa s prezidentom štátu Izrael počas jeho historicky prvej návštevy Slovenskej republiky rád stretol ako prvý a slávnostne ho privítal ešte pred začatím jeho oficiálnych rokovaní. Ako dôvod som uviedol, že som ako predseda predstavenstva Izraelskej obchodnej komory na Slovensku presvedčený, že nadišiel čas rozšíriť médiami prezentované redukované chápanie vzťahov medzi štátom Izrael a Slovenskou republikou, ktoré boli interpretované prevažne cez nákup špeciálnej spravodajskej technológie umožňujúcej odpočúvanie, na širšie koncipované transparentné vzťahy medzi obyvateľmi oboch štátov, založené na otvorenej, vzájomne prospešnej obchodnej spolupráci súkromných podnikateľov a na priateľstve občanov. Aby v budúcnosti nemohol byť štát Izrael účelovo zaťahovaný do sporov na slovenskej vnútro politickej scéne. V tom čase už boli na Slovensku súkromní izraelskí podnikatelia pomerne dlho prítomní predovšetkým ako významní developeri.

Na to som ale potreboval súhlas toho, kto prezidenta Kacava pozval – teda súhlas prezidenta SR Rudolfa Schustra. Z okruhu viceprezidentov Nadácie Európska kultúrna spoločnosť mal blízky vzťah k prezidentovi Schustrovi Dušan Kollár, tak som ho poprosil, či by prezidenta nepožiadal spraviť pre mňa túto láskavosť. Kladná odpoveď pána prezidenta Schustra prišla pomerne skoro, takže som sa začal intenzívne venovať nadchádzajúcemu stretnutiu.

Priatelia z Nadácie Európska kultúrna spoločnosť mi ponúkli ako vhodné a dôstojné miesto privítania izraelského prezidenta reprezentatívne priestory Múzea Milana Dobeša v centre Bratislavy. Neskôr sa ukázalo, že miesto bolo zvolené vhodne, keďže prezident Kacav bol zhodou okolností ubytovaný neďaleko Múzea. V podzemných priestoroch Múzea sa nachádzal vkusne upravený priestor na priateľské posedenie pri víne, vedľa ktorého bol príručný sklad s vínom. Svetoznámy konštruktivistický výtvarník majster Milan Dobeš potvrdil, že rád oboch prezidentov prevedie po priestoroch Múzea, zasväteného jeho tvorbe. Prezident Nadácie EKS Peter Sokol spolu s priateľmi zabezpečil pre oboch prezidentov dary (umelecké diela z tvorby Milana Dobeša) a viceprezident Nadácie EKS Dušan Kollár zabezpečil vystúpenie ľudovej hudby a tanečného súboru, ktorí pre obveselenie pri čaši vína predviedli izraelskému prezidentskému páru slovenské ľudové tance.

V rámci príprav na návštevu prezidenta štátu Izrael mi Ladislav Snopko pripomenul, že sme už raz spoločne na Slovensku vítali izraelského prezidenta. Bolo to ešte v čase existencie Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Snopko bol vtedy ministrom kultúry SR a ja som bol jedným z poradcov prezidenta ČSFR Václava Havla a najmladším členom Prezídia Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku. Za prítomnosti prezidenta štátu Izrael Chaima Herzoga sme dňa 16. októbra 1991 na pozemku oproti vtedajšej Košer jedálni na Zámockej ulici odhalili základný kameň pre Pamätník obetiam Holokaustu, ktorý nebol, žiaľ, nikdy v zamýšľanej podobe realizovaný. Základný kameň bol veľmi pôsobivou umeleckou interpretáciou torza náhrobného kameňa zo židovského cintorína v Liptovskom Mikuláši. Autorom tejto umeleckej interpretácie bol výtvarník Michal Kern.

Aby sa uchovala spomienka na tento akt odhalenia základného kameňa Pamätníka obetiam holokaustu za prítomnosti prezidenta štátu Izrael Chaima Herzoga vyrobil Michal Kern na základe žiadosti Ministerstva kultúry SR repliky umeleckej interpretácie torza náhrobného kameňa v podobe pamätných tabúl, doplnených textom, ktoré boli rozmiestnené na fasádach siedmich synagóg, nachádzajúcich sa na rôznych miestach po celom území Slovenskej republiky (Poprad, Liptovský Mikuláš, Košice, Nitra, Bardejov, Nové Zámky, Komárno). V marci 1992 bola ôsma replika pamätného reliéfu slávnostne pripevnená pri príležitosti smutnej spomienky na 50 rokov, ktoré uplynuli od prvých deportácií Židov zo Slovenska do nemeckých koncentračných táborov na budovu izraelského Národného pamätníka obetiam Holokaustu (Múzeum Jad VaŠem v Jeruzaleme).

Vybudovanie Pamätníka obetiam Holokaustu v Bratislave garantoval Ladislav Snopko ako minister kultúry SR a ja za Kanceláriu prezidenta ČSFR Václava Havla. Skôr, ako sme mohli svoj záväzok splniť, Česká a Slovenská federatívna republika zanikla a nový minister kultúry Dušan Slobodník (tzv. minister s fašistickou minulosťou) už nemal záujem Snopkovu a moju iniciatívu podporiť.

Ladislav Snopko preto prišiel za mnou s nápadom, aby sme vyrobili pre prezidenta štátu Izrael Moše Kacava náš osobný dar, ktorý zadokumentuje naše úsilie a sľub, daný prezidentovi Chaimovi Herzogovi. Tak vznikol jedinečný album (vytlačný v jazyku slovenskom aj anglickom), ktorý sme odovzdali prezidentovi Schustrovi aj prezidentovi Kacavovi počas nášho stretnutia v Múzeu Milana Dobeša.

UMELECKÁ INTERPRETÁCIA TORZA NÁHROBNÉHO KAMEŇA
ZO ŽIDOVSKÉHO CINTORÍNA V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI

AUTOR
MICHAL KERN

*

DIELO AUTOR POUŽIL AKO ZÁKLAD PRE SÉRIU RELIÉFOV,
SLUŽIACICH AKO POCTA OBETIAM HOLOKAUSTU
NA SLOVENSKU.

PREKLAD HEBREJSKÉHO TEXTU
Z UMELECKY INETERPRETOVANÉHO TORZA
NÁHROBNÉHO KAMEŇA

MLÁDENEC V DOBROM I...

**

HOCI NIČ NESTIHOL A...

**

JEMNÝ A JEDINÝ ŽIL (18 ROKOV) PRE RODIČOVSKÝ DOM

**

SMÚTOK A STON DOĽAHO NA CELÚ RODINU

**

CTIL A VÁŽIL SI RODIČOV

**

VYKLADAL DOBRE MIŠNAH A G'MARAH

**

VEDOMOSTI A MÚDROŠŤ LEŽIA V JEHO VNÚTRI

**

A NEVZDIALIL SA OD SVÄTOSTÁNKU, DRAHŠIEHO NEŽ PERLY

**

VO SVOJOM SRDCI SI ZVOLIL CESTU VIERY

**

SVETLÁ ZOSTANE JEHO PAMIAŤKA NA TOMTO TEMNOM SVETE

PREKLAD
DR. JOZEF WEISS

PRÍBEH ŽIDOVSKÉHO NÁRODA NA SLOVENSKU JE PODOBNÝ JEHO PRÍBEHOM VO VŠETKÝCH OSTATNÝCH KRAJINÁCH STREDNEJ EURÓPY. ŽIDIA U NÁS NEPOZNALI INÉ IBA ŤAŽKÉ A VEĽMI ŤAŽKÉ OBDOBIA. A ODOLÁVALI IBA VŠAKA SCHOPNOSTI VYDRŽAŤ A PRESADIŤ SA. SCHOPNOSTI, KTOREJ OBDIVUHODNÚ SILU IM DODÁVALO NÁBOŽENSTVO. VIERA UPREDNOSTŇUJÚCA TRADÍCIU A JEJ DUCHOVNÉ ZÁKLADY V PROSTREDÍ PREMENLIVÉHO SVETA. STÁROČIA TRVAJÚCI VÝVOJ ŽIDOVskej KULTÚRY VŠAK V ŠTYRIDSIATYCH ROKOCH 20. STOROČIA NARUŠILA GENOCÍDA V DEJINÁCH NEPOZNANÉHO CHARAKTERU - HOLOKAUST. FAŠISTI POČAS NEHO PLÁNOVITE, DÔSLEDNE A S NEBÝVALÝM ORGANIZAČNÝM ZABEZPEČENÍM VYMAZÁVALI ŽIDOVSKÝ NÁROD Z POVRCHU ZEMSKÉHO. NOVÝMI, UŽ PRIEMYSELNÝMI TECHNOLOGIAMI, VYVRAŽDILI V KONCENTRAČNÝCH TÁBOROCH MILIÓNY LUDÍ.

ZO SLOVENSKA VVIEZLI 70 000 ŽIDOVSKÝCH OBYČANOV, KTORÍ SA UŽ NEVRÁTILI DOMOV. ÚEAVA VŠAK NEPRIŠLA ANI PO SKONČENÍ 2. SVETOVEJ VOJNY. FAŠIZMUS BOL SÍCE PORAZENÝ, ALE NAHRADILA HO NOVÁ - KOMUNISTICKÁ - TOTALITA, KTORÁ INFORMÁCIE O OBETIACH HOLOKAUSTU PRED OBYČANMI SLOVENSKA ZATAJILA. NÁVRAT K TEJTO STRAŠNEJ UDALOSTI SLOVENSKÝCH DEJÍN UMOŽNILA AŽ NEŽNÁ REVOLÚCIA V ROKU 1989. PO NEJ DOSTALI OBYČANIA SLOVENSKA PO DLHÝCH DESAŤROČIACH MOŽNOSŤ POZNAŤ SVOJE SKUTOČNÉ DEJINY A V RÁMCI NICH AJ DEJINY HOLOKAUSTU. PRETO SA VLÁDA SLOVENSKEJ REPUBLIKY ROZHODLA PRIPOMENÚŤ SI 50. VÝROČIE TEJTO HROZNEJ UDALOSTI A OSPRAVEDNIŤ SA ŽIDOVSKÉMU NÁRODU. MINISTERSTVO KULTÚRY PRIPRAVILO PRI TEJTO PRÍLEŽITOSTI PAMÄTNÍKOVÝ PROJEKT, KTORÝ V ROKU 1992 REALIZOVALO NA SIEDMICH VÝZNAMNÝCH SYNAGÓGACH PO CELOM SLOVENSKU. FOTODOKUMENTÁCIU TOHTO PROJEKTU OBSAHUJE AJ PRÍTOMNÝ ALBUM.

AUTOROM PAMÄTNÝCH TABULÍ JE VÝTVARNÍK MICHAL KERN, ZAKÁZANÝ AUTOR Z OBDOBIA KOMUNISTICKÉHO REŽIMU. AUTOR, KTORÝ VO SVOJEJ TVORBE VŽDY PRESADZOVAL ZÁKLADNÉ PRINCÍPY SLOBODY A POROZUMENIA MEDZI LUDMI. AKO ZÁKLAD PAMÄTNÉHO RELIEFU ZVOLIL KÓPIU TORZA NÁHROBNÉHO KAMEŇA MLADÉHO MUŽA, ABY V ŇOM VYTVORIL STOPU ŠMÝKAJÚCEJ SA LUDSKEJ RUKY, MÁRNE SA SNAŽIACEJ ZACHYTIŤ A ZACHRÁNIŤ SI ŽIVOT. TOTO BEZNÁDEJNÉ GESTO V PLNEJ MIERE ZODPOVEDÁ HRÔZAM HOLOKAUSTU. AK BOLO SEDEM PAMÄTNÝCH RELIEFOV UMIESTNENÝCH NA SYNAGÓGACH PO CELOM SLOVENSKU, TAK TÁ ÔSMA BOLA UMIESTNENÁ NA NÁRODNOM PAMÄTNÍKU OBETIAM HOLOKAUSTU - YAD VASHEM V JERUZALEME S TEXTOM:

„NA PAMIAŤKU OBETÍ PRI PRÍLEŽITOSTI 50. VÝROČIA PRVÝCH TRAGICKÝCH DEPORTÁCIÍ ŽIDOVSKÝCH OBYČANOV SLOVENSKA UMIESTNILI Z INICIATÍVY MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY PAMÄTNÍK V PLNEJ PIETE NA SIEDMICH SYNAGÓGACH V MESTÁCH BARDEJOV, KOMÁRNO, KOŠICE, LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ, NITRA, NOVÉ ZÁMKY A POPRAD V ROKU 1992.“

ULOŽENIA ZÁKLADNÉHO KAMEŇA TOHTO PAMÄTNÉHO PROJEKTU SA ZÚČASTNIL 16. OKTÓBRA 1991 PREZIDENT ŠTÁTU IZRAEL CHAIM HERZOG. BOLA TO PRVÁ NÁVŠTEVA IZRAELSKÉHO PREZIDENTA V ČESKOSLOVENSKU.

TENTO ALBUM BOL PRIPRAVENÝ PRI PRÍLEŽITOSTI PRVEJ NÁVŠTEVY IZRAELSKÉHO PREZIDENTA MOŠE KACAVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE 13. JÚLA 2003.

ZÁKLADNÝ KAMEŇ OBETIAM HOLOKAUSTU
NA SLOVENSKU, ODHALENÝ 16. OKTÓBRA 1991
ZA PRÍTOMNOSTI PREZIDENTA ŠTÁTU IZRAEL
CHAIMA HERZOGA

AUTOR
MICHAL KERN

MILOŠ ŽIAK – PORADCA PREZIDENTA ČSFR VÁCLAVA HAVLA
A ČLEN PREZÍDIA ÚSTREDNÉHO ZVÄZU ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ NA SLOVENSKA
VÍTA PREZIDENTA ŠTÁTU IZRAEL CHAIMA HERZOGA.

MINISTER KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY LADISLAV SNOPKO V PRÍTOMNOSTI
PREZIDENTA ŠTÁTU IZRAEL CHAIMA HERZOGA ODHAĽUJE ZÁKLADNÝ KAMEŇ
PAMÄTNÍKA OBETÍ HOLOKAUSTU NA SLOVENSKU.

Z POPRADU

DŇA 25. 3. 1942 VYPRAVILI PRVÝ TRANSPORT
SO ŽIDOVSKÝMI OBČANMI SLOVENSKA, KTORÝM DEPORTOVALI 1000 ŽIEN A DIEVČAT
DO KONCENTRAČNÉHO TÁBORA V OSVIENČIME.

NA VEČNÚ PAMIATKU UMUČENÝM

1992

SYNAGÓGA
V POPRADE

Z LIPTOVSKÉHO MIKULÁŠA
V ROKOCH 1942 - 1945 DEPORTOVALI 885 ŽIDOVSKÝCH OBČANOV
DO KONCENTRAČNÝCH TÁBOROV CELEJ EURÓPY.

NA VEČNÚ PAMIATKU UMUČENÝM
1992

SYNAGÓGA
V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI

Z Košíc
V ROKU 1944 DEPORTOVALI 12 000 ŽIDOVSKÝCH OBČANOV
DO KONCENTRAČNÝCH TÁBOROV CELEJ EURÓPY.

NA VEČNÚ PAMIATKU UMUČENÝM
1992

SYNAGÓGA
V KOŠICIACH

Z NITRY A OKOLIA V ROKOCH
1942 - 1943 DEPORTOVALI VYŠE 6000 ŽIDOVSKÝCH OBČANOV
DO KONCENTRAČNÝCH TÁBOROV CELEJ EURÓPY.

NA VEČNŮ PAMIA TKU UMUČENÝM
1992

SYNAGÓGA
V NITRE

Z TOHTO MESTA V BARDEJOVE
V ROKOCH 1942 - 1945 DEPORTOVALI 3700 ŽIDOVSKÝCH OBČANOV
DO KONCENTRAČNÝCH TÁBOROV CELEJ EURÓPY.

NA VEČNÚ PAMIATKU UMUČENÝM
1992

SYNAGÓGA
V BARDEJOVE

Z NOVÝCH ZÁMKOV
V ROKU 1944 DEPORTOVALI 4386 ŽIDOVSKÝCH OBČANOV
DO KONCENTRAČNÉHO TÁBORA V OSVIENČIME.

NA VEČNÚ PAMIATKU UMUČENÝM

1992

SYNAGÓGA
V NOVÝCH ZÁMKOCH

Z Komárna

V ROKOCH 1942 - 1944 DEPORTOVALI 1922 ŽIDOVSKÝCH OBYČANOV
DO KONCENTRAČNÝCH TÁBOROV CELEJ EURÓPY.

NA VEČNÚ PAMIATKU UMUČENÝM

1992

SYNAGÓGA
V KOMÁRNE

Veľvyslanectvo štátu Izrael vo Viedni oznámilo, že sa návšteva prezidenta Kacava na Slovensku uskutoční druhý týždeň júlový.

Mal som povznesenú náladu. Začali školské prázdniny. Manželka s deťmi odcestovala v piatok 11. júla na oddychový pobyt do Vysokých Tatier. Po ukončení návštevy prezidenta Kacava som mal odcestovať za nimi a následne nás čakala celorodinná dovolenka v Slovinsku. Všetko vyzeralo byť bezproblémové. Môj sen sa mal čoskoro naplniť. Mal som sa s prezidentom štátu Izrael počas jeho oficiálnej návštevy Slovenskej republiky stretnúť medzi prvými. Navyše sa mi podarilo presvedčiť bratislavského rabína Barucha Myersa, aby pre potreby Izraelskej obchodnej komory na Slovensku vypracoval text, ktorý by objasnil slovenskej verejnosti význam myšlienkového odkazu bratislavského (pressburgského) rabína Chatama Sofera v kontexte židovského myslenia. Potreba publikovania takéhoto textu sa po slávnostnom sprístupnení zrekonštruovanej hrobky najvýznamnejšieho európskeho rabína 19. storočia Chatama Sofera stala byť naliehavou. Na slávnostnom akte sa totiž zúčastnila špička slovenskej politickej reprezentácie, ale z ich bezradných reakcií bolo zrejmé, že v odpovedi na otázku, v čom spočíva význam Chatama Sofera tápu v hmlách rovnako ako viacerí asimilovaní predstavitelia Židovskej náboženskej obce v Bratislave. Vynikajúci rukopis rabína Barucha Myersa vydala Izraelská obchodná komora na Slovensku pod názvom Gan Sofer (Záhrada pisárova) v druhej polovici roku 2003 dvojjazyčne (slovensky aj anglicky).

V čase publikovania knihy sa ukázalo, že na účte Izraelskej obchodnej komory na Slovensku nie je dosť finančných prostriedkov na pokrytie vydateľských nákladov. Vyzval som preto členov Komory, aby spravili medzi sebou zbierku. Viacerí mi priateľsky povedali, že dajú presne toľko, koľko dám ja. Tento zvyk (predseda predstavenstva dáva prvý a svojim vkladom určuje výšku vkladu ostatných) sa na pôde Komory udomácnil. Knihu finančne popri Izraelskej obchodnej komore na Slovensku ako celku podporili navyše individuálnym finančným príspevkom jej členovia: Peter Sokol, Peter Lukeš, Erika Csekés, Martin Krekáč, Dušan Macuška, Marián Šufliarsky, Tomáš Gertler, Martin Barto a Miloš Žiak. Za Izraelsko–Slovenskú obchodnú komoru, registrovanú v Jeruzaleme, prispeli Chanoch Derzavich a David Hercky.

Do Bratislavy priletel prezident Kacav dňa 13. júla (v nedeľu) popoludní. Na stretnutie s prezidentmi a ich manželkami som čakal vo vstupnej chodbe do Múzea Milana Dobeša spolu s priateľmi podnikateľmi a majstrom Dobešom. Uvítacie príhovory odznali na treťom poschodí v podstrešných priestoroch Múzea, kde sme odovzdali aj dary obom prezidentom.

Uvítací príhovor k prezidentom má Peter Sokol, zľava tlmočník, sprava Ladislav Snopko

Uvítací výbor tvorili členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku (predseda predstavenstva Miloš Žiak, predseda dozornej rady Slavomír Mladý) spolu s vedúcimi predstaviteľmi Izraelsko-Slovenskej obchodnej komory, registrovanej v Jeruzaleme (čestný predseda Chanoch Derzavich, predseda David Hercky) a predstaviteľmi Nadácie Európska kultúrna spoločnosť (prezident Peter Sokol, viceprezidenti: Jozef Brhel, Dušan Kollár). Prehliadku Múzea viedol majster Milan Dobeš osobne (na fotografii prvý zľava, v strede prezident štátu Izrael J. E. Moše Kacav, napravo prezident Slovenskej republiky J. E. Rudolf Schuster). Po prehliadke Múzea sme sa usadili v podzemí. Požiadavka budovať vzájomne prospešné obchodné vzťahy, ako aj priateľské vzťahy medzi občanmi Slovenskej republiky a štátu Izrael transparentne bola aj izraelskou stranou potvrdená ako priorita.

Ubehla hodina, dve... Prezidenti so sprievodmi neodchádzali. Ani vo sne mi nezišlo na myseľ, že by z neplánovaného predĺžovania neformálnej časti stretnutia mohol niekto okrem ochranky izraelského prezidenta znervóznieť. Z praxe v Kancelárii prezidenta ČSFR Václava Havla som bol na takéto situačné neformálne konanie prezidenta zvyknutý. Neskôr som sa dozvedel, že v čase, keď sme sa v podzemí príjemne už viac ako dve hodiny voľne s prezidentmi Kacavom a Schustrom zabávali a rozprávali, na viacerých „oficiálnych miestach“ drnčali telefóny. Viacerí moji neprajníci sa začali vážne radiť, ako ma zoseknúť, keďže som podľa ich názoru neprímerane zmocnel.

Deň pred príchodom prezidenta Kacava do Bratislavy uverejnil denník Sme informáciu, podľa ktorej Slovenská informačná služba nelegálne odpočúvala redaktorov tohto denníka. Denník vychádzal z oficiálnych vyjadrení hlavného vojenského prokurátora Dobroslava Trnku, ktorý niekoľkokomesačné vyšetrowanie kauzy odpočúvania dozoroval. Prirodzene, novinári to pochopili ako neprípustný útok SIS na slobodu a nezávislosť novinárskeho stavu.

14. júla dopoludnia mi z Kancelárie prezidenta SR doručili pozvanie na slávnostnú večeru, usporiadanú prezidentom SR Rudolfom Schustom a jeho manželkou Irenou pri príležitosti oficiálnej návštevy prezidenta štátu Izrael Moše Kacava a jeho manželky Gily na Slovensku. Sedel som na strane prezidenta Schustra (vedľa prezidenta SR sedel minister zahraničných vecí SR Kukan, vedľa neho ekonomický poradca prezidenta štátu Izrael a ďalší v poradí som bol ja).

V utorok, 15. júla 2003 dostali členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku pozvánky od predsedu vlády SR Mikuláša Dzurindu na slávnostnú recepciu v hoteli Bôrik, usporiadanú pri príležitosti oficiálnej návštevy prezidenta štátu Izrael. Dopoludnia mi zatelefonovala Eva Krajmerová, generálna tajomníčka Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Oznamovala mi, že predseda vlády SR si neželá, aby sa slávnostnej recepcie zúčastnil člen Izraelskej obchodnej komory na Slovensku Dušan Macuška. Dušan Macuška nebol trestne stíhaný, neexistoval ani žiadny iný dôvod jeho ostrakizácie, okrem politickej nevraživosti Dzurindu voči jeho osobe. Povedal som Eve Krajmerovej, že Komora je dobrovoľné občianske združenie podnikateľov a že to považujem za pokus zatiahnuť dobrovoľné občianske združenie do politiky, čo nedovôlim. Dušana Macušku som o vzniknutej situácii vyrozumel so žiadosťou, aby sa sám slobodne rozhodol, ako s tou informáciou naloží. Slávnostnej recepcie v hoteli Bôrik sa nakoniec zúčastnili za Izraelskú obchodnú komoru na Slovensku: Eva Krajmerová, Emília Lorinczová, Miroslav Babjak, Martin Barto, Ondrej Macko, Andrej Bartolomej, Martin Krekáč, Tomáš Gertler, Oz Furth a ja. Existuje kolektívna fotografia, ktorá zachytáva predsedu vlády SR Dzurindu, ako intenzívne vysvetľuje prezidentovi Kacavovi svoje nelichotivé názory na členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Kacav ho počúva, nevyrazne sa usmieva. Tak dopadlo kolektívne foto predsedu vlády SR a prezidenta štátu Izrael s členmi Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Foto na pamiatku. Po skončení recepcie som mohol konečne odcestovať za svojou rodinou do Vysokých Tatier. Mal som pocit, že všetko dopadlo tak dobre, ako malo. Intermezzo s Dzurindom som považoval za okrajové.

V ten istý deň uverejnil denník Sme titulok: „Členov vyšetrovacieho tímu kauzy nelegálne odpočúvanie zastrašovali“. To už bol v pohotovosti celý Slovenský syndikát novinárov. Dzurinda mlčal. Mitro sa tváril, že o nelegálnom odpočúvaní nevedel. Na otázku novinárky, či mohol bývalý riaditeľ SIS skutočne nevedieť o nelegálnom odpočúvaní, odpovedal riaditeľ NBÚ Mojžiš nasledovne: „SIS je hierarchický a monokratický systém vojenského typu. (...) ja viem, že Vladimír Mitro bol informovaný ešte minulý rok. Ak sa preukáže, že sa to dialo dlhodobo a niekoľko rokov tu prebiehalo odpočúvanie dôležitých ľudí z politiky, ekonomiky a médií, sú ohrozené základy demokracie. Treba celý prípad vyšetriť a zamedziť tomu, aby takéto informácie mohli byť na predaj“.

Do konca júla som bol s rodinou vo Vysokých Tatrách. Oddychoval som. V Bratislave sa ale situácia dramatizovala. Médiá sa ocitli v období uhorkovej sezóny, takže im téma odpočúvanie prišla skutočne vhod. Najčítanejší týždenník Plus 7 dní priniesol vo svojom novom čísle 30/2003 dva kľúčové novinárske materiály. Jeden text s titulkom „SIS, s.r.o.“ a s podtitulkom: „Tajnú službu zneužívali na súkromný biznis s informáciami“. Druhým materiálom bol rozhovor s riaditeľom Národného bezpečnostného úradu Jánom Mojžišom, ktorý vyšiel pod titulkom „Vydieraní politici?“ a s podtitulkom: „Možno treba celú tajnú službu rozpustiť a postaviť novú“.

Zo všetkých zverejňovaných materiálov vyplynula pre mňa jedna kľúčová informácia. Izraelská firma Verint, ktorá doviezla technológiu, umožňujúcu odpočúvanie mobilných telefonických hovorov, je mimo podozrenia, že by akýmkoľvek spôsobom zasahovala do vnútropolitického vývoja na Slovensku (že by stála na pozícii akejkoľvek z rozhádaných strán slovenského vnútropolitického konfliktu). Zverejňované informácie a stanoviská jednoznačne a opakovane potvrdzovali, že síce ide o vážny vnútropolitický problém Slovenska, ale že v ňom nie je ani čo i len náznak zasahovania či už zo strany štátu Izrael, alebo zo strany súkromných izraelských firiem. Prestal som sa preto problémom v danej chvíli zaoberať, keďže sa prestal akýmkoľvek spôsobom týkať základnej agendy Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a naplno som sa venoval rodine a dovolenke.

Po návrate z Vysokých Tatier do Bratislavy sme v polovici augusta odcestovali do Slovinska na pobyt v krásnom prímorskom hotelovom komplexe Emona, ktorý sa nachádza v strede cesty medzi mestečkami Portorož a Piraň. Do bazénov hotelového komplexu Emona napúšťajú vyčistenú morskú vodu, ktorá pomáha liečiť kožnú alergiu.

Vládna koalícia bola rozhádaná. Dzurinda bol v úzkych. Ani vo sne mi v danej chvíli nezišlo na um, že by sa Dzurinda v priebehu nasledujúcich dvoch týždňov rozhodol za aktívnej pomoci svojich poradcov a našepkávačov prikryť reálny problém nelegálneho odpočúvania tým, že sa pokúsi pozornosť slovenskej verejnosti upútať fiktívnou témou údajnej hrozby (židovského) protištátneho sprisahania, v ktorom mala hlavnú úlohu zohrať práve moja osoba.

2. augusta sa v denníku Sme opäť objavila správa, že britský magazín Jane's Intelligence Digest kritizoval Slovenskú informačnú službu, tento raz pod vedením riaditeľa Ladislava Pittnera. Magazín upozorňoval svojich čitateľov, že Pittner vťahuje do práce SIS ľudí, ktorí mali v minulosti blízko ku komunistickej Štátnej bezpečnosti, v súčasnosti k ruským a ukrajinským spravodajským službám a dokonca aj k organizovanému zločinu.

Čo sa stalo v čase môjho pobytu v hotelovom prímorskom komplexe Emona som dokázal spätne zrekonštruovať až koncom roka, kedy sa 7. decembra 2003 na internete vďaka bezprecedentnému, dodnes neobjasnenému úniku objavila utajovaná výpoveď predsedu vlády SR Mikuláša Dzurinda pred generálnym prokurátorom Milanom Hanzelom, ktorú inicioval Dzurinda na základe vlastnej žiadosti. Pravosť textu Dzurindovej výpovede potvrdil 10. decembra 2003 dozorujúci prokurátor vyšetrovania kauzy (židovského) protištátneho sprisahania Dušan Kováčik.

Novinári s cieľom pochopiť a objasniť slovenskej verejnosti to, či sú obvinenia, uvedené vo výpovedi Dzurindu opodstatnené, označili predmetnú kauzu slovným spojením „kauza skupinka“.

Podľa neskôr uverejnených dokumentov si predseda vlády SR vyžiadal dňa 18. augusta 2003 stretnutie s generálnym prokurátorom SR Milanom Hanzelom, aby mu v pozícii oznamovateľa neodkladne nahlásil skutočnosti, o ktorých je presvedčený, že podrývajú základy štátu a že sú zdrojom neviazanej korupcie a obohacovania sa ľudí, predstavujúcich nebezpečenstvo pre štát a jeho politickú stranu SDKÚ.

S odstupom času sa Dzurindove výmysly a jeho zdanlivo nesúrodé „blabotanie“ dajú už popísať s chladnou hlavou. V čom teda spočíval Dzurindov manéver?

V prvom rade sa Dzurinda potreboval zbaviť Ivana Šimka, spoluzakladateľa a jedného z vrcholných symbolov, reprezentujúcich volebný úspech SDKÚ. Šimko si totiž na kongrese SDKÚ v roku 2002 dovolil kandidovať na post predsedu SDKÚ proti Dzurindovi. Dzurinda bol v čase konania vnútrostraníckych volieb predsedu už skalopevne presvedčený, že SDKÚ patrí „jemu a len jemu“.

Ihneď po Ivanovi Šimkovi sa potreboval zbaviť Jána Mojžiša, neposlušného štátneho úradníka, ktorého on osobne nominoval na čelo NBÚ. Mojžiš bol totiž neprekonateľnou prekážkou na ceste k realizácii viacerých štátnych zákaziek, ktoré mali získať súkromné firmy, odobrené Dzurindom (respektíve Palackom, či Miklošom). Aj v tomto prípade bol zrejme Dzurinda skalopevne presvedčený, že po víťazných voľbách v roku 2002 trh so štátnymi zákazkami patrí „jemu a len jemu“.

Problém spočíval v tom, že ani Šimka, ani Mojžiša obchodné hľadisko netrápilo. Preto bolo treba nájsť „tretieho“ (obchodníka), cez ktorého by Dzurinda prepojil Šimka a Mojžiša s trhom, na ktorom prebiehal medzi súkromnými firmami nelútostný konkurenčný zápas o získanie štátnych zákaziek.

Verejnosti mal byť tento Dzurindov manéver predložený ako Dzurindov nekompromisný boj proti nekalým praktikám „podozrivých“ skupín, existujúcich na trhu so štátnymi zákazkami. Prokuratúra mala následne začať proces kriminalizácie ním vytipovaných osôb, čo by zase jemu umožnilo zdôvodniť ich vylúčenie z konkurenčného boja na voľnom trhu so štátnymi zákazkami. Tým by sa „voľný trh“ (trh, otvorený pre všetkých) zmenil na „Dzurindom regulovaný trh, otvorený len pre jeho protežantov“. Tento manéver mal zabezpečiť ovládnutie trhu so štátnymi zákazkami a jeho podriadenie sa priamo Mikulášovi Dzurindovi. Vykázanie jednoznačnej veliteľskej pozície na trhu so štátnymi zákazkami malo byť zrejme zdrojom príjmov pre predsedu vlády a jeho „verných“.

Prepojením Šimka, Mojžiša a trhu so štátnymi zákazkami by Dzurinda „zabil dve muchy jednou ranou“. Totálne by si podriadil aj SDKÚ, aj trh so štátnymi zákazkami.

Tento Dzurindov manéver vyvolal koncom roku 2003 vládnu krízu, na konci ktorej sa vláda premiéra Dzurindu stala menšinovou a SDKÚ stratila v parlamente 6 poslaneckých kresiel. Dzurinda sa z tejto vládnej krízy nevedel dostať bez pomoci svojho dovtedy údajne najväčšieho „nepriateľa“ Vladimíra Mečiara, kriminalizáciou ktorého sa dostal v roku 1998 prvýkrát k moci. To donútilo Dzurindu, aby „politickú mŕtvolu“ Mečiara resuscitoval. Obrazne sa dá povedať, že pred zrakom užasnutej verejnosti vopchal Dzurinda nečakane Mečiarovi do zadku ako splasknutej žabe slamku a nafúkol ho do potrebných rozmerov podporovateľa procesu rozšírenia Európskej únie a prijatia Slovenskej republiky za člena NATO. Samozrejme, Mečiar neopustil svoju odskúšanú obchodnícku stratégiu „niečo za niečo“. Dzurinda Mečiarovu obchodnícku stratégiu v tomto období naplno prevzal, rozvinul a upevnil.

Dôsledky tohto jeho rozhodnutia (účelovo a krátkodobo profitovať z deštrukcie politickej „pravice“ a z resuscitácie Vladimíra Mečiara) sú dostatočne jasne popísané v knihe Toma Nicholsona s názvom Gorila: „Vládna kríza, ktorú Dzurinda spôsobil, položila základy rozsiahlej korupcii, o ktorej hovorí spis Gorila. (...) vláda musela uzatvárať ‚politické obchody‘ a kupovať (poslanecké) hlasy, aby sa udržala pri moci. (...) Na začiatku bola dohoda medzi Vladimírom Mečiarom, lídrom opozičnej strany HZDS, a jeho bývalým kedysi najväčším oponentom Dzurindom. Ich strany sa dohodli, že HZDS neoficiálne podporí minoritnú vládu a na revanš ho táto vláda nechá na pokoji“ (Nicholson, T.: Gorila, vydavateľstvo Dixit, 2012, ss. 49-50).

Neprijemným bočným produktom tohto zápasu bola pre mňa skutočnosť, že Dzurinda za tohto „skrytého obchodníka“ v pozadí Ivana Šimka a Jána Mojžiša označil mňa, pričom mňa a viacerých mojich priateľov, ako aj mojich oficiálnych obchodných partnerov sa pokúsil vykresliť ako „zločineckú skupinu“.

Vykreslenie moje osoby zveril Dzurinda „človekovi najpovolanejšiemu“ – Ladislavovi Pittnerovi. Na prísne tajné správy SIS sa vo svojej výpovedi na generálnej prokuratúre odvolával ako na primárny zdroj svojich informácií. Správy SIS mali byť vypracované 23. mája, 26. mája a 12. augusta 2003. „Oznamovateľ“ Dzurinda zosumarizoval vo svojej výpovedi informácie SIS nasledovne: „Tieto správy SIS písomne hovoria o tom, čo sa ku mne dostávalo z rôznych zdrojov za tie uplynulé roky a síce, že Miloš Žiak je lobista špecializujúci sa na štátne zákazky, že spolupracuje so zahraničnými službami a že zneužíva médiá na dosahovanie svojich cieľov, odstraňovanie svojich ekonomických konkurentov a likvidovanie nepohodlných ľudí, ktorí mu nejdú po ruke. Žiaľ jeho najväčšou oporou podľa týchto informácií je Ján Mojžiš, ktorý mal za svoje služby získať aj provízie a úplatky, toto všetko sa uvádza v informáciách SIS. Druhá vec, ktorá ma nesmierne mrzí, že ľudia okolo Žiaka, ale najmä okolo Mojžiša ale aj dohromady zneužívajú na dosahovanie svojich cieľov médiá“.

Paradoxne sa Dzurinda vo svojej výpovedi na generálnej prokuratúre odvolával na pre mňa dovtedy nepochopiteľné inzeráty, uverejňované sporadicky v médiách, ktorých publikovanie údajne organizoval Pavol Varga. Varga sám seba charakterizoval v minulosti slovami „strojca volebného úspechu SDKÚ“. Vďaka zverejneniu Dzurindovej výpovede som nakoniec pochopil, že inzeráty boli súčasťou prípravnej fázy útoku na moju osobu. Dzurinda v tejto súvislosti vypovedal: „Zarazil ma inzerát v Pravde 21. mája 2003. Fotokópiu tohto inzerátu predkladám

prokurátorovi. (...) Na tento inzerát, hoci je publikovaný na prvej strane z 3 najväčších denníkov, sa ma nikto nepýtal a myslím, že to má príčinu“.

Pittnerova kvalifikácia a odbornosť v prístupe ku skutočnosti nadobudnutá v časoch jeho mladosti v období fašistickej Slovenskej republiky 1939-45 sa prejavila hneď v prvej vete „prísne tajnej správy“ SIS. 29. októbra 2003 sa plné znenie tejto vety objavilo v médiách vďaka odmietavej reakcii prezidenta SR Rudolfa Schustra prijať kanálový antisemitizmus, ktorý obsahovala kópia správy, predložená prezidentovi riaditeľom SIS. Pittnerova prísne tajná správa začínala slovami: „Miloš Žiak je Žid a jeho žena Marina je ruská Židovka, rodená...“ Správa sa navyše netýkala mňa, ale bezpečnostného rizika, ktoré pre štát údajne predstavuje riaditeľ NBÚ Ján Mojžiš tým, že sa so Židom priateli.

Tým sa potvrdila aj moja intuícia, ktorú denník Sme uverejnil 27. augusta 2003, teda dva mesiace pred prevalením sa textu správy, v interview s titulkom „Miloš Žiak: Ja som v skupinke len Žid“. Na otázku redaktorov som v tomto interview povedal: „Podľa mňa (kauza skupinka) vznikla na objednávku eštebákov, aby odpálili Mojžiša. Nemyslím si, že som v nej dôležitý, ja som tam len Žid. Je dobré, keď Slovák katolík má kamaráta Žida, to je celé. Považujem to za šialené a odporné“.

Mojžiš bol nakoniec odvolaný po hlbokoj vnútrostraníckej a vnútrokoaličnej roztržke. Jeho odvolaniu najskôr zabránili hlasy ministrov, nominovaných Stranou maďarskej koalície a Kresťanskodemokratického hnutia, ako aj hlas Ivana Šimka, ministra obrany SR, nominovaného SDKÚ. 10. septembra presadil Dzurinda v SDKÚ súhlas na odvolanie Ivana Šimka. Následne na mimoriadnom zasadaní vlády SR dňa 2. októbra presadil odvolanie riaditeľa NBÚ Jána Mojžiša.

Dzurinda sa, v snahe získať obchodovanie so štátnymi zákazkami pod svoju výhradnú kontrolu, pokúsil vrátiť do slovenskej politiky antisemitizmus v tej najzvrátenejšej kanálovej podobe. Na tom sa okamžite zhodli vnútorní aj zahraniční pozorovatelia slovenskej politickej scény.

Takto vyzerali dozvuky prvej oficiálnej návštevy Slovenskej republiky, ktorú vykonal v dňoch 13. až 15. júla prezident štátu Izrael J. E. Moše Kacav. Na moje veľké počudovanie bezprecedentný útok na moju osobu vyprovokoval viacerých podnikateľov, aby mi vyjadrili sympatie. Takže rady členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sa začali rozširovať a pozícia Komory v slovenskej spoločnosti sa začala stabilizovať.

Po uverejnení úvodných riadkov Pittnerovej prísne tajnej správy sa 2. novembra 2003 zišlo Valné zhromaždenie Ústredného zväzu židovských náboženských obcí, aby vydalo stanovisko, v ktorom konštatovalo: „Židovská komunita na Slovensku so znepokojením sleduje medializovanú informáciu o tom, že SIS zisťuje židovský pôvod občanov SR. Klasifikovanie sledovaných osôb podľa ich pôvodu, alebo náboženskej príslušnosti zo strany tajnej služby je samo osebe javom nežiaducim, ale osobitne trpkú príchuť získava v súbehu so skutočnosťou, že riaditeľom SIS sa stal generál Ladislav Pittner v minulosti známy svojimi prejavmi antisemitského zamerania a sympatiami k Slovenskému štátu z rokov 1939-45. V súvislosti

s uvedenými správami ÚZ ŽNO v SR dôrazne žiada pána premiéra SR Mikuláša Dzurindu o jasné a nedvojzmyselné vyjadrenie stanoviska k danej správe SIS. Súčasne žiadame všetky kompetentné osoby o zabezpečenie takých opatrení v činnosti SIS, ktoré budú garantovať, že v budúcnosti nebude SIS zneužitá proti jednotlivcom na základe ich pôvodu“.

Aby mohol Dzurinda verejnosti klamať, že sa nič nestalo, urýchlene potvrdil svoju dávno pripravovanú oficiálnu návštevu štátu Izrael. Na palubu vládneho špeciálu vzal so sebou ako sprievod čestného predsedu ÚZ ŽNO v SR Pavla Traubnera a člena SDKÚ Juraja Sterna, ktorí mu mali pomôcť v Izraeli „dôveryhodne“ vysvetliť udalosti posledných mesiacov. Až sa raz odtajnia dokumenty ministerstva zahraničných vecí štátu Izrael dozvie sa slovenská verejnosť, akým spôsobom sa Dzurindovi títo dvaja jemu lojálni ľudia pokúšali kryť chrbát. Oficiálna návšteva štátu Izrael bola zo strany Dzurindu účelovo (vnútropoliticky) uponáhľaná. Nepriniesla nič nové ani pre Slovenskú republiku ani pre štát Izrael. Na oficiálnu návštevu štátu Izrael odletel Dzurinda 10. novembra 2003, osem dní po prijatí stanoviska Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku.

Vyšetrovanie na základe oznámenia predsedu vlády SR Dzurindu na generálnej prokuratúre sa začalo. Zhodou okolností v čase, keď bol Dzurinda na oficiálnej návšteve štátu Izrael som bol prvýkrát predvolaný ako svedok vypovedať na polícii.

Koncom roku 2003 vydala pre potreby svojich členov Izraelská obchodná komora na Slovensku dvojjazyčnú knihu (v jazyku slovenskom a anglickom) bratislavského rabína Barucha Myersa, dokumentujúcu obsah myšlienkového odkazu najvýznamnejšieho rabína 19. storočia Chatama Sofera pod názvom Gan Sofer/Záhrada pisárova. V čase svojho vzniku bola jedinou knihou svojho druhu, dostupnou v jazyku slovenskom, a takou ostala až do dnešných dní.

Začiatkom apríla 2004 sa završili tri roky od zaregistrovania Stanov Izraelskej obchodnej komory na Ministerstve vnútra SR. Uplynul aj môj prvý trojročný mandát predsedu predstavenstva. Na koniec marca som zvolal slávnostné valné zhromaždenie členov Izraelskej obchodnej komory s cieľom zvoliť nové vedenie.

Slávnostné zasadanie sa konalo 23. marca 2004 v Pálffyho paláci v Bratislave. Konalo sa v napätej atmosfére neuzavretého vyšetrovania „kauzy skupinka“, i keď vlna škandalizovania mojej osoby v médiách pomaly opadávala.

23. marca 2004 som bol opätovne na tri roky zvolený za predsedu predstavenstva Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Za členov predstavenstva boli zvolení: Miroslav Babjak, Jozef Brhel, Erika Csekés, Marek Dospiva, Roman Kvasnica, Ondrej Macko, Dušan Macuška, Slavomír Mladý, Ján Smerek. Členmi dozornej rady sa stali: Tomáš Gertler (predseda), Ján Király, Martin Krekáč.

V ten istý deň špecializovaný vyšetrovací tím zhodou okolností ukončil trestné stíhanie vo veci údajnej protištátnej činnosti skupiny osôb. Podanie bolo odmietnuté ako neodôvodnené. K takýmto záverom dospela polícia po tom, čo pol roka preverovala trestné oznámenie predsedu vlády SR Dzurindu. Rozhodnutie

o odmietnutí podania bolo doručené dozorovému prokurátorovi Úradu špeciálneho prokurátora Generálnej prokuratúry SR. Ak by sa tento so závermi vyšetrovateľov nestotožnil, mohol by v budúcnosti vydať pokyn na obnovenie trestného stíhania. Takáto správa vyšla deň po mojom znovuzvolení (24. marca 2004) na prvých stránkach denníkov.

V priebehu roku 2004 sa rady Izraelskej obchodnej komory na Slovensku rozrástli o týchto nových členov: Martin Šamaj (BSP Softwaredistribution), Anton Florek (ITM Dátové komunikácie), Ivan Hruška (Ness Slovakia), Rudolf Kulich (Nicholtract), Tomáš Weiss (On Clinic), Fedor Flašík (Prvá Lobbing), Pavel Zajac (RSP), Tomáš Slivka (Slovenské aerolínie), Dušan Spielmann (Spielmann Consulting), Alexander Menzl (VA TECH ELIN EBR SR), Ivan Šubrt (Willing), Ladislav Polák (Avira), Július Činčala (SWAN), Ján Hrušík (Atolo), Roland Tóth (Water system). Členstvo v Komore ukončil od 1. 1. 2004 jeden zo zakladajúcich členov Tomáš Chrenek (Minerfin).

Prezidentské voľby sa na Slovensku konali v apríli 2004. Za prezidenta Slovenskej republiky bol zvolený Ivan Gašparovič. 15. júna 2004 sa Gašparovič oficiálne ujal prezidentskej funkcie. Po tom, ako nadštandardne nastavil vzťahy medzi Slovenskou republikou a štátom Izrael jeho predchodca prezident Schuster, bolo celkom pochopiteľné, že jeden z prvých krokov Ivana Gašparoviča viedol do Žiliny, kde 6. júla 2004 odhalil na mieste niekdajšieho najväčšieho zberného tábora Židov na Slovensku, kde boli zhromaždení pred svojou deportáciou do nemeckých koncentračných táborov na území Poľska, pamätnú tabuľu obetiam holokaustu.

Protikandidát Ivana Gašparoviča, minister zahraničných vecí SR Eduard Kukan, protežant Mikuláša Dzurindu voľby prehral. Nel'útostný bratovražedný boj na tzv. pravej strane politického spektra (medzi občiansky a demokraticky orientovanými politickými silami navzájom), ktorý Dzurinda kauzou skupinka rozpútal, začal pomaly vracieť do hry slovenských nacionalistov a ľavicu. Z Dzurindovho konania som jasne pochopil, že ako Žid nie som na „Dzurindovom Slovensku“ vítaný. Preto sa pre mňa do budúcnosti stala prvoradou otázkou vzťahu slovenskej politickej reprezentácie k Židom a k štátu Izrael.

V roku 2004 sa stal veľvyslancom Slovenskej republiky v štáte Izrael Milan Dubček a obchodným radcom veľvyslanectva Igor Trebatický.

V marci 2004 som na slávnostnom zasadnutí členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku predložil návrh, aby Komora pokračovala v začatej vydavateľskej činnosti (knihy Gan Sofer/Záhrada pisárova) a aby sme v tomto duchu pri príležitosti spomienky na teroristický letecký útok proti budovám World Trade Centre v New Yorku z 11. septembra 2001 pripomenuli osobnosť neprávom zabúdaného speváka jidiš piesní Zoltána Lenského (1927 Liptovský Mikuláš – 1997 Bratislava), ktorý sa nebál verejne spievať tieto piesne pri rôznych príležitostiach aj pred Novembrom 89 (v období normalizačných zákazov). Tak začala vznikať kniha, ktorá dostala neskôr názov Pocta Liptovskému Mikulášu.

Zoltán Lenský sa ako sedemnásťročný chlapec zúčastnil Slovenského národného povstania. Pri plnení bojových úloh bol zatknutý a následne väznený

v koncentračnom tábore Oranienburg-Sachsenhausen. V apríli 1945 bol zaradený spolu s ďalšími spoluväzňami koncentračného tábora do tzv. pochodu smrti. Po jeho boku kráčal Vojtech Gál, otec vtedy štvorročného syna Egona a čerstvo narodeného syna Fedora (v marci 1945), budúceho predsedu Koordinačného centra Hnutia Verejnosť proti násiliu. Vojtechova manželka so synmi bola v tom čase väznená v koncentračnom tábore Terezín. Otec Vojtech pochod smrti neprežil. Zoltán Lenský Vojtecha počas pochodu smrti podopieral z jednej strany a bol očitým svedkom jeho zavraždenia nacistickým vojakom.

Keď som o zámere členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku pripomenúť si osobnosť Zoltána Lenského rozprával medzi priateľmi, ktorí ho osobne poznali, upriamil Egon Gál moju pozornosť na osobu slovenského hudobného skladateľa Miroslava Bázlika. Jeho otec – evanjelický farár v Zemianskych Kostol'anoch, mestečku, nachádzajúcom sa v tesnej blízkosti Liptovského Mikuláša – sa pokúšal zachrániť židovské rodiny v regióne pred deportáciami tým, že im vystavoval potvrdenia o krste. Miroslav Bázlik sa pokúsil vrátiť k týmto dramatickým udalostiam a pripomenúť pamiatku Židov, vyvezených zo Slovenska do nemeckých koncentračných táborov na území Poľska skladbou Canticum Jeremiae – Plač Jeremiášov. Skladbu zložil koncom 80-tych rokov. Ale záujem komunistického režimu prístupniť tento opus širokej slovenskej verejnosti nebol.

Ladislav Snopko, ktorý mi pomáhal pri príprave daru pre prezidenta štátu Izrael Moše Kacava, ma aj tento raz inšpiratívne upozornil, že v Liptovskom Mikuláši a jeho okolí sa po Novembri 89 niekoľko rokov za sebou opakovane stretávali mladí Židia a mladí kresťania z celého územia Slovenska, aby si navzájom pomáhali opravovať svoje počas 42 rokov trvajúcej vlády komunistov zanedbávané pamiatky. Upozornil ma aj na neobyčajne pôsobivú budovu rozpadávajúcej sa synagógy v Liptovskom Mikuláši, postavenú v klasicistickom slohu, v ktorej sa už niekoľko rokov za sebou koná akcia Mosty – Gešarim. Cieľom akcie Mosty – Gešarim je dať dôraz na predvojnové priateľské spolužitie kresťanov a Židov v regióne a na hľadanie nových foriem porozumenia, ktoré umožnil pád komunistickej moci na Slovensku a následný pokus oživiť demokratické tradície z čias prvej Československej republiky (1918-1938).

Takto sa postupne vyskladával obsah budúcej knižky Pocta Liptovskému Mikulášu. Jej súčasťou sa stala správa o projekte Mosty – Gešarim, ktorý bol odštartovaný v roku 1991 a vrcholil každoročne hudobným koncertom v priestoroch opustenej synagógy. Správu napísal iniciátor vzniku projektu Mosty – Gešarim Ladislav Snopko. Na koncertoch projektu Mosty – Gešarim, realizovaných v synagóge v Liptovskom Mikuláši spieval od roku 1994 do roku 1996 aj Zoltán Lenský. Zomrel 19. júla 1997.

Interiér synagógy v Liptovskom Mikuláši

Zolo Lenský spieva v synagóge v Liptovskom Mikuláši počas akcie Mosty-Gešarim.

V roku 1992 som vo funkcii vedúceho Kancelárie prezidenta ČSFR požiadal (za výdatnej podpory môjho priateľa Petra Salnera, etnografa a jednej z vedúcich osobností oživenia židovského života po Novembri 89) vedenie Etnografického ústavu Slovenskej akadémie vied, aby zrealizovali v rámci uchovania národného kultúrneho dedičstva aj nahrávky jidiš piesní v podaní Zoltána Lenského (s klavírnym sprievodom Bohuša Slezáka, ktorý vystupoval vo dvojici s Lenským od roku 1965). V roku 2004 som požiadal vedenie Etnografického ústavu SAV, aby postúpili tieto nahrávky Izraelskej obchodnej komore na Slovensku, keďže má v úmysle sprístupniť tieto nahrávky na CD nosiči slovenskej aj izraelskej verejnosti.

Súčasťou knihy Pocta Liptovskému Mikulášu sa tak stali slovenské a anglické preklady textov jidiš piesní v podaní speváka Zoltána Lenského, ako aj libreto skladby hudobného skladateľa Miroslava Bázlika Canticum Jeremiae (Pastorále pre dychy a čembalo). Z jednej strany bolo do knihy vložené CD s nikdy nevydanými nahrávkami jidiš piesní v podaní Zoltána Lenského, z druhej strany bolo vložené CD s nahrávkou skladby Miroslava Bázlika, ktorá mala podobný osud, ako Lenského spev. Profesionálne spracovanie a digitalizáciu amatérskych nahrávok zabezpečil v bývalom nahrávacom štúdiu hudobného vydavateľstva OPUS v Prievoze člen Komory Oz Furth, izraelský občan, podnikajúci na Slovensku.

Na záver knihy sme zaradili portrét tragicky zosnulého slovenského výtvarníka Michala Kerna, ktorému komunistický normalizačný režim znemožnil po okupácii Československa v roku 1968 a nastolení obdobia tzv. normalizácie vystavovať jeho diela. Michal Kern, autor pamätných tabúl, umiestnených v roku 1992 pri príležitosti

smutného 50. výročia deportácií Židov na budovách siedmich synagóg na Slovensku (ôsma pamätná tabuľa bola symbolicky uložená v Múzeu Jad Vašem v Jeruzaleme), zomrel v pomerne mladom veku na následky vážneho zranenia vo svojom dome na Močiaroch, nachádzajúcom sa neďaleko Liptovského Mikuláša, kde žil a tvoril.

Netradičná kniha-artefakt s názvom Pocta Liptovskému Mikulášu bola z hľadiska vytvárania integrity a neopakovateľnej identity Izraelskej obchodnej komory na Slovensku prelomovou udalosťou v každom slova zmysle. Podnikatelia dali podnet na vznik artefaktu, aký dovtedy nemal na Slovensku obdobu, a aký by bez finančného príspevia podnikateľov, združených v Izraelskej obchodnej komore na Slovensku nikdy nebol vznikol.

Na túto skutočnosť som upozornil v Liptovskom Mikuláši 11. septembra 2004 vo svojom príhovore na podujatí Mosty-Gesharim, kde sme v preplnenej slávnostne upravenej synagóge knihu Pocta Liptovskému Mikulášu uviedli do života. Zrod knihy som vítal týmito slovami:

„K magidovi Izraelovi z Kosnice raz prišiel akýsi boháč. ‚Čo jedávaš?‘, opýtal sa ho magid. ‚Som skromný, povedal boháč, ‚chlieb so soľou a dúšok vody mi stačí.‘ ‚Čo vás to napadá!?‘ vykrikoval na neho magid. ‚Máte jesť pečené mäso a piť medovinu ako všetci bohatí ľudia!‘ A nenechal ho odísť, pokiaľ mu boháč neprislúbil, že tak od tej doby bude robiť. Chasidi sa nad tou zvláštnou rečou veľmi začudovali. ‚Až potom, keď bude jesť mäso,‘ odpovedal magid, ‚pochopí, že chudák potrebuje chlieb. Pokiaľ je chlieb, myslí si, že chudák môže jesť kamene.‘

Vážené dámy, vážení páni, to isté, čo platí v oblasti čriev, platí aj v duchovnom svete. Duchovne bohatý človek má povinnosť v čo najväčšej miere zušľachťovať svoju dušu, aby aj tí chudobnejší ľudia dostali šancu radostne sa zúčastniť na nebeskej hostine. Som šťastný, že Izraelská obchodná komora na Slovensku združuje boháčov oboch typov. A najšťastnejší som, že sa oba typy často nachádzajú v jednej a tej istej osobe. Bez dobrej vôle týchto ľudí by totiž nikdy nemohli vzniknúť knihy, medzi aké patrí aj tá dnešná. Boháčom patrí vďaka!“

V roku 2004 začali profesionálni podnikatelia, dobrovoľne združení v Izraelskej obchodnej komore na Slovensku verejne nachádzať svoju kultúrno-spoločenskú tvár, svoj výraz a nezastupiteľné miesto v slovenskej spoločnosti. Ladislav Snopko, minister kultúry SR v rokoch 1991-1992 sa stal oficiálnym poradcom predstavenstva Izraelskej obchodnej komory na Slovensku pre prípravu a realizáciu kultúrnych projektov s vysokou pridanou spoločenskou hodnotou.

V roku 2004 prišiel do Bratislavy vypomáhať rabínovi Baruchovi Myersovi mladý manželský pár Zeev a Bina Stiefel z USA. Táto na prvý pohľad nie príliš významná udalosť sa o dva roky premietla aj do života Izraelskej obchodnej komory na Slovensku.

Koncom roku 2004 vyšlo posledné (deviate) číslo Izrael revue. Posledné číslo Izrael revue zhrnulo najvýznamnejšie udalosti, ktoré sa stali počas prvých štyroch rokov existencie Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Problém existencie Komory

tak bol, zdalo sa, definitívne vyriešený. Bolo ešte treba doriešiť, aby Komora a jej agenda neexistovali v tieni nemilosti politikov typu Mikuláša Dzurindu. Na to ale mohol dať odpoveď až výsledok parlamentných volieb, ktoré sa mali konať v roku 2006.

Koncom roku 2004 sme uvažovali, aký ďalší krok by mala spraviť Izraelská obchodná komora na Slovensku, aby svoje črtajúce sa nezastupiteľné miesto v slovenskej spoločnosti potvrdila.

Vychádzali sme z poznania, že význam udalosti, za akú je v civilizovanom svete považovaný 8. máj, deň ukončenia 2. svetovej vojny bezpodmienečnou kapituláciou nacistického Nemecka sa stával súčasťou spoločenskej tradície na Slovensku po zmene v Novembri 89 len veľmi pomaly a sporadicky. Raz politici na toto významné výročie celkom zabudli, inokedy panovala nerozhodnosť, či za deň osláv konca 2. svetovej vojny považovať 8. máj, alebo skôr 9. máj, ako na to boli občania Slovenskej republiky zvyknutí štyri desaťročia, v čase, keď patrili do sféry geopolitického vplyvu Moskvy.

Počas diskusií sa nám zdalo byť čoraz jasnejšie, že rok 2006 bude v tomto zanedbávaní zrejme rokom ukážkovým. V priebehu roku 2006 sa mali konať parlamentné aj komunálne voľby. Nakoniec sa parlamentné voľby, konané v jesennom termíne zmenili na predčasné parlamentné voľby a termín ich konania sa predsunul na jún. Tým sa zvýšilo riziko, že vo virvare slovenských vnútropolitických škriepok celospoločenský význam „8. mája“ celkom zanikne.

Rozhodli sme sa preto takejto hrozbe preventívne čeliť. Na deň 8. máj 2006 sme naplánovali slávnostný podpis zmluvy o priateľstve a spolupráci medzi primátorom najznámejšieho slovenského kúpeľného mesta Piešťany a primátorom mesta Eilat, výletného a oddychového centra (tzv. židovskej riviéry), ktoré sa nachádza pri Červenom mori (tesne na okraji púšte).

Dostal som poverenie urýchlene prediskutovať náš plán s primátorom mesta Piešťany Remom Cicuttom. Idea, v ktorej podnikatelia sprostredkujú spriatelenie sa významného slovenského a významného izraelského mesta, pričom obe mestá zavria vznikajúce priateľstvo podpisom zmluvy v deň osláv konca 2. svetovej vojny sa zapáčila nielen primátorovi mesta Piešťany Cicuttovi, ale aj obchodnému radcovi na veľvyslanectve štátu Izrael vo Viedni Yossi Perimu, aj obchodnému radcovi na veľvyslanectve Slovenskej republiky v Tel Avive Igorovi Trebatickému. Diplomatickou cestou sa dohodlo, že prvé skusmé stretnutie primátorov budúcich „sesterských miest“ sa uskutoční koncom marca 2005 v Eilate. Deň pred plánovaným stretnutím primátorov sme s Remom Cicuttom prileteli do Tel Avivu. Na letisku nás čakali dvaja izraelskí podnikatelia, ktorí nás v našom úsilí spontánne a priateľsky podporovali – Eyal Slimak a Zeev Levanon. Slávnostnú večeru pre nás vo svojom dome pripravil veľvyslanec SR v štáte Izrael J. E. Milan Dubček. Na druhý deň sme (primátor Remo Cicutto, Eyal Slimak, Zeev Levanon a ja) odleteli vnútroštátnou linkou z Tel Avivu ponad púšť do mesta Eilat. Obchodný radca Igor Trebatický na nás už čakal na určenom mieste.

Prvé stretnutie primátora mesta Eilat Jicchoka Halevyho s primátorom mesta Piešťany Remom Cicuttom v pracovni Jicchoka Halevyho v Eilate

Zvítanie primátorov oboch miest bolo ústretové. Termín podpisu Zmluvy o priateľstve a spolupráci dohodli na 8. máj 2006, teda na deň, naplánovaný Izraelskou obchodnou komorou na Slovensku.

Delegácia pod vedením primátora mesta Eilat Meira Itzhaka Haleviho a predsedu Výboru pre sesterské mestá Jackyho Pri-Gala doletela do Piešťan 6. mája 2006. 7. mája hostili delegáciu v Bratislave členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Pozvanie prijali aj predstavitelia Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku, obaja rabíni, pôsobiaci na území mesta Bratislava (Myers a Stiefel), ako aj predstavitelia piešťanského Rotary klubu, keďže Jacky Pri-Gal bol súčasne aj vedúcou osobnosťou Rotary klubu v Eilate. Na túto príležitosť sme si prenajali loď Žilina. Po prehliadke centra Bratislavy (návšteva Hradu a hrobky Chatama Sofera) sme loďou Žilina absolvovali plavbu priateľstva po Dunaji, počas ktorej sme si obzreli vodný areál Gabčíkova a zastavili sme sa v galérii Danubiana v Čuňove. Delegáciu z Eilatu mimoriadne zaujal aj čuňovský umelý vodnošportový kanál, ponúkajúci adrenalínové zážitky. Eilat ako výletné mesto ponúka turistom okrem pokojného zázemia pre oddychujúce rodiny s deťmi aj adrenalínové športové vyžitie sa. Čuňovský umelo vybudovaný vodnošportový kanál sa stal okamžite predmetom vzrušenej debaty a úvah členov eilatskej delegácie.

V ten istý deň v neskorých popoludňajších hodinách nás odviezol pristavený autobus do Piešťan, kde sme spoločne navštívili Pamätník obetiam holokaustu. Pod vedením rabína Barucha Myersa sme symbolicky pripevnili na vstupné dvere pamätníka mezuzu (schránku s požehnaním).

Čítanie modlitby po pripevnení mezuzy na vstup do pamätníka. Pamätník holokaustu, 07. 05. 2006, Piešťany. Zľava doprava: rabín Baruch Myers, Jicchok Halevy, Miloš Žiak, Jacques Pri-Gal, Remo Cicutto.

Primátor Halevy s manželkou čítajú mená na pamätnej tabuli, vyhotovenej na pamiatku zavraždených Židov z Piešťan.

Večer sme sa všetci stretli v kaviarni Art jazz gallery medzinárodne uznávaného jazzového bubeníka Doda Šošoka v centre mesta. Mesto Eilat každoročne usporadúva svetoznámy festival jazzovej hudby. Pri príležitosti návštevy eilatskej delegácie sformoval Dodo Šošoka spontánne hudobnú skupinu: Šošoka (bicie), Ragan (kontrabas), rabín Myers (klavír, spev). Mimochodom, rovnako ako Šošoka aj rabín Myers absolvoval v USA svetoznámu jazzovú akadémiu.

8. mája sa členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku zišli v Piešťanoch v Kursalóne na slávnostnom zasadnutí pri príležitosti osláv konca 2. svetovej vojny a podpisu Zmluvy o priateľstve a spolupráci medzi slovenským kúpeľným mestom Piešťany a izraelským turistickým mestom Eilat. Po slávnostnom podpise zmluvy nasledovala prehliadka slovenských ľudových tancov.

Primátori oboch miest pri podpise Dohody o priateľstve a spolupráci v Kursalóne, 08. 05. 2006, Piešťany.

Na tvárach hostí z Eilatu bolo vidieť nefalšovaný údiv nad množstvom informácií a zážitkov, ktorými sme ich spoločne s primátorom mesta Piešťany zahrnuli. 9. mája delegácia odletela domov. Priateľstvo bolo nadviazané a mohlo sa nerušene rozvíjať.

Vďaka porozumeniu primátora mesta Piešťany Rema Cicutta a primátora mesta Eilat Itzhaka Haleviho sa nám podarilo podčiarknuť význam 8. mája pre Slovensko, hlásiace sa ku skupine civilizovaných európskych národov. Týmto úspešne zavŕšeným krokom sme sa prvýkrát ocitli v pozícii, kedy malá skupina podnikateľov dobrovoľne suplovala úlohu štátu.

Primátor mesta Piešťany s J. E. prezidentom štátu Izrael, Šimonom Peresom, počas návštevy Eilat. V tento slávnostný deň bola premenovaná hlavná ulica za hotelom Hilton na Piešťanskú ulicu.

Kapitola 3.

Neobchoduje „obchodná komora“, obchodujú jej členovia

V tom čase už bolo na adresu Izraelskej obchodnej komory na Slovensku zaslaných z Izraela viacero ďakovných listov. Od podpredsedu vlády a ministra hospodárstva, obchodu, práce a komunikácií štátu Izrael Ehuda Olmerta za pomoc pri úspešnom absolvovaní jeho cesty, sprevádzanej skupinou izraelských podnikateľov v marci roku 2004. Od ministra zdravotníctva štátu Izrael Dany Naveho za pomoc pri jeho aprílovej návšteve Slovenska v roku 2005 a za zastrešenie seminára o podmienkach investovania v slovenskom zdravotníctve, ktorý bol organizovaný pre izraelských podnikateľov. Nezištne sme pomáhali organizovať pracovné cesty izraelských podnikateľov na Slovensko, spoločné workshopy, určené ako miesto stretnutia izraelských a slovenských podnikateľov... V máji 2006 nám prišiel ďakovný list od primátora mesta Eilat... Ďakovný list sme dostali aj od odchádzajúceho obchodného radcu na veľvyslanectve štátu Izrael vo Viedni s pôsobnosťou

aj pre Slovensko Yossiho Periho, ktorého vo funkcii vymenil 7. augusta 2006 Yoram Gilady.

Vďaka netradičnej profilácii Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, budujúcej vo výraznej miere svoju verejnoprospešnú orientáciu sa začali k aktivitám Komory čoraz viac hlásiť jednotliví podnikatelia, či podnikateľské skupiny, ktorých bezprostredný záujem nebol obchodovať s občanmi štátu Izrael. V prvom rade mali záujem podporiť rozvoj priateľských a kultúrnych vzťahov so štátom Izrael. Táto skutočnosť sa nedala dlhodobo ignorovať. Časom sa to muselo odraziť aj v základnej filozofii Komory, ktorú sme sformovali do podoby: Neobchoduje Komora, obchodujú jej jednotliví členovia (a to aj medzi sebou navzájom, nie nevyhnutne len s izraelskými podnikateľmi). Komora si ponechala úlohu vytvoriť civilizované prostredie, v ktorom môže, ale aj nemusí obchodná komunikácia podnikateľov prebehnúť.

Byť členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku znamenalo byť čoraz viac skôr príslušníkom spoločenstva spriaznených duší, než členom štandardnej organizácie, sprostredkujúcej výlučne obchodnú výmenu. Obchodná komora sa začínala čoraz viac podobať na „Klub podnikateľov, podporujúcich rozvoj priateľských vzťahov s občanmi štátu Izrael“. Nie všetkým (včítane kompetentných predstaviteľov štátu Izrael) sa toto smerovanie páčilo.

Vnútropolitické turbulencie, sprevádzajúce vnútornú názorovú kryštalizáciu občanov Slovenskej republiky, ktorá bola napriek všetkému v roku 2004 akceptovaná ako plnohodnotný spojenec NATO a následne ako riadny člen rozširujúcej sa Európskej únie, neustávali. Rok 2006 bol v tomto zmysle ukázkový.

Vo februári 2006 odišlo po vážnej roztržke s predsedom vlády SR Dzurindom z vládnej koalície Kresťanskodemokratické hnutie. Termín konania parlamentných volieb, pôvodne ohlásený na september, sa predsunul na jún. Predčasné parlamentné voľby znamenali pre Dzurindu katastrofu. Mečiar, politická postava, ktorá sa pôvodne vďaka politickému pôsobeniu Dzurindu nachádzala v roku 2002 už v stave politickej klinickej smrti, bol Dzurindom, zatlačeným kauzou skupinka do menšinovej pozície, náhle politicky resuscitovaný v celej jeho pôvodnej kráse, i keď našťastie nie v pôvodnej sile.

Z predčasných parlamentných volieb vzišla v nedávno akceptovanom riadnom členskom štáte Európskej únie neštandardná koalícia politických strán: Smer – Sociálna demokracia (predseda strany: Robert Fico), Slovenská národná strana (predseda strany: Ján Slota) a Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko (predseda strany: Vladimír Mečiar). Takýmto spojeniam socialistov, nacionalistov a populistov ale v „západnej Európe“ už dávno odzvonili.

Vládu vymenoval prezident Gašparovič 4. júla 2006. Predsedom vlády sa po prvýkrát stal mladý ambiciózný socialistický politik (štyridsiatnik) Róbert Fico. Bratovražedný boj, ktorý spustil Dzurinda v radoch demokraticky orientovanej „pravice“, priniesol svoje ovocie. Jediné, čo sa v danej chvíli dalo spraviť, bolo vziať túto skutočnosť na vedomie.

Rok 2006 ale priniesol pre členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku aj jeden veľmi pozitívny impulz. V septembri roku 2006, v čase konania novoročných židovských sviatkov (Roš HaŠana) židovského kalendárneho roku 5767 prišiel do Bratislavy zriadiť veľvyslanectvo štátu Izrael historicky prvý nominant na veľvyslanca štátu Izrael na Slovensku J. E. Zeev Boker. So Zeevom Bokerom som sa poznal ešte z čias Českej a Slovenskej federatívnej republiky, kedy pôsobil na veľvyslanectve štátu Izrael v Prahe ako zástupca veľvyslanca. Po odovzdaní poverovacích listín prezidentovi SR a doladení všetkých formálnych náležitostí, spojených s jeho menovaním, sa koncom roku ujal svojej funkcie. Okamžite sme si s priateľmi uvedomili, že vymenovanie veľvyslanca štátu Izrael na Slovensku, o ktoré sme aj my dlhé roky žiadali nám ponúka príležitosť, aby sme podnikli niečo mimoriadne na jeho privítanie.

Celé desaťročia chodili napriek vláde slovenských komunistov, stavajúcich sa k existencii štátu Izrael prinajmenšom zdržanlivo, z Viedne na Slovensko veľvyslanci štátu Izrael, aby udelili izraelské štátne vyznamenanie Spravodliví medzi národmi tým občanom Slovenskej republiky, ktorí pomáhali zachrániť v čase 2. svetovej vojny svojich židovských spoluobčanov. Občanov Slovenskej republiky si tak za ich odvážny a hlboko ľudský čin chodili uctiť občania štátu Izrael, ale na Slovensku im ani po udalostiach z Novembra 89 za ich skutok nikto neprejavoval nijakú mimoriadnu pozornosť. Tak sme sa rozhodli, že príchodom veľvyslanca štátu Izrael na Slovensko dozrel čas, aby si Slováci sami konečne uctili svojich celosvetovo rešpektovaných a inými národmi velených hrdinov.

O naliehavosti takejto potreby sme medzi priateľmi diskutovali už od roku 2004. Vtedy Ladislav Snopko prišiel v spoločnom procese hľadania spôsobu a formy, akou by bolo najvhodnejšie uctiť si činy slovenských „Spravodlivých“ s návrhom vytvoriť symbolický „slovenský národný poklad“, teda drevenú truhlicu, do ktorej by sme uložili 440 mincí (medailí) s menami slovenských nositeľov medzinárodného ocenenia Spravodliví medzi národmi (Chasidim umeot haOlam). V roku 2004 som ako predseda predstavenstva v zastúpení členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku oslovil v tejto súvislosti známeho slovenského medailéra pána Kovačovského. Kovačovský vytvoril pre nás dokonca skicu a neskôr aj sadrový odliatok ako podklad pre zamýšľanú razbu mincí (medailí). Každá minca (medaila) z tejto razby mala mať jednotnú podobu. Vyrazených malo byť toľko kusov mincí (medailí) koľko bolo v čase razby ocenených slovenských „Spravodlivých“. Na záver sa malo do každej mince (medaily) vyryť konkrétne meno každého jedného slovenského nositeľa izraelského štátneho vyznamenania, ktorých sme v projekte kvôli odlíšeniu od autorizovaného oslovenia Múzea Jad Vašem v Jeruzaleme označovali ako „ušľachtilé duše“ (v angličtine sme používali tvar „noble spirits“, ktorý sme neskôr zmenili na podľa nás výstižnejšie „generous souls“).

Pôvodne sme zamýšľali dať vyrobiť dve truhlice (dva komplety). Jeden z nich mal zostať v Bratislave vo vlastníctve Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky. Druhý komplet mal slovenský prezident odovzdať izraelskému prezidentovi počas pripravovanej oficiálnej návštevy štátu Izrael. Týmto spôsobom by si Slováci dostatočne dôstojne a najmä na najvyššej spoločenskej úrovni uctili tých svojich občanov, ktorých skutky si židovský národ ukladal cielene do svojej pamäti.

V tomto duchu som zaslal riaditeľovi Múzea Jad Vašem v Jeruzaleme Avnerovi Shalevovi dňa 15. októbra 2004 list. Na úvod listu som mu objasnil, čo je Izraelská obchodná komora na Slovensku, predstavil som aktivity Komory, zamerané na tvorbu verejnoprospešných projektov s vysokou pridanou spoločenskou hodnotou, predstavil som mu zámer projektu „slovenský národný poklad“. Na záver som ho požiadal, aby nám pre potreby vznikajúceho projektu zaslal úplný zoznam mien slovenských nositeľov izraelského štátneho vyznamenania „Spravodliví medzi národmi“ a aby nám dal súhlas použiť tieto mená pri zamýšľanej razbe mincí (medailí). K listu som priložil naše komorové „darčeky-prezentácie“. Shalev mi odpovedal listom zo dňa 17. januára 2005. Sľubne sa rozvíjajúci dialóg, vedúci k vzájomnému porozumeniu však začala „mne neznáma nepriateľská osoba zo Slovenska“ cielene narušovať. Preto som sa rozhodol osobne vycestovať do Izraela, aby som presvedčil vedúce osobnosti Múzea Jad Vašem v Jeruzaleme o oprávnenosti našej požiadavky a zmysluplnosti našej spolupráce na projekte „slovenský národný poklad“. Sľubne sa rozvíjajúca komunikácia bola nakoniec uzavretá odmeraným listom z dňa 25. septembra 2005, ktorého autorkou bola výkonná asistentka riaditeľa. Jej list obsahoval striktný nesúhlas Múzea Jad Vašem v Jeruzaleme použiť mená slovenských Spravodlivých v rámci projektu Izraelskej obchodnej komory na Slovensku.

Najskôr som takémuto vývinu udalostí vôbec nerozumel a mrzelo ma to. Vzápätí som si uvedomil, že som sa zrejme chcel zbaviť tejto vážnej úlohy príliš ľahko a že Hospodin chce odo mňa, aby som sa nad všetkým zamyslel omnoho hlbšie. V tomto duchu ma posmeľovali aj izraelskí priatelia, včítane obchodného radcu veľvyslanectva štátu Izrael vo Viedni Jossi Periho. Ten sa ma otvorene opýtal: „Na čo vlastne potrebuješ súhlas od štátneho Múzea Jad Vašem, keď od neho nepotrebuješ ani rady, ani peniaze?“ Oslobodil som sa teda z tejto nikam nevedúcej slučky a začal som s danou témou v mysli pracovať ako slobodný človek. Vtedy som si uvedomil celkom nový rozmer danej témy, ktorý som okamžite rozdiskutoval s priateľmi. V čom spočíval tento nový prístup k danej téme?

Aby sa izraelské štátne Múzeum Jad Vašem rozhodlo udeliť izraelské štátne vyznamenanie „Spravodlivý medzi národmi“ musí byť príbeh o záchrane doložený notársky overenou správou o záchrane, ktorú pred notárom podpíše zachránená rasove prenasledovaná osoba ako svoje prísažné vyhlásenie, že sa skutok stal. Poznal som tento postup aj so všetkými jeho zákutiami dôverne, keďže len nedávno predtým sa podarilo po niekoľkoročnom úsilí mojej mame presadiť udelenie vyznamenania Spravodliví „naším“ záchrancom (manželom Anne a Jánovi Zbudila).

Táto základná – a dodávam, že v určitom zmysle celkom oprávnená – požiadavka štátneho múzea ale vo svojich dôsledkoch diskvalifikuje množstvo „pomocníkov“ rasove prenasledovaným osobám židovského vierovyznania či pôvodu, ktorí sa v čase Holokaustu nemohli stať záchrancami, keďže zahynuli spolu so židovskými osobami, ktorým sa snažili pomôcť. Takže dnes – okrem „mlčiacich“ archívov – nemá kto o ich skutku, hodnom úcty, vydať svedectvo.

Od tejto zárodočnej úvahy potom viedla cesta k novému definovaniu cieľovej skupiny. Cieľovou skupinou sa stali slovenskí nositelia izraelského štátneho vyznamenania Spravodliví medzi národmi, ktorú sme rozšírili o všetkých tých neznámych

„pomocníkov“ rasove v čase Holokaustu prenasledovaným osobám, na ktorých sa zabudlo z akéhokoľvek dôvodu.

Po tom, ako sme nanovo definovali svoju úlohu, nastúpil proces hľadania profesionálneho historika holokaustu, ktorý by kompetentne vyvrátil, respektíve potvrdil oprávnenosť takéhoto prístupu. Hľadaným budúcim odborným garantom projektu, ktorý sme premenovali na Park ušľachtilých duší, sa nakoniec stal najvýznamnejší historik holokaustu na Slovensku prof. Eduard Nižňanský, ktorý s nami našu ideu od počiatku nezištne a entuziasticky konzultoval. Aj vďaka nemu sa dovtedy nikým na Slovensku dôkladnejšie neprebádaná agenda stala samostatnou agendou, ktorá dodnes privádza mňa aj mojich priateľov svojim rozsahom, hĺbkou a spoločenskou produktívnosťou danej témy do nemého úžasu.

V priebehu roku 2004 prišlo aj k zblíženiu medzi mnou a prezidentom Nadácie Európska kultúrna spoločnosť Petrom Sokolom. Po stretnutí s prezidentom štátu Izrael J. E. Moše Kacavom na pôde Múzea Milana Dobeša v Bratislave ma Peter Sokol požiadal, aby som pozval prostredníctvom J. E. Kacava vystavovať do Múzea Milana Dobeša, zameraného výlučne na prezentácie výtvarníkov – majstrov svetového neokonštruktivismu, najvýznamnejšieho izraelského neokonštruktivistického výtvarníka Jaacova Agama. Od decembra roku 2003 bola Nadácia Európska kultúrna spoločnosť riadnym členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, preto som mu vyhovel. List-prosbu som odoslal do Kancelárie prezidenta štátu Izrael 23. marca 2004. Uprostred horúceho leta, 2. augusta 2004 pricestoval Jaacov Agam z Paríža do Bratislavy, aby si prezrel výstavné priestory Múzea Milana Dobeša.

Jaacov Agam v Múzeu Milana Dobeša v Bratislave, 10. 08. 2004. Zľava doprava: Milan Dobeš, Peter Sokol, Jaacov Agam, Miloš Žiak.

Po tomto nečakanom úspechu ma Peter Sokol požiadal, či by som mu nepomohol predstaviť portfólio Múzea Milana Dobeša v Moskve. Do Bratislavy chodil totiž každoročne Jevgenij Berezner, v tom čase jedna z vedúcich postáv Múzea moderného umenia v Moskve.

Jevgenij Berezner začal chodiť do Bratislavy začiatkom 90-tych rokov v rámci medzinárodného festivalu fotografie, ktorý sa pod názvom Mesiac fotografie konal každoročne od roku 1991. Najskôr sa v rámci festivalu prezentovali diela fotografov zo strednej a východnej Európy, vymaňujúcej sa z područia vlády komunistov, neskôr sa stal festival v pravom slova zmysle celosvetovým.

Festival organizovalo dobrovoľné združenie profesionálnych fotografov Slovenska s názvom FOTOFO. Predsedom združenia bol Václav Macek. Vždy pred konaním výstavy sa stretla komisia expertov, ktorá sa dohodla na výbere diel jednotlivých autorov. Jevgenij Berezner spočiatku v tejto výberovej komisii zastupoval Ministerstvo kultúry Ruskej federácie a bol súčasne kurátorom výstav, zostavených z diel ruských fotografov. Výstavy sa konali na jeseň a boli rozmiestnené súčasne vo viacerých galériách a múzeách na území Starého mesta v Bratislave. Doplnkom výstav bol katalóg vystavovaných fotografií, obsahujúci príhovory kurátorov aj životopisy predstavených autorov.

Od roku 1997 začala s Václavom Macekom spolupracovať na organizovaní festivalu Mesiac fotografie Eva Szabová, s ktorou som sa skamarátil ešte počas nášho štúdia na Katedre estetiky a vied o umení FFUK. Eva hľadala niekoho stabilného, kto by jej z ruštiny do slovenčiny prekladal Bereznerove kurátorské texty k výstavám, životopisy vystavovaných ruských fotografov a popisky k ich dielam. Od roku 2001 začala pre ňu robiť tieto preklady moja manželka Marina. Marina sa s Jevgenijom Bereznerom zoznámila pri tejto príležitosti a následne sa s ním stretávala na recepciách, ktoré sa konali každoročne po zahájení festivalu Mesiac fotografie.

Aby som vyhovel prosbe Petra Sokola, požiadal som Marinu, nech privedie Bereznera k nám na večeru, že by som sa s ním rád poradil o možnosti usporiadať výstavu slovenských a českých konštruktivistických výtvarníkov v Moskve. Počas rozhovoru pri večeri sa ukázalo, že mne aj Marine je Berezner omnoho bližší, než sme pôvodne predpokladali. Dozvedeli sme sa aj to, že už nie je zamestnancom Ministerstva kultúry Ruskej federácie, ale že organizuje výstavy pre Múzeum moderného umenia v Moskve, ktoré je partnerom Múzea moderného umenia v New Yorku.

Jevgenij Berezner prediskutoval náš zámer s riaditeľom Múzea moderného umenia v Moskve Zurabom Ceretelim. Ten ju v duchu a podľa zvyklostí ruských oligarchov odsúhlasil pod podmienkou, že sa nájde „dostatočne silný dôvod“. Slovenská republika sama osebe bola pre neho príliš málo významná, takže by jej autori len ťažko upúťali pozornosť širokej ruskej verejnosti.

S Petrom Sokolom sme začali tvoriť presvedčivé argumenty, ktoré by dokázali trpaslíka prezentovať ako slona. V roku 2004 sa stala Slovenská republika súčasťou rozširujúcej sa Európskej únie. Slovenskú iniciatívu sme sa preto rozhodli prezentovať v Rusku ako celoeurópsku. Možno sa bude zdať trpaslík, ktorý prinesie do Ruska na chrbte slona smiešny, ale nič menej bude to niečo dovedy nevídané-neslýchané.

Peter Sokol okamžite zapojil do našich plánov talianskeho profesora Getulia Alvianiho, významného neokonštruktivistického výtvarníka. Ten vytipoval neokonštruktivistické diela výtvarníkov v držbe európskych muzeálnych zbierok a prijal rolu jedného z kurátorov budúcej výstavy, ktorá dostala už aj oficiálny názov: Európsky neokonštruktivizmus 1930 – 2000.

Odkaz, ktorý výstava prinášala ruskej verejnosti, bol jednoduchý: Experimentálne umenie v Rusku zrodilo začiatkom 20. storočia konštruktivistický smer vo výtvarnom umení. Tento výtvarný názor sa následne rozvíjal viac na území Európy, než v Rusku. Teraz prinášame ruskej verejnosti ukázať výsledky, ku ktorým sa dopracovala pôvodne ruská iniciatíva vo výtvarnom umení (Rodčenko, Malevič, Tatlin) na území Európy, kde dnes tvorí trvalú súčasť európskeho kultúrneho dedičstva.

Takýto veľkorysý prístup presvedčil aj Zuraba Cereteliho, takže nás s Petrom Sokolom pozval na raňajky do svojho sídla v Moskve. Už nám chýbal len spoločensko-politický motív pre usporiadanie výstavy. V tom nám pomohol veľvyslanec Slovenskej republiky v Moskve J. E. Augustín Čisár, ktorý nás v rámci konzultácií upozornil na pripravovanú oficiálnu návštevu prezidenta Gašparoviča v Rusku. Termín stretnutia prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča s prezidentom Ruskej Federácie Vladimírom Putinom sa nakoniec ustálil na november roku 2006.

Úloha slávnostne otvoriť výstavu „Európsky neokonštruktivizmus 1930 – 2000“ pri príležitosti oficiálnej návštevy prezidenta Slovenskej republiky v Moskve nakoniec pripadla manželkám prezidentov.

Cestou na slávnostné zahájenie výstavy Európsky neokonštruktivizmus 1930-2000 v Moskve. Silvia Gašparovičová so sprievodom nasleduje prezidenta Múzea moderného umenia v Moskve Zuraba Cereteliho.

Výstava získala nečakane silnú odozvu v ruských médiách a mala vysokú návštevnosť (v priebehu troch týždňov ju navštívilo viac ako 21 000 platiacich návštevníkov). Náš zámer zaujať ruskú verejnosť (milovníkov umenia aj zberateľov) sa podaril. Po ukončení výstavy v Moskve, ktorá trvala od 7. do 30. novembra 2006 v jednom z najprestížnejších moskovských domov umenia bola výstava premiestnená do Domu umenia v Bratislave, kde sa s jej obsahom mohlo oboznámiť bratislavské publikum. Bratislavská inštalácia kolekcie sto päťdesiatich výtvarných diel od tridsiatich autorov z pätnástich krajín trvala od 7. decembra 2006 do 28. februára 2007.

Na vlastnej koži som sa tak presvedčil, že aj pomerne malá, ale odhodlaná skupina slovenských súkromných podnikateľov s finančne limitovanými zdrojmi môže v rámci svojich relaxačných aktivít vytvoriť dostatočne silnú iniciačnú skupinu, ktorá dokáže zabezpečiť vznik veľkých a významných kultúrnych projektov.

Úspech v oblasti organizovania medzinárodnej spolupráce (iniciovanie vzniku zmluvy o priateľstve a spolupráci medzi slovenským kúpeľným mestom Piešťany a izraelským výletným mestom Eilat pri príležitosti výročia ukončenia 2. svetovej vojny), ako aj úspech pri vytvorení nečakaného „image“ Slovenska v Moskve výlučne z vôle a za pomoci peňazí súkromných slovenských podnikateľov ma presvedčilo o tom, že nadišiel čas postaviť Izraelskú obchodnú komoru na Slovensku na nové, pevné základy. Touto novou výzvou sa stalo cielené organizovanie obchodných, respektíve

priateľských vzťahov medzi podnikateľmi na pozadí realizácie veľkých invenčných kultúrnych projektov s vysokou pridanou spoločenskou hodnotou.

Po tomto mojom vnútornom rozhodnutí som opakovane rozdiskutoval s priateľmi môj zámer poďakovať aj tým pomocníkom, občanom Slovenskej republiky, ktorí z takého alebo onakého dôvodu nemôžu byť ocenení medzinárodne vysoko uznávaným izraelským štátnym vyznamenaním Spravodlivý medzi národmi. Moje skalopevné presvedčenie ma nútilo dať verejne najavo, že nie som ochotný robiť rozdiely medzi úspešnými pomocníkmi, teda záchrancami židovských osôb a medzi tými osobami, ktoré sa o záchranu pokúsili, ale boli prichytení „pri čine“ a zavraždení spolu so židovskými osobami, ktorým sa snažili pomôcť.

Zosumarizovali sme obsahy našich rozhovorov z rokov 2004-2005, aj výsledok neúspešného rokovania s Múzeom Jad Vašem v Jeruzaleme. Našu iniciatívu sme s konečnou platnosťou pomenovali Park ušľachtilých duší/Park of Generous souls a rozhodli sme sa aj pre lokalizáciu miesta, ktoré by sa po dotvorení mohlo stať priestorom budúceho parku piety. Nakoniec nás presvedčil môj priateľ a blízky príbuzný Jozef Klement, podpredseda Židovskej náboženskej obce v Banskej Bystrici, že najlepším miestom pre budúci park bude predkollie bývalého židovského cintorína, ktorý sa nachádza v areáli Technickej univerzity vo Zvolene.

Aby sme sa nemuseli opierať o povolenie Múzea Jad Vašem podložili sme iniciatívu v prvej etape prejavom prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča, ktorý v rámci svojich pracovných ciest navštívil v marci 2005 štát Izrael. Vo svojom prejave v Múzeu Jad Vašem poďakoval prezident Gašparovič občanom štátu Izrael za to, že si s úctou pripomínajú skutky občanov Slovenskej republiky, ktorí v čase holokaustu zachraňovali svojich židovských spoluobčanov pred deportáciami do nemeckých táborov smrti v Poľsku. Súčasne vyjadril odhodlanie pričiniť sa vo svojom volebnom období o to, aby slovenskí Spravodliví získali vo vedomí širokej slovenskej verejnosti miesto, ktoré im právom patrí.

Z obsahu prejavu prezidenta Gašparoviča sme vyvodili imperatívnu tézu, podľa ktorej medzinárodne uctievané skutky občanov Slovenskej republiky by si mali uctiť predovšetkým občania Slovenskej republiky. Tým sme sa oslobodili z autoritárskeho podružia Múzea Jad Vašem, ktoré si nikdy nekládlo za cieľ nútiť iné krajiny, aby si uctili svojich vlastných občanov. To by bolo v praxi len veľmi ťažko (ak vôbec) uskutočniteľné. A pokiaľ sa iné krajiny pre takýto prejav úcty k vlastným občanom na svojom zvrchovanom území rozhodli bolo to zo strany Múzea Jad Vašem považované za ich neodňateľné právo.

Rozdiskutovali sme aj pietne dátum, ktoré by v rámci existujúcich sviatkov, dní pracovného pokoja a pamätných dní Slovenskej republiky prichádzali do úvahy ako široké spoločenské zázemie pre budovanie pamätníka Park ušľachtilých duší. Nakoniec sme sa rozhodli pre 9. september – Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia.

Tento nedávno odsúhlasený pamätný deň už mal aj svoju krátku históriu. Návrh na vydanie zákona o vzniku Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia

predložil 9. augusta roku 2000 na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky v tom čase opozičný poslanec Róbert Fico. Vláda Slovenskej republiky pod vedením Mikuláša Dzurindu vyjadrila súhlas s návrhom opozičného poslanca Fica a poverila ministra kultúry Milana Kňažka, aby pripravil znenie predmetného zákona. V roku 2001 schválili spoločne koalíční aj opoziční poslanci Národnej rady Slovenskej republiky ustanovenie v zmysle návrhu poslanca Róberta Fica, ktorým sa doplnil zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 241/1993 Z.z. o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch. Následne Ministerstvo školstva Slovenskej republiky oznámilo výnos, že od roku 2003 sa 9. september – Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia bude každoročne pripomínať aj na základných a stredných školách na území Slovenskej republiky. V tento deň majú školy povinnosť individuálne organizovať akcie zamerané na problematiku holokaustu a rasového násillia. Dátum 9. september nebol zvolený náhodne. Práve 9. septembra 1941 vstúpilo do platnosti vládne nariadenie č. 198 O právnom postavení Židov vo vojnovom slovenskom štáte, známe tiež pod názvom Židovský kódex.

Keďže Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia vznikol na základe poslanskej iniciatívy opozičného poslanca Fica, bol ale podporený koalíčnou vládou a následne odsúhlasený v Národnej rade Slovenskej republiky hlasmi koalíčných aj opozičných poslancov, mohli sme pokojne vyjadriť presvedčenie, že ide o sviatok, ktorý vznikol na základe celonárodného konsenzu.

V roku 2006 sa situácia zhodou okolností obrátila. Predsedom vlády Slovenskej republiky sa stal bývalý opozičný poslanec Róbert Fico. Z hľadiska celonárodného konsenzu, na základe ktorého bol odsúhlasený Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia nebol na našej pozícii iniciátorov vzniku pamätníka Park ušľachtilých duší ale dôvod čokoľvek meniť. Naša iniciatíva bola aj naďalej ponúkaná ako nepolitická, občianska iniciatíva, založená na celonárodnom konsenze. Nechceli sme, aby ju poškodili opozično-koalíčné šarvátky. V časoch pokračujúcich surových opozično-koalíčných (tzv. pravicovo-lavicových) šarvátok sme, žiaľ, budovali pamätník pod ustavičnou hrozbou politického znehodnotenia nášho úsillia.

V decembri roku 2006 som predložil zámer vybudovať pamätník Park ušľachtilých duší na koncoročné zasadnutie členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Môj návrh členovia podporili. Následne som teraz už zámer Izraelskej obchodnej komory na Slovensku prediskutoval s historicky prvým veľvyslancom štátu Izrael na Slovensku J. E. Zeevom Bokerom, ktorý náš návrh po rozdiskutovaní detailov tiež podporil. Navyše vyjadril odhodlanie zaštitíť vznikajúcu iniciatívu svojou autoritou veľvyslancu.

V prvej polovici roku 2006 bol za člena Izraelskej obchodnej komory na Slovensku prijatý Tomáš Drucker (firma IQUAP, a.s.).

Rozpaky v radoch mojich priateľov z radov v tom čase opozičnej tzv. demokratickej pravice vyvolalo moje rozhodnutie informovať o zámere Izraelskej obchodnej komory na Slovensku predsedu vlády Slovenskej republiky Róberta Fica. Považoval som to za prejav elementárnej ľudskej slušnosti, keďže sme sa rozhodli rozvíjať našu iniciatívu na platforme Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia, ktorý

vznikol a etabloval sa za aktívneho prispenia práve Róberta Fica, i keď v danom čase opozičného poslanca. Uvedomil som si, že sa pohybujem na veľmi tenkom ľade. Napriek tomu som sa ako slušne vychovaný človek rozhodol Róberta Fica s iniciatívou Izraelskej obchodnej komory na Slovensku oboznámiť.

10. mája 2007 sa zišlo už tretie volebné valné zhromaždenie členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Valné zhromaždenie som detailne informoval o krokoch, ktoré som v súvislosti s plánovaným budovaním pamätníka Park ušľachtilých duší vykonal, ako aj o predpokladaných nutných krokoch, ktoré nás zrejme v budúcnosti čakajú, pokiaľ som ich vedel v tom čase predpovedať. Na valnom zhromaždení som bol zvolený tretíkrát za predsedu predstavenstva s mandátom začať proces budovania pamätníka Park ušľachtilých duší.

Mandát spustiť proces budovania pamätníka dostalo spolu so mnou predstavenstvo v zložení: Jozef Brhel, Erika Csekes, Tomáš Gertler, Ivan Hruška, Michael Karban (Izrael), Martin Krekáč, Ondrej Macko, Dušan Macuška, Ján Smerek. Za členov dozornej rady boli zvolení: Ján Hrušík (predseda), Juraj Mác, Martin Šamaj. Za člena Izraelskej obchodnej komory na Slovensku bol na tomto volebnom valnom zhromaždení prijatý Ivan Lacko (firma ITL).

Skôr, ako som navštívil predsedu vlády SR som ešte zámer členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku predostrel výkonnému predsedovi prezídia Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku Františkovi Alexandrovi. Zámer podporil. Súhlasil aj s mojim argumentom o naplnení elementárnej ľudskej slušnosti, s ktorou súvisí nutnosť informovať o zámere predsedu vlády SR ako autora poslancovej iniciatívy, vedúcej k rozšíreniu zákona o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch o Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia.

Po dosiahnutí konsenzu sme sformovali trojčlennú delegáciu v zložení František Alexander (Ústredný zväz židovských náboženských obcí na Slovensku), Miloš Žiak, Jozef Brhel (Izraelská obchodná komora na Slovensku). Následne sme 29. júna 2007 navštívili na Úrade vlády Slovenskej republiky predsedu vlády SR Róberta Fica, aby sme ho informovali o zámere členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a o podpore tohto zámeru zo strany prezídia Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku. Róbert Fico vyjadril iniciatíve Izraelskej obchodnej komory na Slovensku podporu a navyše ponúkol prevziať nad iniciatívou záštitu predsedu vlády SR.

Nastal čas sformovať realizačný tím. Úlohu iniciátora realizácie projektu pamätníka, na ktorom ležala hlavná ťarcha finančného zabezpečenia projektu na seba prevzali v celom rozsahu členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. V diskusiách, ktoré som viedol v rokoch 2004-2006 s viacerými priateľmi a známymi sa vyprofilovali aj základné osobnosti realizačnej fázy.

O zámere vybudovať pamätník som sa radil s výtvarným umelcom – sklárom majstrom Palom Machom, ktorý sa v realizačnej fáze stal tvorcom monumentálnej sklenej časti pamätníka a pomohol aj množstvom užitočných rád. Výtvarník Peter

Kalmus poskytol pre pamätník 20 000 kusov z celkového počtu 80 000 umelecky preparovaných kameňov zo svojho projektu Memento, na ktorom pracoval dennodenne po dobu dvadsať rokov. Odborným garantom projektu sa stal renomovaný historik holokaustu na Slovensku prof. Eduard Nižňanský. Autormi libreta projektu sa stali Ladislav Snopko a Miloš Žiak. Nakoniec prizval do projektu Ladislav Snopko architekta Martina Kvasnicu, autora pamätníka Chatama Sofera v Bratislave, ktorého úlohou bolo integrovať umeleckú časť, opierajúcu sa o výtvarné dielo Petra Kalmusa a víziu monumentu Pala Macha a architektonicky pamätník dotvoriť.

Proces budovania pamätníka aj s procesom získavania nových poznatkov o predmetnej téme sme každoročne zaznamenali v dvojazyčnej knihe dokumentov (slovensky, anglicky), ktorá – doplnená o fotogalériu členov – slúžila aj ako prezentačná publikácia o činnosti Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Proces budovania pamätníka je zaznamenaný v štyroch publikáciách (Park ušľachtilých duší I – IV).

Realizáciu projektu skomplikovala okrem tisícky drobností najmä svetová finančná kríza. Na zozbieranie dostatku finančných prostriedkov sme nakoniec potrebovali o rok viac, než sme si pôvodne predsavzali. Napriek tomu sme pamätník v priebehu rokov 2007 až 2010 zrealizovali. Do užívania širokej verejnosti sme ho v komplikovanej situácii výmeny vládnej politickej garnitúry odovzdali dňa 9. septembra 2010.

Parlamentné voľby v roku 2010 vrátili Róberta Fica a jeho politickú stranu Smer – SD do radov opozície a my, i keď budujúci pamätník „pod záštitou predsedu vlády SR“ a nie predsedu politickej strany, sme sa staronovej „dzurindovskej“ garnitúre javili byť okamžite podozriví.

Kapitola 4.

Park ušľachtilých duší (roky 2007-2010)

Nutnosť precízne definovať skupinu osôb, ktorým je pamätník venovaný, nás prinútil ponoriť sa v priebehu rokov 2007-2010 do predmetnej témy omnoho hlbšie, než sme pôvodne zamýšľali. V tomto smere sa pre nás stala hneď na začiatku formulovania idey projektu inštruktívnou štúdiu prof. Eduarda Nižňanského „Vzťah slovenskej majority a židovskej minority (náčrt problému)“, ktorá bola publikovaná v roku 2005 v siedmom zväzku edície dokumentov, vydávaných pod spoločným názvom Holokaust na Slovensku. Po prečítaní tejto štúdie sme si uvedomili diametrálny rozdiel podmienok, v akých sa nachádzali občania Slovenskej republiky, usilujúci sa pomôcť židovským spoluobčanom v roku 1942 v porovnaní s rokom 1944. Tento rozdiel podmienok realizácie pomoci nás prinútil pozrieť sa inou optikou práve na skutky, vykonané v prospech Židov v rokoch 1944-45 v zostrených podmienkach výnimočného stavu – v nacistami okupovanej krajine pod hrozbou trestu smrti vykonaného bez súdu a okamžite.

V roku 1942 bola síce vypracovaná vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 26.marca, ktorou sa zakazovalo ukrývať Židov (deportácie Židov zo Slovenska do nemeckých

táborov smrti na území Poľska sa začali práve v marci 1942). Táto vyhláška však nakoniec nevstúpila do platnosti s odôvodnením, že by vo verejnosti vyvolala nepriaznivý ohlas. Postoj k tým členom majoritnej spoločnosti, ktorí pomáhali Židom vyhnúť sa nástupu do transportov, musel byť nakoniec regulovaný nariadením Ústredne štátnej bezpečnosti (ÚŠB) v Bratislave zo dňa 24. 4. 1942. Nariadenie zavádzalo okresných náčelníkov, policajných riaditeľov a prednostov Štátnych policajných orgánov, aby „v každom prípade, v ktorom bezosporne zistia pomoc árijskej osoby (Židovi) túto (árijskú osobu) dodali do zaisťovacieho tábora v Ilave“. Zaistenie v Ilave nemalo právny podklad v súdnom rozhodnutí, a tak mohlo na strane jednej trvať až dovtedy, pokiaľ príslušné orgány svojvoľne nerozhodli, že previnilca prepustia. Na strane druhej však z toho istého dôvodu previnilcovi nehrozil hrdelný trest (trest smrti).

Koncom roka 1942 boli deportácie dočasne prerušené a v priebehu roku 1943 neboli obnovené. V roku 1944 sa situácia dramaticky zmenila. 29. augusta vypuklo Slovenské národné povstanie, ktorého vedenie (Slovenská národná rada) svojim nariadením z dňa 1. septembra 1944 zrušilo všetky zákony, nariadenia a opatrenia, odporujúce „duchu republikánsko-demokratickému“. Už týmto svojim prvým nariadením tak zrušilo platnosť nariadenia č. 198 O právnom postavení Židov z 09. 09. 1941 (tzv. židovský kódex). Následne anulovalo arizačné prevody majetku vo vlastníctve Židov, ktorý si privlastnil „arizátor – árijec“.

Židia sa tak na území, obsadenom povstalcami opäť stali rovnoprávnymi občanmi Slovenskej republiky. Povstanie bolo, žiaľ, čoskoro potlačené a Slovensko bolo okupované „spojeneckými“ nemeckými armádnymi jednotkami. Už začiatkom októbra 1944, po obsadení väčšej časti povstaleckého územia, ktorého centrum sa nachádzalo na strednom Slovensku (v Banskej Bystrici), začali nemecké vojenské a policajné orgány zo Serede vypravovať deportačné vlaky. Tentoraz boli vagóny nielen plné Židov, ale aj slovenských povstalcov. Navyše boli zaznamenané vraždy Slovákov aj Židov priamo v seredskom koncentračnom tábore (teda na území Slovenskej republiky). V záverečnej fáze 2. svetovej vojny sa osudy Slovákov a Židov mnohokrát neodlúčiteľne prepojiť.

Akciu vysídľovania Židov do nemeckých táborov smrti sprevádzala už nielen brutalita a lúpenie. Stovky Židov boli zavraždení nemeckými oddielmi už pri ich zaistení. V správe veliteľa Sicherheitsdienst (SD) J. Witisku z 9. decembra 1944 bolo 678 židovských osôb, zavraždených na Slovensku vykazovaných ako osoby, ktorým sa dostalo „zvláštne zaobchádzanie“. Toto číslo ale nebolo konečné, keďže deportácie pokračovali až do konca marca 1945 a vraždenie Židov trvalo ešte o mesiac dlhšie. V tejto extrémnej situácii bola pomoc Židom (či už išlo o ukrývanie, zásobovanie potravinami a liekmi, alebo napomáhanie pri úteku) spojená s hrozbou hrdelného trestu (trestu smrti, vykonaného okamžite a priamo na mieste). Telá občanov Slovenskej republiky, ktorých do smrtiacej pasce holokaustu nevoľnal ich židovský pôvod či izraelské náboženské presvedčenie, ale mravné vedomie a vyspelý mravný cit, boli po vojne nájdené v masových hrobách, kam boli hodené spolu s telesnými pozostatkami vypátraných a zavraždených Židov. V priebehu poslednej vojnovnej zimy vznikla tak na pomerne malom území viac ako stovka

masových hrobov, v ktorých bok po boku odpočívajú židovskí muži, ženy, deti spolu s ich neúspešnými „záchrancami“.

Slovenské národné povstanie malo charakter ozbrojeného, kolektívneho a organizovaného odboja. Na rozdiel od Slovenského národného povstania mala pomoc Židom charakter neorganizovaný, rýdzo individuálny a spontánny.

Stovky záchrancov (teda pomocníkov – občanov Slovenskej republiky, ktorí uspeli) boli ocenení izraelským štátnym vyznamenaním Spravodlivý medzi národmi. Žiaľ, mimo pozornosť sa ocitla početná skupina pomocníkov neúspešných, často ležiacich v masových hroboch po boku tých, ktorým sa snažili podať pomocnú ruku. Čiaru, ktorá oddeľuje úspešných záchrancov od neúspešných pomocníkov vytvára násilná smrť. Násilná smrť Slováka, podávajúceho pomocnú ruku Židovi, násilná smrť prenasledovaného Žida, ktorého sa nepodarilo napriek vyvinutej snahe zachrániť, násilná smrť oboch.

Členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku budovaním pamätníka Park ušľachtilých duší cielene upozornili na skutočnosť, že medzi obeťami holokaustu sa nachádzajú aj nežidovskí občania Slovenskej republiky, i keď z iného dôvodu, než Židia. Rovnako upozornili na skutočnosť, že si občania Slovenskej republiky každoročne a právom hrdo pripomínajú demokratickú tradíciu kolektívneho ozbrojeného vystúpenia proti nacizmu, ale na činy rýdzo individuálneho odporu tvárou v tvár vraždiacej mašinérii, ktoré sa prejavili v spontánnych aktoch „pomoci bližnemu svojmu“ sa neprávom zabúda. Keďže tento odkaz individuálneho, nikým neorganizovaného spontánneho odporu považujú členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku minimálne za rovnako dôležitý pre intelektuálny a mravný vývoj budúcich generácií ako akt ozbrojeného kolektívneho odboja, rozhodli sa rozšíriť obsah Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia o tému uctenia si pamiatky tých, ktorí v snahe pomôcť bližnemu svojmu vo chvíli najťažšej ohrozili vlastný život.

Budovanie pamätníka sme odštartovali vydaním prvého zväzku dokumentov Park ušľachtilých duší. Predstavili sme v ňom ideu, o ktorú sa bude budovanie pamätníka opierať, realizačný tím tvorcov umeleckej podoby pamätníka (životopisy, diela a umelecké vyznania výtvarníkov Petra Kalmusa, Pala Macha a architekta Martina Kvasnicu). Knihu doplnila rozsiahla štúdia prof. Eduarda Nižňanského „Slováci a Židia – vzťah slovenskej majority a židovskej minority počas vojny“, ktorá podložila ideu budovania pamätníka množstvom faktov a dobových reálií.

Už prvé intuície, s ktorými sme vstupovali na neznámu pôdu projektu Park ušľachtilých duší nám tak umožnili v prípravnom štádiu odlíšiť kategóriu ocenených izraelským štátnym vyznamenaním „Spravodlivý medzi národmi“ (židovská osoba musela prežiť a vydať o svojej záchrane notárom overené písomné svedectvo ako nevyhnutný podklad k udeleniu vyznamenania) od tých, čo prišli o život spolu so židovskými osobami v priebehu pokusu o ich záchranu (takže zachraňované židovské osoby nikdy nebudú môcť vydať notárom overené písomné svedectvo o šľachetnom pokuse občana Slovenskej republiky zachrániť „bližneho svojho“).

Preto sme obe skupiny označili už vo východisku všeobecnejším slovným spojením „ušľachtilé duše“, pod ktoré sme zahrnuli tak záchrancov úspešných (Spravodliví medzi národmi), ako aj „záchrancov neúspešných“. V tejto súvislosti sme narazili na fakt, že slovné spojenie „neúspešný záchranca“ je *contradictio in adjecto* (protirečenie vo východisku). Ved' ten, kto zachránil, nemôže byť označený za neúspešného, a ten, kto nezachránil, nemôže byť označený za záchrancu.

Metodologicky sa nám podarilo objasniť aj odlišnosť podmienok pomoci židovským osobám na Slovensku v rokoch 1941-42 (od prijatia židovského kódexu po ukončenie prvej vlny deportácií Židov do nemeckých táborov smrti na území Poľska) od podmienok pomoci v zimných mesiacoch rokov 1944-45 (od potlačenia Slovenského národného povstania, spojeného s okupáciou Slovenska nacistami až po koniec 2. svetovej vojny).

Do tretice sa nám podarilo odlíšiť charakter Slovenského národného povstania (aktu kolektívneho, organizovaného a ozbrojeného odboja) od aktu individuálneho, spontánneho, neorganizovaného odporu, spredmetneného v pomoci „blížnemu“. V tejto súvislosti sa nám podarilo zdôvodniť aj to, prečo sa stotožňujeme s presvedčením, že slovenská národná hrdosť potrebuje v kalendári dva odlišiteľné dni: 29. august (štátny sviatok, pripomínajúci vypuknutie Slovenského národného povstania) a 9. september (Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia). Obeťami smrtiacej pasce holokaustu, ktorý nebol namierený v prvom rade proti Slovákom sa totiž stali aj mnohí občania Slovenskej republiky, pokiaľ sa odmietli nečinne prizerať nacistickým zverstvám, páchaným na Židoch.

Nedeliteľnú súčasť knihy dokumentov Park ušľachtilých duší 1 tvorí DVD, obsahujúce vizualizácie architektonického návrhu budúceho pamätníka Park ušľachtilých duší.

Rok 2008 sa stal rokom polozenia Základného Kameňa budúceho pamätníka.

V tomto roku členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku splnili aj svoj sľub z roku 2007 tým, že udelili štipendium dvom mladým slovenským historikom, ktorí sa rozhodli zdokumentovať „Postoje majoritného obyvateľ'stva k židovskej komunite počas 2. svetovej vojny na príklade okresu Banská Štiavnica“ (Martin Macko) a „Problematiku záchrany Židov na Slovensku v kontexte mesta Hlohovec“ (Nina Paulovičová). Mladých historikov odporučil členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku odborný garant projektu prof. Eduard Nižňanský, ktorý v roku 2008 rozšíril knihu dokumentov Park ušľachtilých duší 2 o štúdie: „Z dejín židovskej komunity v Banskej Bystrici“ a „Z dejín židovskej komunity vo Zvolene“. V tejto etape výskumu nám odkrylo myšlienkovú produktívnosť spomínané prvotné odlišenie podmienok pomoci v rokoch 1941-42 od podmienok pomoci v zimných mesiacoch rokov 1944-45.

Na základe dovtedy v rámci projektu spracovaných štúdií bolo možné spracovať prvé definičné vymedzenie kategórie „pomocník“ a kategórie „záchranca“, ako aj náčrt typológie „prípadov pomoci“. Zhromažďovali a utried'ovali sme cielene najmä „komplikované prípady pomoci“ – prípady pomoci nie úplne jednoznačné z hľadiska morálneho posudzovania.

V rámci typológie prípadov pomoci sme našli dokonca prípad, ktorý sme skusmo označili ako „záchranca proti svojej vôli“. V skratke: Záchranca dobrovoľne ukrýval židovskú rodinu v roku 1942, čím jej umožnil vyhnúť sa prvej vlne deportácií do nemeckých táborov smrti v Poľsku. V roku 1944, po vyhlásení stanného práva, kedy za pomoc Židom hrozil trest smrti, dostal pomocník strach a pokúšal sa rodiny zbaviť. Ukrývaná rodina vyhlásila, že po vyhnaní z úkrytu ich aj tak pochyťajú – a oni po pravde nahlásia, kto ich dovtedy ukrýval. Pomocník dostal ešte väčší strach z týchto vyhrážok a rodinu ukrýval až do konca vojny. Židovská rodina aj pomocník (v tomto prípade je opodstatnené hovoriť o „záhrancovi“) prežili.

Takýmto spôsobom sme sa pýtali sami seba, či je možné zľahčovať výkon záchrancu len preto, že ho sprevádzal oprávnený strach o vlastný život a život svojich najbližších? Smerom do budúcnosti sme nastolovali otázku vzťahu týchto „komplikovaných“ prípadov k tzv. čistým nezištným typom ničím nezakalenej záchrany, ocenenej titulom „Spravodlivý medzi národmi“.

9. septembra 2008 bol na mieste budúceho pamätníka za aktívnej účasti predsedu vlády SR Róberta Fica, veľvyslanca štátu Izrael J.E. Zeeva Bokera a ďalších významných hostí odhalený Základný Kameň budúceho pamätníka. Na večer toho istého dňa naplánovali členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku rockový Koncert pre ušľachtilé duše, aby sa o pripravovanej udalosti výstavby pamätníka dozvedeli aj mladí ľudia zo širokého okolia. Na úvod koncertu vystúpila skupina I.M.T. Smile Ivana Táslera. Vďaka jeho popularite sa na mieste výstavby budúceho pamätníka v parku areálu Vysoké školy technickej vo Zvolene zhromaždilo dvetisíc mladých divákov. Po I.M.T. Smile prišiel na pódium Oskar Rózsa (vokál, basgitarra, gong) s Mikim Škutom (klávesové nástroje), Michalom Bugalom (gitara) a Marcelom Buntajom (bicie). Šokovanému mladému publiku predviedli audiovizuálny program, v ktorom sa na pozadí dvadsaťminútovej skladby rockovej skupiny Pink Floyd A Saucerful of Secrets premietali na veľkoplošnú obrazovku zábery vyhladovaných a zmučených ľudí, väznených v nemeckých táboroch smrti, ktoré dopĺňali kreatívne vizualizácie Martina Piterku. Po skončení audiovizuálneho diela a vypnutí veľkoplošnej obrazovky ostalo stáť mladé, na takýto surový zážitok nepripravené publikum v nemom úžase. Bolo zrejmé, že sme zorganizovaním Koncertu pre ušľachtilé duše dosiahli zamýšľaný cieľ. Správa o výstavbe budúceho pamätníka sa rozniesla do celého okolia. Správa o koncerte ako aj DVD s predvedeným audiovizuálnym programom tvorí nedeliteľnú súčasť knihy Park ušľachtilých duší 2.

V roku 2008 sa stal členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku Peter Bollardt (firma Bollardt), Rastislav Ilčík (ENZO-apartmány) a Andrej Lehocký (Colliers International).

Minútu ticha sme držali za nášho člena Mariána Šufliarskeho (M-Market), ktorý zomrel v pomerne mladom veku 5. októbra 2008. Firma M-Market sa v členstve rozhodla pokračovať (na miesto otca nastúpil jeho sotva dvadsaťročný syn Marián).

Po dvoch rokoch sústredenej vymedzovania špecifického obsahu pamätníka Park ušľachtilých duší sme prikrčili k slávnostnému vztýčeniu sklenej dominanty pamätníka:

Pamätník – Park ušľachtilých duší.

Rok 2009 bol zhodou okolností rokom okrúhleho 65. výročia vypuknutia Slovenského národného povstania. Pri príležitosti pripomenutia si jednej z najvýznamnejších udalostí moderných slovenských dejín sa každoročne na Slovensku uskutočňujú v bývalom epicentre povstania (v meste Banská Bystrica, ktoré je od mesta Zvolen vzdialené sotva 20 kilometrov) celoštátne spomienkové oslavy, ktorých sa zúčastňujú aj najvyšší ústavní činitelia SR – prezident, predseda parlamentu a predseda vlády. Členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sa rozhodli, že nadišiel správny čas, aby bol pri príležitosti okrúhleho 65. výročia vypuknutia Slovenského národného povstania objasnený širokej verejnosti dôvod, pre ktorý tvorí 29. august (štátny sviatok) s 9. septembrom (pamätným dňom) neoddeliteľnú dvojicu, tak, ako tvorí na Slovensku neoddeliteľnú dvojicu mesto Banská Bystrica s mestom Zvolen.

Na túto prepojenosť mala dať dôraz medzinárodná konferencia historikov holokaustu, zvaná Múzeom Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici do Auly Technickej univerzity vo Zvolene v predvečer vztýčenia sklenej dominanty pamätníka Park ušľachtilých duší. Hlavný príspevok na konferencii predniesol riaditeľ Múzea SNP v Banskej Bystrici Stanislav Mičev pod názvom „Druhá vlna deportácií na Slovensku“, ktorý sme zaradili do knihy dokumentov Park ušľachtilých duší 3.

Cieľom konferencie bolo ukázať, ako sa po potlačení Slovenského národného povstania a okupácii Slovenska nacistami prepojili navzájom osudy Židov, partizánov a ľudí, pokúšajúcich sa pomôcť Židom aj partizánom.

Na ukrývajúcich sa Židov a partizánov poľovali špeciálne nemecké teroristické komandá. Pomocníci Židov aj partizánov boli zavraždení, alebo dopravení spolu so zaistenými Židmi a partizánmi do slovenského koncentračného tábora v Seredi. V Seredi boli zdokumentované prípady zavraždenia tak Židov, ako aj nežidovských obyvateľov Slovenska – bojovníkov proti nacistom a ich domácim prisluhovačom. Vo viacerých prípadoch v tomto období pomáhali Židom tie isté osoby, ktoré pomáhali aj partizánom, či dokonca Židom pomáhali samotní prenasledovaní partizáni, takže je dnes veľmi ťažké určiť, či boli títo pomocníci, respektíve ukrývajúci sa partizáni zavraždení predovšetkým za svoju činnosť v boji proti nacistom a ich domácim prisluhovačom, alebo za pomáhanie Židom. Zo seredského koncentračného tábora boli vypravované vlaky do nemeckých koncentračných táborov so Židmi aj s nežidovskými zaistencami. Transporty Židov odlišovala od transportov slovenských bojovníkov proti nacistom a ich domácim prisluhovačom len cieľová stanica, kam s nimi preplnené dobytčie vagóny dorazili.

V roku 2009 sme riešili aj problém vymedzenia územia, ku ktorému sa pamätník Park ušľachtilých duší vo Zvolene vzťahuje. Vyriešenie tejto zdanlivo jednoduchšej úlohy sa v situácii večne sa meniacich hraníc strednej Európy 20. storočia ukázalo byť neľahké. Územie Slovenskej republiky 1939-45 nie je totiž identické s územím dnešnej Slovenskej republiky.

2. novembra 1938, na Viedenskej arbitráži presadil Hitler rozhodnutie, ktorým bola československo-maďarská hranica posunutá smerom do československého

vnútrozemia. Vtedajšie územie Slovenska týmto rozhodnutím stratilo 10 423 km² a 859 885 občanov. Navyše, po 14. marci 1939 (po zániku Československa a vzniku fašistickej Slovenskej republiky) obsadili maďarské vojská aj územie Podkarpatskej Rusi, ktoré bolo až do zániku Československej republiky 1918-1938 najvýchodnejšou časťou československého územia. Prisvojením si územia južného Slovenska a územia Podkarpatskej Rusi prevzalo na seba Maďarsko zodpovednosť za zhruba 150 tisíc bývalých československých občanov židovského pôvodu, respektíve vierovyznania, pričom na území Podkarpatskej Rusi žilo takýchto osôb od 110 do 120 tisíc.

Členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku rozhodli, že pamätník Park ušľachtilých duší by sa mal vzťahovať prinajmenšom k celému dnešnému územiu Slovenskej republiky, ktorej nedeliteľnou súčasťou je aj to územie Slovenska, ktoré bolo na nátlak Hitlera v roku 1938 odstúpené Maďarsku. Aby toto rozhodnutie nadobudlo transparentnú podobu, rozhodli sa členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku osloviť renomovaného historika slovensko-maďarských vzťahov Lászlóa Szarku, aby pre knihu dokumentov Park ušľachtilých duší 3 vypracoval štúdiu o tragickom osude Gašpara Alapyho, starostu mesta, ktoré sa rozprestiera na oboch protihľých brehoch rieky Dunaj. Pôvodne jednotné mesto bolo zánikom Rakúsko-uhorskej monarchie rozdelené na dve časti, z ktorých ľavobrežná pripadla novovytvorenej Československej republike a pravobrežná novovytvorenej Maďarskej republike. Na slovenskej strane dnes nesie mesto názov Komárno. Na maďarskej strane má názov Komárom.

V tejto súvislosti ostala otvorenou otázka spoločných dejín obyvateľov východného Slovenska a obyvateľov Podkarpatskej Rusi, i keď je treba kvôli korektnosti dodať, že územie Podkarpatskej Rusi aj v čase existencie Československej republiky 1918-38 tvorilo samostatnú administratívnu jednotku, ktorú po 2. svetovej vojne Stalin pričlenil k územiu Sovietskeho zväzu (dnes je súčasťou Ukrajiny).

Slávnostného odhalenia sklenej dominanty pamätníka Park ušľachtilých duší sa zúčastnilo množstvo významných hostí zo Slovenska i zahraničia. Popri predsedovi vlády SR, veľvyslancovi štátu Izrael a veľvyslancoch ďalších ôsmich krajín, včítane veľvyslanca USA, Veľkej Británie a Poľska priletel na slávnostný akt Daniel Mariaschin, výkonný viceprezident medzinárodnej organizácie Bnai Brith (Washington), riaditeľ medzinárodných židovských záležitostí organizácie Americký židovský výbor (Washington) Andrew Baker, ale aj Grigorij Avramovič Krošner, viceprezident Ruskej židovskej federácie a riaditeľ Múzea holokaustu v Moskve.

Súčasťou knihy dokumentov Park ušľachtilých duší 3 je DVD so záznamom rockového koncertu Oskara Rózsu a Mikiho Škutu, doplneného vizuálnymi efektmi „vídžeja“ Martina Piterku, premietanými na veľkoplošnú obrazovku, ktorí tento raz pre zmenu spracovali skladbu rockovej skupiny Pink Floyd „Sisyphus“. Audiovizuálna koláž bola doplnená textom Ladislava Snopka „253 dní pred koncom 2. svetovej vojny...“. Audiovizuálna koláž bola predvedená 29. augusta 2009 pri Pamätníku Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici. Aj týmto podujatím, nadväzujúcim a priamo odkazujúcim na rockový koncert tých istých slovenských osobností a tej istej svetoznámej hudobnej skupiny, ktorý sa uskutočnil

vo Zvolene v priestore budúceho pamätníka Park ušľachtilých duší pred takmer rokom (9. septembra 2008) mala byť podčiarknutá organická spätosť obsahu oboch pamätníkov.

V priebehu roku 2009 boli prijatí za členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku Pavel Nágel (Novart), Ivan Weiss (Delta-B) a Radovan Strapko (Prvá slovenská investičná skupina, a.s.).

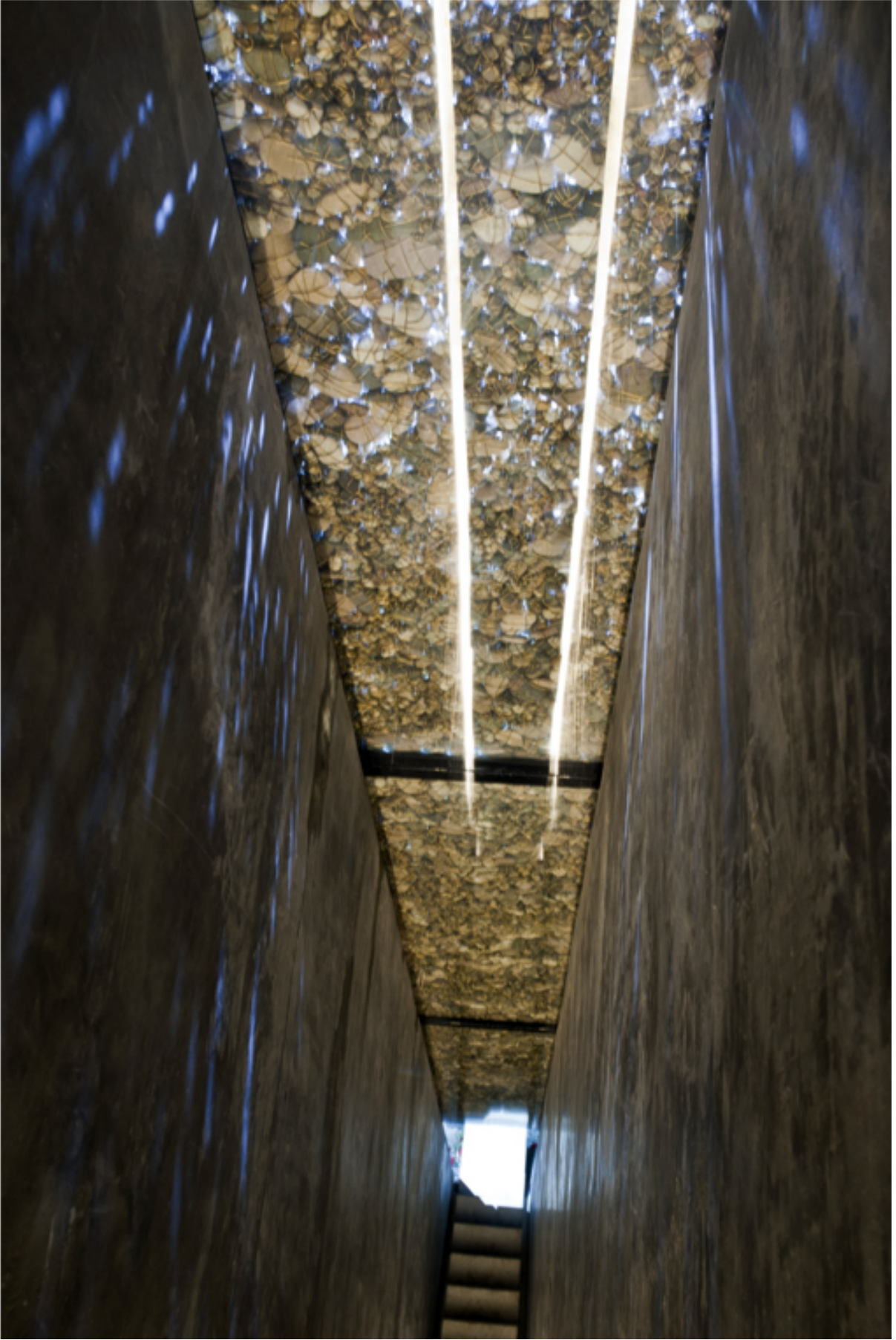
V roku 2010 ukončil svoju štvorročnú misiu prvý veľvyslanec štátu Izrael na Slovensku J.E. Zeev Boker. Nahradil ho J. E. Alexander Ben Zvi. Obchodného radcu Yorama Giladyho nahradil ministerský radca pre obchodné záležitosti Mordechai Iš-Šalom.

V štvrtom roku budovania pamätníka bolo potrebné okrem architektonického dotvorenia, fyzického dobudovania a odovzdania pamätníka do užívania širokej slovenskej verejnosti nastoliť ešte základnú otázku, vzťahujúcu sa k udeľovaniu prezidentských výnimiek, spätých s deportáciami Židov do táborov smrti v roku 1942.

Pamätník Park ušľachtilých duší architektonicky dotvoril Peter C. Abonyi, ktorý do vznikajúceho objektu pamätníka vniesol na poslednú chvíľu viacero nových prvkov. Prišiel s návrhom, ako umiestniť umelecky preparované kamene výtvarníka Petra Kalmusa tak, aby vynikol ich umelecký odkaz. Navrhol pozdĺž sklenej dominanty pamätníka vyhĺbiť 11 metrov dlhú podzemnú chodbu – predĺžený hrob. Keď ním návštevník kráča nad jeho hlavou sú v sklenených vitrínach, cez ktoré presvitá denné svetlo, umiestnené kamene Petra Kalmusa. Cesta podzemnou chodbou (hrobom) končí výstupom po schodoch do „nikam“ (do vzduchu) – k stromu života (Ec Chajjim). Prechod hrobom sprevádza spev pohrebnej piesne El mole rachamim (Bože, spravodlivý buď) v podaní Zoltána Lenského.

Pamätník – exteriér

Pamätník – interiér

Kamene výtvarníka Petra Kalmusa v interpretácii architekta Petra C. Abonyho (pohľad 1 zhora, pohľad 2 zdola).

Na večne sa objavujúce otázky o tom, akým spôsobom rozumieť udeľovaniu prezidentských výnimiek zo strany Jozefa Tisa v roku 1942, sa rozhodol odpovedať odborný garant projektu prof. Eduard Nižňanský vo svojej štúdii „Židia a Slováci – šľachetnosť a pomoc v čase holokaustu“.

Problematika udeľovania odkladného rozhodnutia – vyňatia z povinnosti nastúpiť do deportačného vagóna, či už z dôvodu, že ide o „hospodársky dôležitého Žida“, alebo z akéhokoľvek iného dôvodu, realizované kanceláriou prezidenta fašistickej Slovenskej republiky Jozefa Tisa privádza mnohých pohrobkov fašistickej SR a obhajcov osoby Jozefa Tisa opakovane k zdôrazňovaniu motta, rámcujúceho udeľovanie izraelského štátneho vyznamenania Spravodlivý medzi národmi: „Ak si zachránil jeden život zachránil si celý svet“.

Obhajcovia Tisa uvádzajú ako poľahčujúcu okolnosť fakt, že prezident Tiso skutočne udelil viac ako dve stovky prezidentských výnimiek. Zdôrazňujú pri tom, že nie je možné, aby sa medzi takým vysokým počtom výnimiek nenašla aspoň jedna, ktorá by z Tisa urobila „Spravodlivého medzi národmi“.

Aký je teda v skutočnosti rozdiel medzi prezidentom fašistickej Slovenskej republiky Tisom, udeľujúcim Židom výnimky z povinnosti nastúpiť v roku 1942 cestu na smrť a pomocníkmi, respektíve záchrancami Židov? Ved' zaradenie do transportu v roku 1942 znamenalo pre väčšinu židovských osôb istotu smrti.

Rozdiel je pritom veľmi jednoducho pomenovateľný. Pomocník, respektíve záchranca sa nijakým spôsobom nepodielal na zavedení systému protižidovských rasových nariadení, ktoré z neho v konečnom dôsledku „urobili“ pomocníka, respektíve záchranca.

Jozef Tiso, či už ako predseda vlády a minister vnútra v jednej osobe, alebo neskôr ako prezident Slovenskej republiky sa významnou mierou podieľal na vytvorení protižidovského zákonodarstva aj hystérie. Vo funkcii ministra vnútra dokonca nariadil po Viedenskej arbitráži prvé vyvezenie Židov z územia Slovenskej republiky na turbulentné územie meniacej sa slovensko-maďarskej hranice (na tzv. územie nikoho). Ako prezident SR dal vláde SR plnú moc na konečné vyriešenie židovskej otázky a toto riešenie aj verejne obhajoval. Katolícky kňaz Tiso ako prezident nielen udeľoval výnimky zo systému, ktorý sám aktívne presadzoval a považoval za spravodlivý, ale ich aj rušil (odoberal). Tým si pre seba vyárendoval pozíciu všemocného pána nad životom a smrťou Židov – nebol ani pomocníkom Židov, ani ich záchrancom. V roku 1944, po potlačení Slovenského národného povstania vyznamenával vrahov slovenských bojovníkov proti nacistom a ich domácim prisluhovačom, ktorí boli aj vrahmi Židov. To bol skutočný dôvod, pre ktorý bol po skončení 2. svetovej vojny popravený ako vojnový zločinec a nie ocenený izraelským štátnym vyznamenaním „Spravodlivý medzi národmi“.

Budovaním pamätníka Park ušľachtilých duší pod záštitou predsedu vlády SR chceli členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku prispieť aj k „prelomeniu“ nenávisťnej pravo-lavej politickej paradigmy, plnej predsudkov a myšlienkových pokrivení, ktorá sa udomácnila v slovenskom politickom, novinárskom aj intelektuálnom živote v boji proti Vladimírovi Mečiarovi po zániku Českej a Slovenskej federatívnej republiky – za demokratický charakter samostatnej Slovenskej republiky 1993. Chceli sme ukázať slovenskej verejnosti, že existujú témy, ktoré dokážu demokraticky orientované ľavicové aj pravícové politické strany zomknúť k spolupráci. Za takúto tému sme považovali napríklad budovanie pamätníka Park ušľachtilých duší.

V máji roku 2010 sa konalo štvrté volebné valné zhromaždenie Izraelskej obchodnej komory na Slovensku.

Za členov Izraelskej obchodnej komory boli prijatí: Jolana Lazúrová (Ekolaz), Roman Krasňanský (Passo), Igor Rintel (Meracrest), Jozef Sabol (Medic integral), Matej Ribanský (C.E.N.) a Martin Čižmárik (Baducci Legal).

Za predsedu predstavenstva bol zvolený Miloš Žiak. Členmi predstavenstva sa stali: Jozef Brhel, Erika Csekes, Štefan Czucz, Tomáš Drucker, Rastislav Káčer, Ivan Kiňo, Martin Kohút, Peter Lukeš, Ján Smerek a Martin Šamaj. Za členov dozornej rady boli zvolení: Ján Hrušík (predseda), Ivan Lacko, Ivan Weiss.

V parlamentných voľbách v roku 2010 sa vymenila aj vládna zostava. K moci sa dostala tzv. pravícová koalícia, zložená z SDKÚ (Slovenská demokratická a kresťanská únia), KDH (Kresťanskodemokratické hnutie), SAS (Sloboda a Solidarita) a Most-Híd (politická strana, hlásajúca bezkonfliktné spolužitie slovenskej majority a maďarskej minority na území Slovenska). Za predsedníčku vlády SR bola 8. júla 2010 vymenovaná Iveta Radičová.

Keďže odovzdávanie pamätníka Park ušľachtilých duší, ktorý bol budovaný pod záštitou predsedu vlády SR, do užívania širokej verejnosti pripadlo už do úradovacieho obdobia vlády Ivety Radičovej, oslovili sme predsedníčku vlády SR, aby pamätník odovzdala do užívania slovenskej verejnosti ona. Nevideli sme v tom žiadny rozpor. 9. september bol za Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia vyhlásený v roku 2001 spoločnými hlasmi „pravice aj ľavice“.

Žiaľ, premiérka Radičová potvrdila platnosť nenávisťnej postkomunistickej „pravo-lavej politickej paradigmy“ a odmietla sa zúčastniť slávnostného odovzdania „Ficovho pamätníka“ do užívania širokej verejnosti napriek tomu, že Izraelská obchodná komora na Slovensku nie je politickým zoskupením, ale dobrovoľný občianskym združením. A aj napriek tomu, že v tom čase si už pamätník Park ušľachtilých duší získal domáce aj medzinárodné uznanie, ktoré pri odhaľovaní sklenej dominanty pamätníka v roku 2009 vyjadril izraelský veľvyslanec na Slovensku J. E. Zeev Boker slovami: „Tak, ako Izrael prechováva úctu k tým, ktorým bol udelený titul Spravodlivý medzi národmi, taký istý rešpekt a úctu si zaslúžia bezmenné obeť v týchto masových hrobách okolo nás za ich spravodlivé skutky a úsilie“.

Nad odovzdaním pamätníka Park ušľachtilých duší do užívania slovenskej verejnosti prevzal nakoniec záštitu bývalý predseda vlády SR, v danej chvíli podpredseda Národnej rady Slovenskej republiky, opozičný poslanec Róbert Fico.

Ku knihe dokumentov Park ušľachtilých duší 4 sme pripojili DVD s filmom, ktorý bol o pamätníku natočený mladým dokumentaristom Miroslavom Jelokom (producent: Ľubomír Menzel – Record, s.r.o.).

Tak vznikol prvý pamätník svojho druhu na svete. V záverečnom prejave som zhrnul svoje štvorročné skúsenosti s budovaním pamätníka Park ušľachtilých duší nasledovne:

„Stretávame sa na tomto mieste niekoľko hodín pred začiatkom roku 5771 židovského kalendára, aby sme odovzdali dokončený pamätník Park ušľachtilých duší do užívania slovenskej verejnosti. Pamätník je venovaný tým statočným občanom Slovenskej republiky, ktorí v čase vlády nacizmu a ich slovenských prisluhovačov nemali dostatočne silný žalúdok na to, aby sa nečinne prizerali na ponižovanie a zverstvá, páchané na židovskej populácii, žijúcej na území Slovenskej republiky 1939-45 a preto sa rozhodli podať blížnym v núdzi pomocnú ruku.

Po viac ako štyroch rokoch práce slovenských historikov, odkrývajúcich na základe požiadavky Izraelskej obchodnej komory na Slovensku dávne skutky, ktoré už takmer zapadli prachom zabudnutia, vieme doceniť hodnotu obyčajnej ľudskej úcty. A vieme aj to, že za prejavenie obyčajnej úcty k životu inej ľudskej bytosti doplatili mnohí občania Slovenskej republiky 1939-45 stratou toho najcennejšieho – teda vlastného života. Rozumieme už aj tomu, že išlo nielen o úctu k inej ľudskej bytosti, ale súčasne išlo aj o zachovanie si úcty k sebe samému (sebaúcty). Ved' nie každý má natoľko hrubú hrošiu kožu, aby dokázal pokojne žiť s vedomím, že ostal nečinný, keď sa priamo pred jeho očami diali zverstvá a násilie toho najhoršieho druhu, páchané na bezbranných ľuďoch bez ohľadu na ich vek, či pohlavie, keď jedinou vinou týchto ľudských bytostí bolo, že sa narodili ako Židia.

Po štyroch rokoch intenzívnej práce je pamätník Park ušľachtilých duší dokončený. Štúdie historikov, ktoré sprevádzali naše úsilie, zmenili statický obraz historickej skutočnosti, podľa ktorého stáli na Slovensku proti sebe na strane jednej vrahovia, na strane druhej obeť, pričom práci vrahov sa nečinne prizerala masa občanov. Ani na Slovensku utrpenie prenasledovaných Židov nedovolilo mnohým ľuďom zotrvať v ľahostajnosti. Vieme, že popri masovom charaktere Slovenského národného povstania, ktoré vyjadriло organizovaný ozbrojený odpor občanov Slovenskej republiky voči nacizmu a ich slovenským prisluhovačom, existovala pomerne početná skupina občanov, konajúcich neorganizovane, spontánne, rýdzo na vlastnú päsť. Vieme, že tieto individuálne akty pomoci neboli navzájom prepojené politicky, nábožensky, ani nijakým iným spôsobom. Spoločnými znakmi, ktoré vykazovali, bolo čisté srdce a mravné založenie, alebo prinajmenšom neschopnosť nečinne sa prizerať svinstvám, ktoré boli páchané na iných ľudských bytostiach.

My, členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sme presvedčení, že demokratické myslenie a cítenie občanov si vyžaduje vyjadriť verejne úctu nielen aktu

ozbrojeného organizovaného masového odboja, motivovaného predovšetkým politickými kalkuláciami, ale že je popri tom treba verejne si uctiť aj rýdzo spontánne, nikým neorganizované individuálne akty odporu.

Pietne miesto pamätníka je venované najmä ľuďom, ktorých skutky sa opierali o spontaneitu, motivovanú mravným étosom. Bez ohľadu na to, či sa im skutok pomoci podarilo naplniť, alebo boli zavraždení spolu s tými, ktorým sa snažili pomôcť. V druhom prípade sa podľa nášho názoru stali v širšom slova zmysle obeťami holokaustu a rasového násillia, namiereného proti Židom, aj viaceré statočné Slovenky a Slováci, ktorí sa pokúšali Židom pomôcť – a prichytení takpovediac pri čine prišli o život spolu s tými, ktorým sa snažili pomôcť.

V našich úvahách sme vychádzali z predpokladu, že keď Slováci pochopia utrpenie a bolesť, ktoré prežili ich mravne založené sestry a bratia v snahe pomôcť prenasledovaným Židom, ľahšie pochopia utrpenie a bolesť Židov, ležiacich s nimi v masových hrobách telo pri tele, respektíve prechodne spolu zadržovaných v slovenskom koncentračnom tábore Sered' pred ich deportovaním do nemeckých koncentračných táborov na územie Poľska, či Tretej ríše.

Samotná symbolika pietneho miesta vznikla súčinnosťou troch umelcov: sklára majstra Pavla Macha, výtvarníka Petra Kalmusa a architekta Petra Abonyiho. Do priestoru pamätníka sa zostupuje schodmi, ktoré vedú zhruba 2 metre pod zem. Úzka cesta Vás núti kráčať tmavým hrobom. Pod Vašimi nohami sa rozprestiera šero ničoty. Do hrobu cez sklo vitríny, umiestnenej nad vašou hlavou, padá zhora denné svetlo. Keď zdvihnete hlavu, zistíte, že vitrína je plná umelecky preparovaných kameňov rôznej veľkosti a tvaru, ktoré symbolizujú duše zavraždených Židov. Ak sa Vám pošťastí, zazriete na krátku chvíľu vrchol skleneného monumentu, pozostávajúceho zo 620-tich tabúl' skla, širokých 8 milimetrov, ktoré sú opracované do tvaru elipsy. Tvar elipsy vznikol ako odkaz na telá obetí, ktoré po páde na zem zanechali v nej stopu – svoj odtlačok. A súčasne sú aj svätožiarou. Symbolizujú občanov Slovenska, ktorí chceli pomôcť svojim blížnym, ale, žiaľ, zahynuli spolu s nimi. Ticho hrobu vypíňa hlas speváka Zola Lenského, ktorý spieva pohrebnú pieseň El mole rachamim.

Od chvíle, kedy vtedajší opozičný poslanec Róbert Fico predložil na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky návrh na doplnenie zákona, ktorým by sa rozšíril zoznam štátom uznaných pamätných dní o Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia, ubehlo už rovných desať rokov a jeden mesiac. Vtedajšia vláda Slovenskej republiky, vedená Mikulášom Dzurindom, vyjadrila s návrhom poslanca Fica súhlas a poverila ministra kultúry, aby predložil na rokovanie parlamentu predmetné znenie doplneného zákona. V roku 2001 Národná rada Slovenskej republiky schválila spoločne koalíčnymi aj opozičnými hlasmi ustanovenie v zmysel návrhu poslanca Fica, ktorým sa doplnil zákon č. 241/1993 o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch.

V priebehu uplynulých desiatich rokov sa situácia viac ráz otočila. V roku 2006 sa stal Róbert Fico predsedom vlády Slovenskej republiky a po posledných parlamentných voľbách v júni 2010 sa opäť stal opozičným poslancom.

Keď som prvýkrát navštívil začiatkom roku 2007 vtedy predsedu vlády pána Fica, aby som mu predložil návrh členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku na vybudovanie pamätníka Park ušľachtilých duší, sedeli sme oproti sebe ako dvaja neznámi ľudia, ktorí vedia o sebe len prostredníctvom médií. Pán Fico si vypočul náš zámer, veľmi rýchlo pochopil, že chceme rozšíriť obsah Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia – teda pripomenúť si v súvislosti s holokaustom a rasovým násillím skutky a činy (aj keď len malej) časti slovenskej populácie, ktoré si úctu zasluhujú – a takmer okamžite vyjadril ponuku prevziať nad vznikajúcim projektom záštitu predsedu vlády.

Odvtedy sme sa stretli v jeho pracovni ešte trikrát. Začiatkom každého ďalšieho kalendárneho roka som predsedovi vlády priniesol publikáciu, dokumentujúcu udalosti minulého roka, informoval som ho o pokračovaní prác a prediskutoval s ním možnosti pomoci pri financovaní projektu, keďže predseda vlády považoval za nedôstojné finančne neprispieť na projekt, nad ktorým prevzal záštitu. Napriek tomu, že hlavnú ťarchu financovania projektu niesli na svojich pleciach členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, každý príspevok bol vítaný. Projekt sa rozrastal, nadobúdal medzinárodnú prestíž a vyvolával živý záujem medzinárodnej židovskej komunity, ktorá vyslala na odhalenie sklenej dominanty pamätníka v septembri roku 2009 oficiálnych predstaviteľov z Jeruzalema, z Washingtonu aj z Moskvy.

Nemá zmysel tajiť, že nie vždy a o všetkom sme s pánom Ficom hovorili spoločným jazykom. Ale tak to už na svete chodí. Najmä keď sa rozpráva konzervatívne orientovaný veriaci Žid so slovenským ľavicovým politikom. Koniec-koncov, ani ja som pod dojmom našich rozhovorov nevstúpil do politickej strany Smer – Sociálna demokracia, ani pán Fico nekonvertoval na židovskú vieru. Napriek tomu sme dokázali spoločnými silami prispieť k vzniku tohto pamätníka.

Tomu, čo Slováci hovoria koleso šťastia, hovoríme my, Židia, jednoducho galgal (koleso). Američania tomu istému hovoria veľmi výstižne „ups an downs“ (vrcholy a pády). Všetci žijeme na kolese, ktoré sa nezastaviteľne krúti. Hospodin nás tým učí, že aj keď sme raz hore, raz zase dolu, existujú pevné hodnoty, pevné body, o ktoré sa môže oprieť náš život a ktoré nás nikdy nesklamú. Medzi ne patrí aj ľudskosť, slušnosť a trpezlivé hľadanie cesty k vzájomnému porozumeniu pri zachovaní si názorovej odlišnosti. Veď každý sme tu na niečo iné, nie sme produktmi sériovej strojovej veľkovýroby.

Takéto hodnoty a im zodpovedajúce postoje tvoria pevnú časť vesmíru. O ne sa dá vždy oprieť, nezáleží na tom, v akej polohe sa naše koleso práve nachádza.

Vážený pán Fico,

akokoľvek rôzni sme sa pred štyrmi rokmi stretli vo Vašej kancelárii na Úrade vlády, nakoniec sme sa naučili vnímať jeden druhého bez predsudkov. Ani pre mňa to nebolo ľahké. Bola to lekcia. Naša spoločná práca na pamätníku končí. Chcem Vám poďakovať za veľkorysosť, s ktorou ste k našej spolupráci pristúpil. A chcem Vás uistiť, že ani pre mňa, veriaceho Žida, ktorého jeho ups and downs, jeho galgal, či slovenské koleso šťastia prinútili stať sa obchodníkom na Slovensku, rozhovory

s Vami – s ľavicovým slovenským politikom, lietajúcim na svojom kolese – neboli vždy jednoduché a bezbolestné. Svojou snahou hľadať spôsob, akým je možné porozumieť diametrálne odlišnému pohľadu na svet, navyše v situácii, keď ako mocný muž ste si pokojne mohol myslieť, že na to nie ste odkázaný, ste si nakoniec získal môj rešpekt“.

Pamätník – Park ušľachtilých duší dokončený, september 2010.

Vybudovanie pamätníka Park ušľachtilých duší je úspechom bezprecedentnej spolupráce podnikateľov, združených v Izraelskej obchodnej komore na Slovensku, predstaviteľov mesta Zvolen, akademického vedenia Technickej univerzity vo Zvolene, predsedu vlády SR, ktorý prevzal nad projektom záštitu a ďalších priaznivcov a podporovateľov projektu. Čo štát nebol schopný vykonať vlastnými silami a vo vlastnej réžii dosiahla iniciatívna skupina štyridsiatich podnikateľov.

Na jeseň roku 2007 presídlil z USA do slovenského kúpeľného mesta Piešťany rabín Zeev Stiefel s rodinou. Od jeho príchodu na Slovensko ho členovia Izraelskej obchodnej komory podporovali po dobu troch rokov finančným príspevkom 15 000 Sk (500 Eur) mesačne. Piešťany sú kúpeľným mestom, ktoré navštevuje ročne viac ako 2 000 Izraelčanov. Rabín Stiefel žije so svojou rozrastajúcou sa rodinou v Piešťanoch dodnes. Vďaka jeho príchodu, podpore zo strany Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a entuziazmu Židov, žijúcich v regióne, vznikla na Slovensku od skončenia 2. svetovej vojny prvá nová židovská náboženská obec (ŽNO Piešťany). Dovedy židovské náboženské obce len zanikali, respektíve sa zlučovali, keďže najskôr fašistickým a vzápätí komunistickým režimom zdecimované zvyšky Židov na Slovensku postupne vymierali.

Aj toto sa udialo v období rokov 2007 – 2010.

Predčasné parlamentné voľby sa konali začiatkom marca 2012. Vláda Ivety Radičovej ukončila svoje pôsobenie 4. apríla 2012, ani nie dva roky po jej vymenovaní.

Kapitola 5.

Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg

Blížilo sa desiate výročie vzniku Izraelskej obchodnej komory na Slovensku (apríl 2001 – apríl 2011) a 250. výročie narodenia najvýznamnejšieho európskeho rabína 19. storočia Moše Schreiberera (september 2012), pôsobiaceho v meste Pressburg – Pozsony – Prešporok (dnes: Bratislava) pod menom Chatam Sofer.

Cítili sme sa byť vyčerpaní nielen čoraz zreteľnejšie sa prejavujúcimi dôsledkami finančnej krízy v Eurozóne, ale aj vlastnou horúčkovitou činnosťou pri budovaní verejnoprospešného projektu Prak ušľachtilých duší, ktorý vznikol ako verejnoprospešná aktivita členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Projekt členom neprinášal žiadny príjem, vyžadoval len výdaje. Celú ťarchu financovania prvej etapy projektu, neskôr spolufinancovania sme ochotne vzali na svoje plecia v čase pred vypuknutím krízy. Zodpovednosť za dokončenie prestížneho verejnoprospešného projektu s vysokou pridanou spoločenskou hodnotou bola preto spájaná výlučne s menom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku. Kríza v eurozóne sa tak stala ďalším nečakaným faktorom, preverujúcim charakter jednotlivých členov Komory. K úspechu sa každý rád prihlási, o neúspech sa nie je s kým podeliť.

Je pochopiteľné, že som váhal, či mám právo hnať členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku do nového dobrodružstva s otvoreným koncom. Po konzultáciách s členmi predstavenstva a vďaka ich podpore som sa rozhodol ponechať rozhodnutie o prevzatí role iniciátorov realizácie nového verejnoprospešného projektu s vysokou pridanou spoločenskou hodnotou na slávnostné zasadanie členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, ktoré bolo zvolané pri príležitosti oslavy 10. výročia založenia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku na máj 2011.

Ostalo mi tak niekoľko mesiacov času, aby som si detailne ujasnil ideu projektu, názov projektu a spôsob prezentácie projektu (najskôr členom Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, následne širokej slovenskej verejnosti).

Už dlho som nosil v hlave nápad, akým by bolo možné pripomenúť si existenciu zbúranej časti Bratislavy, známej pod názvom Podhradie, ktorá až do polovice 20. storočia tvorila súčasť historicky najcennejšieho centra mesta. Mestská časť Podhradie bola odkazom na multietnickú, multikultúrnu, miultireligióznu a multilingválnu minulosť mesta – na síce nie jednoduché, ale v konečnom dôsledku kooperatívne spolužitie rôznych národov, kultúr, náboženstiev a jazykov. Zbúraná bola v 60-tych rokoch 20. storočia (1961-69) slovenskými komunistami, takže tam, kde bola pôvodne zastavaná časť najužšieho centra mesta je dnes z väčšej časti

len holý hradný kopec. Na mieste, kde sa na prelome 19. a 20. storočia organicky spojili dve pôvodne oddelené mestské aglomerácie (kráľovské a podhradské mesto) sa po zbúraní budov vynorili stredoveké hradby. Hradby netvorili len umelú prekážku, stavanú do cesty potenciálnym dobyvateľom mesta – agresorom. Na dlhé obdobie sa, žiaľ, stali, aj prekážkou pre vstup židovských vyhnancoz z Viedne, odkazujúc na stredovekú stratégiu izolacionizmu a netolerantnosti pôvodných obyvateľov kráľovského mesta „intra muros“.

Komunistami zbúranej, nenávratne stratenej historicky cennej časti centra mesta som dal pre potreby projektu názov „Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg“. Na Úrade priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky som nechal zaregistrovať ochrannú známku pre názov a logo projektu. Logo pozostávalo z obrysov zbúranej neologickej synagógy, dopĺňajúcej obrysy bratislavského hradu, Martinského domu a rieky Dunaj. V skratke tak vyjadrovalo obsah projektu (vrátenie zbúranej časti centra mesta na mapu mesta). A načrtnol som aj východiskovú predstavu, ako by bolo možné prezentovať túto neexistujúcu časť mesta turisticky atraktívnym spôsobom, využiteľným aj vo výchovno-vzdelávacom procese pre potreby žiakov základných a študentov stredných bratislavských škôl.

Projekt som v máji roku 2011 predložil na slávnostnom zasadnutí Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a po súhlase členov stať sa iniciátorom realizácie projektu následne aj slovenskej verejnosti. Po skúsenostiach s budovaním pamätníka Park ušľachtilých duší naplánovali členovia Izraelskej obchodnej komory realizáciu tohto verejnoprospešného projektu predbežne na 3 roky s tým, že pokiaľ sa realizácia predĺži o rok, nič sa nestane. Dôležitejšie bolo, aby sme stihli naštartovať realizáciu projektu do septembra roku 2012 – do roku začiatku osláv 250. výročia narodenia Chatama Sofera.

Do argumentácie v prospech realizácie projektu Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg som zapracoval aj blížiacu sa udalosť roku 2013, v ktorom malo po Bratislave druhé najväčšie mesto Slovenskej republiky (Košice) získať privilégium hrdiť sa titulom Európske hlavné mesto kultúry.

Na slávnostnom zasadnutí Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, ktorým sa zavŕšilo desať rokov existencie Komory, boli prijatí za členov: Marián Hvizdoš (ACP AuCOMP), Štefan Holý (Lánsky, Ganzger a Partner), Ivan Maroš (F.I.M partners).

Eva Krajmerová, generálna tajomníčka Izraelskej obchodnej komory na Slovensku požiadala o ukončenie pracovnej zmluvy k 1. júlu 2011. Po ukončení spolupráce s Evou Krajmerovou nastúpila do funkcie asistentky Izraelskej obchodnej komory na Slovensku Veronika Kopčoková.

Členstvo ukončili: Pavel Nagel (Novart), Emília Lörinczová (Commercium) a Csilla Dropová (CsD consulting).

Slávnostného zasadnutia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sa zúčastnil predseda Rakúsko-Izraelskej obchodnej komory JUDr. Gabriel Lánsky.

Poučení štyrmi rokmi budovania pamätníka Park ušľachtilých duší si už boli členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku dostatočne vedomí zodpovednosti, spätej s prijatím záväzku stať sa iniciátorom realizácie projektu s vysokou pridanou spoločenskou hodnotou. Prijatím role iniciátora realizácie sa zaviazali:

1. že do projektu po dobu troch rokov vložia vlastné vstupné finančné zdroje (členské, dary podnikateľov), čím sa vytvorí po dobu troch rokov základ „iniciačného fondu“ (zbierky), určeného na použitie pri realizácii cieľov projektu,
2. že oslovia príslušné inštitúcie s ponukou podieľať sa na realizácii projektu a prijať úlohu partnera projektu vlastným finančným vkladom, respektíve vecným plnením
3. že zdefinujú v súlade s predpokladanou výškou vyzbieraných prostriedkov ciele, ktoré by mal/mohol projekt v danom roku dosiahnuť.

Projekt Stratené mesto

Bratislava – Poszony – Pressburg

(Revitalizácia historickej pamäti)

Motto: „Je dobre, keď sa getá asanujú aj s tými, čo ich vytvárajú. Kto by si pamätal predstavenie, keď sú už aj kulisy preč, kdesi na smetisku?“ (J. Špitzer)

Pod spojením „revitalizácia historickej pamäti“ majú iniciátori projektu na mysli virtuálne oživenie dnes už fyzicky neexistujúcej časti centra Bratislavy, ktorá nesie pôvodný názov Podhradie. Ide im ale súčasne aj o pripomenutie dôležitých historických udalostí a súvislostí, ktoré v konečnom dôsledku výrazne prispeli k rozhodnutiu zbúrať obrovskú časť historicky cenného centra hlavného mesta Slovenskej republiky.

Cieľom projektu je vyvolať vo vedomí mladších generácií, žijúcich dnes na území mesta, ako aj vo vedomí návštevníkov mesta, virtuálny zážitok z tej časti mesta, ktorá bola zbúraná v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Proces demolácie začal v roku 1961 odstrelom zástavby Zámockej ulice, ktorej súčasťou bola ortodoxná synagóga (Veľká Schul). Vyvrcholil v roku 1969, teda necelý rok po okupácii Československej socialistickej republiky vojskami piatich tzv. spriateľených armád, mega-asanačným aktom, ktorému padli za obeť stovky budov v centre mesta, včítane historicky cenných budov. Nenávratne sa stratili ulice bývalého židovského geta, Vydrice aj Zuckermantlu. Zbúraná bola veľká časť Rybného námestia.

Dôležité je tiež priblížiť tie zlomové historické udalosti 20. storočia, v dôsledku ktorých bola vysídlená veľká časť pôvodnej populácie mesta až po asanáciu celej tejto mestskej štvrte. Súčasťou projektu je teda snaha pripomenúť aj zabudnutú časť kultúrnej histórie Bratislavy osemnásteho, devätnásteho a dvadsiateho storočia, ktorá bola zo spomienok obyvateľov mesta cielene, systematicky a dlhodobo vymazávaná.

Na čo mali obyvatelia mesta vlastne zabudnúť?

Bratislava – Pozsony – Pressburg bola multietnickým, multikultúrnym, multilingválnym a multireligióznym mestom. Žili v ňom svojho času vedľa seba maďarská, nemecká, jidiš, slovenská a česká jazyková kultúrna komunita, ako aj kresťanské náboženstvá a judaizmus. V priebehu 20. storočia sa uskutočnilo nielen vyhánanie viacerých skupín obyvateľov, ale aj vymazávanie pamäti občanov, ktorí mohli zostať a hľadanie spôsobu, akým by bolo možné definitívne zatajiť minulosť pred novými generáciami, ktoré sa už narodili po skončení 2. svetovej vojny. Noví obyvatelia mesta, ktorí sa prisťahovali z iných slovenských miest, či z vidieka za prácou, alebo kariérou, neboli nositeľmi spomienok na európsku tradíciu mesta. Preto boli novou mocou na území mesta vítaní.

Spomienky na zločiny, ktorých sa na pôvodných obyvateľoch mesta dopustil fašistický režim (1939-45), prekryli nakoniec predstavitelia komunistickej moci (1948-89) tým, že v priebehu 60. rokov 20. storočia dali pokyn odstrániť „corpus delicti“ – v našom prípade zbúrať urbanistický celok, odkazujúci na zatajovanú skutočnosť. Napriek tomu, že v roku 1954 bolo celé Podhradie (ulice Zuckermandlu, Vydrice, aj bývalé židovské geto a Rybné námestie) zahrnuté do ochranného územia štátnej pamiatkovej rezervácie, v roku 1969 kulminovalo v centre Bratislavy nemilosrdné búranie 228 historicky cenných objektov.

Dve mestá: podhradské a kráľovské

Búranie veľkej časti centra mesta sa udialo napriek protestom archeológov a pamiatkarov, umelcov a zástupcov inteligencie, ktorí dôrazne upozorňovali na skutočnosť, že pôvodne (v 13. storočí) bolo „podhradské mesto“ budované ako samostatná administratívno-správna jednotka a že existovalo a rozvíjalo sa veľmi dlho nezávisle od vlastného stredovekého kráľovského mesta. Zárodok budúceho kráľovského mesta, ktoré sa v neskoršom vývoji vymedzilo voči „podhradskému mestu“ aj hradbami a hradnou priekopou sa začal rozvíjať až koncom 13. storočia. „Podhradské mesto“ malo v tom čase už vlastnú históriu, a aj napriek vzniku kráľovského mesta si bolo schopné uchovať podobu odlišného hospodárskeho a spoločenského útvaru. Aj z tohto historického hľadiska sa preto dá dnes hovoriť v pravom slova zmysle o stratenom meste.

Pôvodný historický odkaz Rybného námestia:

kooperatívne spolužitie

História a vývoj oboch lokalít, ich oddelené jestvovanie, ale v neskoršom období prerastanie jedného celku do druhého, ich scelovanie, bolo najlepšie možné vidieť práve v lokalite Rybného námestia. Postupný zánik hraníc, oddeľujúcich „podhradské mesto“ od samotného „kráľovského mesta“ (scelenie oboch susediacich celkov) sa dá dnes chápať ako odkaz na potrebu kooperatívneho spolužitia rozličných etníc (Slováci, Maďari, Židia, Nemci), náboženstiev (kresťanských a židovského), ich jazykov a kultúr.

Vysídľovanie (vyháňanie) pôvodných obyvateľov, završené búraním mestskej časti Podhradie je bez zveličovania možné označiť za zločin, hoci dominanty mesta

(Bratislavský hrad, Martinský dóm, známy ako miesto korunovácie rakúskych cisárov a uhorských kráľov – a rieka Dunaj), ktoré už po stáročia tvoria známu siluetu Bratislavy (tzv. bratislavská triáda) ostali na svojom mieste. Na spáchaní tohto zločinu sa ruka v ruke podieľali dva totalitné režimy – fašistický a komunistický. Oba zdanlivo nezmeriteľné režimy konali v danej veci v zhode. Je to ich spoločný zločin.

Etnické čistky v Bratislave

Samotný akt masívnej asanácie objektov Podhradia v roku 1969 bol popretím pôvodného historického odkazu Rybného námestia. Súčasne bol zavŕšením odkazu presne opačného. Zavŕšením túžby štátnej moci po unifikácii (zglajchšaltovaní) mestského obyvateľstva Bratislavy.

Snaha unifikovať (homogenizovať) pestrofarebné etnické, kultúrne, jazykové a náboženské zloženie obyvateľov Bratislavy sa začala prejavovať už v časoch Rakúsko-Uhorska. Po „rakúsko-maďarskom“ vyrovnaní (1867) bola na území Uhorska presadzovaná idea, podľa ktorej obyvatelia Uhorska tvoria jeden politický národ – národ Uhorský. Všeobecné označenie „uhorský“ ale dostávalo v politike uhorskej vlády čoraz agresívnejšie a jednoznačnejšie „etnicky maďarské“ zafarbenie. Pod týmto tlakom sa aj prevažne nemecké mesto Pressburg začalo meniť na prevažne maďarské mesto Pozsony.

Vymaniť sa spod maďarizačného tlaku pomohli Slovákom v čase rozpadu Rakúsko-Uhorska Česi. Na troskách Rakúsko-Uhorskej monarchie vznikla v roku 1918 Československá republika. Na dvadsať rokov zavládla atmosféra, hlásajúca rozmanitosť, demokraciu, humanitu a slobodu.

Československú republiku sa podarilo Hitlerovi rozbiť za výdatnej pomoci tých istých Slovákov, ktorým Česi pomohli v zápase proti Maďarom. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v marci roku 1939 sa procesu unifikácie nadšene chopili slovenskí fašisti vyhánaním Čechov, Maďarov a Židov.

Rozbehnutý proces zavŕšili (česko)slovenskí komunisti za výdatnej pomoci „demokratického politika“, predsedu exilovej československej vlády v Londýne Eduarda Beneša, od oslobodenia Československa Červenou armádou do roku 1948 prezidenta Československej republiky. Beneš a (česko)slovenskí komunisti spoločne naštartovali povojnové vytláčanie Nemcov z oslobodeného územia obnovenej Československej republiky. Spočiatku malo ich vytláčanie podobu divokého vyhánania, ktoré sa pod tlakom rozhodnutia veľmoci na Postupimskej konferencii v lete 1945 začalo meniť na viac či menej vládou kontrolovaný proces ich odsunu. Maďarov veľmoci z obnoveného územia Československej republiky odsunúť nedovolili napriek tomu, že československá diplomacia vyvíjala daným smerom nátlak.

(Česko)slovenskí komunisti etnické vyčistenie Československej republiky od Nemcov obohatili po roku 1948 navyše o šikanovanie síce etnicky správnych (slovenských, českých), ale z hľadiska „triedneho pôvodu“ nevyhovujúcich obyvateľov a ich rodín, ktorých vysťahovali z veľkých mestských aglomerácií do menších miest, či rovno

na vidiek. Vojnovú ideu budovania etnicky čistého štátu Slovákov pod záštitou nacistického Berlína (1939 – 45) nahradila v priebehu 2. svetovej vojny idea povojnového budovania etnicky čistého štátu Slovanov (Čechov a Slovákov) pod záštitou bolševickej Moskvy.

Pokus vyčistiť mesto Bratislava od Židov, ktorý začal rok po vzniku samostatnej Slovenskej republiky 1939-45 a vyvrcholil deportáciami Židov do nemeckých táborov smrti v Poľsku (1942-45) bol z tohto hľadiska extrémnym spôsobom realizácie etnických čistiek. Vynútený návrat etník na územie tzv. domovského štátu (odsun Maďarov na územie susednej Maďarskej republiky, odsun Čechov po zániku Československej republiky v roku 1939 na územie Protektorátu Čechy a Morava a odsun Nemcov po skončení 2. svetovej vojny na územie porazenej nemeckej Tretej ríše) bol v prípade majetných židovských obyvateľov a ich rodín paradoxne v roku 1938 najskôr realizovaný ako ich zadržanie na území Slovenska, aby nebudaj neodniesli so sebou aj časť svojho hnutelného majetku. Následne boli Židia okradnutí. Pauperizácia židovskej populácie celkom prirodzene vyvolala po čase naliehavú otázku, čo má robiť slovenský štát s „bedármi“, zbavenými základných ľudských práv a existenčných prostriedkov. Deportácie Židov do koncentračných táborov boli zavŕšené plánovanými masovými vraždami.

Etnické čistky a odkaz Rybného námestia

Multietnická, multireligiózna, multikultúrna a multilingválna minulosť mesta Bratislava bola v priebehu 20. storočia permanentne „čistená“ a nakoniec „vyčistená“ do jej súčasnej podoby. Do mesta sa prisťahovali za prácou či kariérou noví obyvatelia, ktorým nebolo potrebné z pamäte vymazať etnickú ani triednu minulosť mesta Bratislava, keďže si so sebou nepriniesli žiadnu pamäťovú stopu, týkajúcu sa minulosti mesta. (Len pre pripomenutie: V priebehu dvoch storočí – devätnásteho a dvadsiateho – sa Bratislava ocitla v siločiarach geopolitických záujmov a vplyvov Viedne, Budapešti, Prahy, Berlína a Moskvy.)

Projekt „Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg“ má byť impulzom, ktorý umožní začať proces verejného „rozpamätávania sa“ na deje minulé a na pripomenutie si a oživenie tej tradície mesta, ktorá bola v priebehu 20. storočia cielene likvidovaná. Vyvážanie ľudí na smrť, respektíve násilný odsun nežiaducich etník (aj sociálnych vrstiev) sa udial ako súčasť procesu „modernizácie“ mesta. Vyvrcholením tohto procesu bola demolácia budov v historicky cennom centre mesta, aby žiadny „corpus delicti“ nepripomínal tento hanebný zločin.

Električka historickej pamäti

O zločine, spáchanom na obyvateľoch mesta, sa dá pôsobivo rozprávať. Ale zločin, ktorý bol spáchaný na urbanistickom celku, je lepšie raz vidieť, než o ňom stokrát počuť. Z tejto premisy vychádza aj idea umiestniť kľúčovú udalosť – začiatok procesu „rozpamätávania sa“ – do vnútorného priestoru električky, ktorá má pracovný názov „električka historickej pamäti“. Trasa, po ktorej sa bude električka pohybovať, nesie pracovný názov „okruh historickej pamäti“. Stredobodom okruhu historickej pamäti bude silueta neologickej synagógy, obnovená v podobe kulisy. Kulisa bude stáť

na Rybnom námestí, teda na pôvodnom mieste, na ktorom stála 23,4 metra vysoká budova synagógy, postavená v roku 1893.

Dnešný Pamätník obetiam Holokaustu na Rybnom námestí

Paradoxne, pritakaním stavu „bez pamäte“ je bratislavský Pamätník obetiam Holokaustu (autorské dielo sochára Milana Lukáča a architekta Petra Žalmana), ktorý bol odhalený na Rybnom námestí v auguste roku 1997 (osem rokov po začatí procesu premeny Slovenska na demokratickú krajinu podľa západoeurópskeho vzoru). Bratislavský Pamätník obetiam Holokaustu zaberá miesto, na ktorom pôvodne stála budova neologickej synagógy.

Vytesanie obrazu budovy zbúranej synagógy na plochu steny z čierneho mramoru evokuje náhrobok na cintoríne. Priestor dotvára monument sochára. Na podstavci monumentu si je možné prečítať nápis Pamätaj. Autori pri tvorbe pamätníka akoby zabudli, že na to, aby si mohol človek čokoľvek pamätať, musí sa najskôr rozpamätať.

Odkaz Pamätníka obetiam Holokaustu nevystihuje potenciál

pôvodného historického odkazu Rybného námestia

Pri tvorbe bratislavského Pamätníka obetiam Holokaustu autori nezohľadnili skutočnosť, že to, čo slovenskí fašisti s takou vervou v rokoch 1939 až 1945 rozbehli (teda etnické vyčistenie mesta Bratislava od Čechov, Maďarov a Židov), pokračovalo po skončení 2. svetovej vojny v réžii (česko)slovenských komunistov. Aj keď sa povojnové etnické čistky týkali predovšetkým Nemcov, v predvolebnej májovej atmosfére roku 1946 vypukol na území mesta Bratislava rozsiahly protizidovský pogrom.

Spôsob, akým ľudské tragédie, legalizované totalitným režimom rokov 1939-45 (fašizmom) dotiahol v prípade Židov do konečnej podoby totalitný režim rokov 1948-89 (komunizmus) je najvlastnejším obsahom miesta rozpamätávania sa. Bratislavský Pamätník obetiam Holokaustu v rozpore s historickou skutočnosťou ohraničuje tragédiu Židov v Bratislave len na roky existencie jedného totalitného režimu (fašistického) použitím kľúčového slova Holokaust v názve pamätníka.

Napriek všetkému mesto Bratislava nie je Judenrein!

Podľa sčítania obyvateľov mala Bratislava v roku 1940 zhruba 140 tisíc obyvateľov, z toho zhruba 10 percent (15 tisíc) bolo Židov. Šesť tisíc Židov muselo opustiť mesto Bratislava do konca roku 1941 (na základe nariadenia Ústredného hospodárskeho úradu). Títo presídlili do menších slovenských miest a mestečiek, kde sa o nich mali postarať tamojšie židovské obce. V roku 1942 bola následne vyvezená na istú smrť rovná polovica židovských obyvateľov, nachádzajúca sa ešte stále na území mesta Bratislava (4 000 osôb včítane rabínov a ich rodín).

O dva roky neskôr, v noci z 28. na 29. septembra 1944 bolo počas policajnej razie zatknutých v Bratislave ďalších 1 600 židovských spoluobčanov, ktorí boli deportovaní

do koncentračného tábora v Seredi a odtiaľ ďalej do nemeckých táborov smrti na území Poľska.

V roku 1945, po skončení 2. svetovej vojny, sa Bratislava stala miestom transferu Židov, ktorí sa rozhodli opustiť strednú Európu a vycestovať do Palestíny. V Bratislave sa hromadne vybavovali vycestovacie doklady a organizovali skupiny židovských utečencov nielen zo Slovenska, ale aj z Poľska a Maďarska. V roku 1946 sa Bratislava stala miestom povojnového pogromu, ktorí vyprovokovali, zorganizovali a viedli bývalí partizáni (prvý povojnový pogrom na území Slovenska vypukol v septembri 1945 v západoslovenskom meste Topoľčany).

V prvej polovici 50-tych rokov v rámci čistiek vo vnútri Komunistickej strany Československa bol v Bratislave zorganizovaný Štátnou bezpečnosťou monsterproces s tzv. sionistickým sprisahaneckým centrom. Jeho obeťami boli prevažne komunisti, ktorým za meno ich bývalí komunistickí druhovia pripísali označenie: „židovský pôvod“.

Šesťdesiate roky so svojim obrodným procesom reformno-komunistického charakteru boli po okupácii Československej socialistickej republiky vojskami piatich tzv. spriatelených armád Varšavskej zmluvy na začiatku procesu normalizácie v roku 1970 nakoniec tiež v dokumente s názvom „Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. Zjazde KSČ“ pripísané vo veľkej miere kontrarevolučnej činnosti „židovských“ súdruhov.

Náhrobok v turisticky rušnej časti centra Bratislavy evokuje v návštevníkoch mesta pocit, že mesto je Judenrein (bez Židov). Táto informácia nie je pravdivá. V Bratislave v súčasnosti žije 600 Židov, organizovaných v Židovskej náboženskej obci Bratislava. Okrem toho sa odhaduje, že na území mesta Bratislava žije minimálne taký istý počet Židov, ako aj potomkov miešaných manželstiev, ktorí sa slobodne rozhodli pre asimiláciu.

Všetci obyvatelia Bratislavy (židovskí aj nežidovskí) majú právo na to, aby tradícia židovskej Bratislavy nebola pochovaná raz a navždy, tak, ako sa o to pokúša Pamätník obetiam Holokaustu na oklieštenom Rudnayovom (Rybnom) námestí. Plocha „cintorína“ s nápisom Pamätaj, umiestená v srdci turistickej zóny mesta Bratislava, by sa mala realizáciou projektu „Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg“ premeniť na živé miesto verejného rozpamätávania sa, ktoré by v súlade so skutočnosťou pravdivo odrážalo nielen minulosť, ale aj súčasný stav.

Neologická synagóga ako symbol pôvodného historického odkazu

Rybného námestia

Jedinečná poloha neologickej synagógy, ktorá bola v roku 1893 vybudovaná v tesnej blízkosti Martinského domu (katolíckeho kostola, miesta korunovácie rakúskych cisárov a uhorských kráľov) odrážala ducha nekonfliktného spoluzitia rôznych národov, kultúr, vier a jazykov. Súčasné „riešenie“ zvyškov Rybného námestia s dominantou náhrobku a s premenou turisticky atraktívnej časti centra mesta

do podoby „cintorína“ neodráža skutočného ducha tohto miesta (genius loci), ani jeho pozitívny kultúrno-spoločenský potenciál.

Z týchto dôvodov iniciátori projektu „Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg“ kladú dôraz na obnovenie „hmoty“ siluety neologickej synagógy na mieste, kde stála pôvodná budova.

Silueta budovy neologickej synagógy bude pre každého obyvateľa aj návštevníka mesta Bratislava dostatočne jasným signálom, že na území mesta Bratislava začal proces verejného „rozpamätávania sa“ na minulosť (v dobrom aj v zlom) s dôrazom na odkaz kooperatívneho spolužitia rôznych etníc, kultúr, vier a jazykov. Rybné námestie bolo nositeľom práve takéhoto kultúrneho kódu. Demonštratívne vytvorená plocha cintorína v turisticky atraktívnej časti centra mesta popiera tento odkaz už svojou podstatou.

Ako obnoviť pôvodný odkaz na oklieštenej ploche Rybného námestia?

Prvé profesionálne úvahy, týkajúce sa spôsobu, akým by bolo možné obnoviť siluetu neologickej synagógy ukázali, že najlepšie bude využiť spôsob, akým sú budované filmové kulisy. V tom prípade bude možné dosiahnuť statické zabezpečenie „stavby“ za pomoci veľkých nádob, naplnených vodou, ktoré budú umiestnené v obvodových „múroch“ kulisy, takže nebude nutné vykonať žiadne ireverzibilné zásahy do existujúcej plochy námestia. Pamätník obetiam Holokaustu zostane zachovaný v jeho súčasnej podobe bez hrozby poškodenia. Len sa jeho odkaz stane na štyri mesiace v čase turistickej sezóny (jún až september) nečitateľným. Po demontáži kulisy sa na zvyšok roka opäť objaví terajší Pamätník obetiam holokaustu v nezmenenej a nepoškodenej podobe.

Kulisa bude zhruba šesťdesiatpercentnou zmenšeninou objemu pôvodnej budovy. I v tejto zmenšenej podobe bude dostatočne impozantnou a dôstojnou dominantou obnovenej tradície mesta – lákavou atrakciou pre obyvateľov mesta aj jeho návštevníkov, viditeľnou už z diaľky.

Vonkajšia čelná stena kulisy, odskočená 4 – 5 metrov od súčasného nájazdu na mostový privádzač, ako aj vonkajšia bočná stena, dotvárajúca s náprotivnou budovou Bibiany tvár hlavnej ulice, budú esteticky pôsobivou úpravou vzhľadu vonkajších múrov na nerozoznanie od historickej budovy. Bočná stena kulisy neologickej synagógy (zo strany Martinského dómu), ako aj zadná stena a strešná krytina budú riešené ako „baner“ (plachta) s potlačou.

Vo vnútri kulisy vznikne zhruba 8 metrov vysoký priestor s vnútornou plochou zhruba 70 m². Okolo kulisy vznikne počas letných mesiacov využiteľná plocha námestia zhruba 300 m². Vnútorná krytá plocha kulisy je využiteľná ako galéria. Plocha námestia, doplnená stoličkami, či prenosnými lavičkami je využiteľná na koncerty a iné podujatia. Sama osebe takáto plocha vytvorí pre návštevníkov mesta aj prirodzenú oddychovú zónu. Bočná stena synagógy (baner s potlačou) môže zvonku slúžiť ako „filmové plátno“, vhodné na večerné premietania filmov o „stratenom meste“.

Pokiaľ ide o edukačné využitie vnútorného priestoru kulisy, ako aj jej okolia (námestia), získa polmiliónové hlavné mesto Slovenskej republiky prirodzený priestor na osvetu a vzdelávanie školopovinnej a stredoškolskej mládeže. V súvislosti s 9. septembrom (Pamätným dňom obetí holokaustu a rasového násillia) budú počas celého dňa pre školy k dispozícii podujatia prednáškového typu a výstavy na tému „inakosti“, spojenej s jej ľudsko-právnymi aspektmi a s upozornením na odkaz kooperatívneho spolužitia, ktorý bol spätý s existenciou pôvodného Rybného námestia. Podvečer vyvrcholí koncertným podujatím (klezmer hudba, rabínsky spev, chasidské piesne, súčasná izraelská hudba a pod.).

Čo tým získa mesto Bratislava?

1. novú turistickú atrakciu, ktorá by sa stala stredobodom (centrom) okružnej trasy električky historickej pamäti. Všeobecne známa turistická silueta Bratislavy (Bratislavská triáda = Hrad, Martinský dóm a rieka Dunaj) by sa zmenila obnovením siluety neologickej synagógy na quatriádu
2. galériu
3. námestie
4. koncertný priestor
5. oddychové zákutie pre turistov
6. osvetové a vzdelávacie centrum pre školopovinnú aj stredoškolskú mládež
7. letné kino.

Plocha Rybného námestia (dnes riešená ako „cintorín“) získa na štyri mesiace v roku (počas letnej turistickej sezóny) zmenený charakter, ktorý bude v súlade s pôvodným historickým a kultúrnym odkazom Rybného námestia. Stane sa priestorom živého interaktívneho „rozpamätávania sa“ obyvateľov mesta aj návštevníkov na tragédiu Židov, aj na tragédie rasového, etnického, či triedneho násillia, páchaného v 20. storočí na rôznych skupinách mestskej populácie. Ale – a to považujú iniciátori projektu za najdôležitejšie – stane sa propagátorom odkazu kooperatívneho spolužitia rôznych etník, kultúr, náboženstiev a jazykov.

Okruh historickej pamäti

Východiskovou (aj koncovou) stanicou Okruhu historickej pamäti, po ktorom bude premávať Električka historickej pamäti, bude „hrobka Chatama Sofera“. Od nej vedú koľajnice popri rieke Dunaj po nábreží armádneho generála Ludvíka Svobodu popod Nový most na Rázusovo a následne Vajanského nábrežie. Z Vajanského nábrežia vedú koľajnice na Šafárikovo námestie a odtiaľ cez Štúrovu ulicu na Kamenné námestie, kde električka odbočí na Námestie Slovenského národného povstania, odtiaľ na Župné námestie, z ktorého vedú koľaje do tunela, vedúceho popod hradný vrch. Tunel vyúsťuje na druhej strane hradného vrchu pri hrobke Chatama Sofera.

Existujúci (i keď v tejto podobe v súčasnosti nevyužívaný) električkový okruh umožňuje vytvoriť trasu „rozpamätávania sa“. Vo vnútri takto ohraničeného priestoru „rozpamätávania sa“ sa nachádza historicky cenná časť centra Bratislavy, ktorá je aj dnes predmetom sústredeného záujmu turistov. Súčasná turistická trasa sa vďaka projektu rozšíri o veľkú, dnes nevyužívanú časť nábrežia rieky Dunaj (bývalý

Zuckermandel a Vydrica až po jej bývalé vyústenie na Rybnom námestí). Súčasťou turistickú trasy sa stane aj tunel, vedúci popod hradný vrch.

Vnútri Električky historickej pamäti budú v priestore okien nainštalované premietacie plochy, na ktorých sa bude účastníkom jazdy zobrazovať „stratené mesto“. Účastníci jazdy sa pohľadom z okna nedozvedia nič o súčasnom urbanistickom vzhľade mesta. Pred ich zrakmi sa najskôr odvinie stratená silueta ulíc Zuckermandelu, Vydrice až po Rybné námestie. Prechádzajúc popod Nový mostvidia zábery z búrania Rybného námestia, včítane búrania neologickej synagógy, ktorá tvorila neprehraditeľnú dominantu vtedajšieho Rybného námestia.

V priebehu ďalšej jazdy budú autentické dobové zábery odvíjať sled udalostí z dejín 20. storočia. Cestujúcividia „za oknom“ električky prebiehajúci zápas československých legionárov o ovládnutie mesta Bratislava, ďalejvidia Bratislavu ako hlavné mesto fašistickej Slovenskej republiky 1939-45, oslobodenie Bratislavy Červenou armádou, zábery z prvomájových manifestácií občanov, nadšene skandujúcich heslá a nesúcich nad hlavami portréty Lenina, Stalina, Marxa a Engelsa, ako aj reformné úsilie komunistov z 2. polovice 60. rokov 20. storočia, podčiarknuté zábermi na medzinárodne známu tvár Alexandra Dubčeka. Odbočenie električky z Vajanského nábrežia na Šafárikovo námestie a cesta po Štúrovej ulici bude slúžiť na ukážky z okupácie Bratislavy vojskami tzv. spriatelovaných armád v auguste roku 1968 s následnou strelbou vojakov. Na Kamennom námestí sa zjaví pohľad na bývalú dominantu dnešného Námestia SNP – na sochu J. V. Stalina. Počas jazdy Námestím SNP sa „v oknách električky“ zjaví zábery z masovej demonštrácie občanov v novembri 1989, ktorá predznamenovala pád komunizmu na Slovensku. Cesta od Župného námestia až po vjazd električky do tunela bude lemovaná zábermi, znázorňujúcimi pohľad na židovské geto „zhora“. Na odbočke pred vjazdom do tunela sa objaví záber budovy ješivy, ktorá v priebehu 19. storočia odchovala hlavných rabínov významných civilizačných európskych centier a následne pred zrakmi cestujúcich vybuchne podmíňovaná ortodoxná synagóga na Zámockej ulici.

Univerzálna časť projektu, premietaná vnútri Električky historickej pamäti bude doplnená bedekrami (knižkami s textom aj fotodokumentačným materiálom a priloženým DVD). V sprievodnom texte jednotlivých bedekrov bude univerzálny „obsah“ z električky precizovaný, doplnený a rozvedený do podoby konkrétnych tém. Napríklad tém typu: Maďari v Bratislave, Nemci v Bratislave, Židia v Bratislave, Rusi v Bratislave. Ale aj tém typu: Korunovácie uhorských kráľov v Bratislave, Bratislava od staroveku po súčasnosť atď.

Po vystúpení z Električky historickej pamäti si môžu ísť cestujúci porovnať tento raz pre zmenu pešo obraz, ktorý videli počas jazdy premietaný na plochy okien električky – so skutočnosťou.

Záver

Iniciátori projektu sú presvedčení, že už je najvyšší čas vrátiť (i keď len vo virtuálnej podobe) na mapu židovskej Európy aj mesto Pressburg – Pozsony – Prešporok (Bratislava) s jej bohatou duchovnou tradíciou a významom. Je najvyšší čas

pripomenúť obyvateľom i návštevníkom Slovenska pôvodne multietnický, multikultúrny, multilingválny a multireligiózny charakter mesta, a to realizáciou projektu celoeurópskeho významu.

Ľudia z úzkeho okruhu premiérky Radičovej sa snažili hneď od jej nástupu k moci znižovať význam vybudovania pamätníka Park ušľachtilých duší, založeného podľa úprimného presvedčenia členov apolitického občianskeho združenia (Izraelskej obchodnej komory na Slovensku) na hodnotách, opierajúcich sa o celonárodný konsenzus. Tvrdili, že je to „Ficov pamätník“, čím sa pokúšali včleniť aktivity Izraelskej obchodnej komory na Slovensku do rutinného rámca „nezmieriteľnej pravo-lavej politickej paradigmy“, v ktorej pokus nájsť konsenzus s politickým oponentom v akejkoľvek veci je zavrhnutiahodný a nezaslúži si nič iné, než prísny trest.

Napriek tomu, keďže išlo o koaličnú vládu, zloženú zo štyroch na sebe nezávislých politických subjektov, našli sa v jej vláde politici, ktorí realizáciu projektu Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg zaštitili vlastnou politickou váhou a autoritou.

Nad prvým rokom realizácie projektu prevzal záštitu podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny Rudolf Chmel.

Projekt bol rozčlenený na poznatkovú časť, určenú odborným a vedeckým kruhom a časť informatívno-zábavnú, určenú širokej verejnosti. Poznatková časť sa sústredila na profesionálne zhromažďovanie nových poznatkov o predmete skúmania, ktorým sa stalo zbúrané Podhradie v Bratislave. Informatívno-zábavná časť sa sústredila na hľadanie adekvátneho spôsobu, akým by bolo možné sprístupniť výsledky bádania širokej laickej verejnosti nenásilnou, primerane odlahčenou formou.

V priebehu druhej polovice roku 2011 usporiadala v rámci 1. roku realizácie projektu Izraelská obchodná komora na Slovensku spolu s partnermi projektu a pod záštitou podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny dve podujatia.

Vznik projektu Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg sa rozhodli členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku oznámiť širokej bratislavskej verejnosti formou open-air koncertu (koncertu pod holým nebom na mieste, kde kedysi stáli ulice Podhradia a ktoré je v súčasnosti využívané už len ako čiastočne spevnená plocha parkoviska). Všetky udalosti, vzťahujúce sa k projektu, boli naplánované tak, aby sa udiali v priebehu septembra – mesiaca, v ktorom sa narodil Chatam Sofer. Pre potreby programu, dopĺňajúceho open-air koncert o poznatkovo-informatívnu časť určenú širokej verejnosti, zadala Izraelská obchodná komora na Slovensku režisérke Zuzane Piussi objednávku, aby podľa požiadaviek autora projektu a za pomoci dokumentárnych snímok z archívu Slovenského filmového ústavu spracovala 18 minútový dokumentárny film s názvom Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg. Film sa v neuveriteľne krátkom čase podarilo vytvoriť vďaka veľkorysosti a podpore projektu zo strany riaditeľa Slovenského filmového ústavu Petra Dubeckého. Slovenský filmový ústav prijal úlohu partnera projektu a stal sa spolu s Izraelskou obchodnou komorou na Slovensku koproducentom audiovizuálneho diela. Premietnutie dokumentárneho filmu na veľkoplošnej obrazovke v prvej prestávke koncertu malo upriamiť pozornosť

návštevníka koncertu na udalosť, ktorej bol koncert venovaný (búranie Podhradia) a na strateného ducha (genius loci) dnes už neexistujúcej časti historicky cenného centra hlavného mesta Slovenskej republiky (bývalého hlavného mesta Uhorska, miesta korunovácie uhorských kráľov a rakúskych cisárov).

Architekt Adam Berka zhotovil pre potreby projektu podľa projektovej dokumentácie architekta Tomáša Berku vizualizácie 15 metrov vysokej kulisy neologickej synagógy, ktorú by bolo možné ako zmenšeninu pôvodnej 23 metrov vysokej budovy inštalovať v budúcnosti na námestí počas hlavnej turistickej sezóny. Tieto vizualizácie boli situačne zobrazované na veľkoplošnej obrazovke počas trvania celého koncertu. Koncert sa konal v nedeľu 25. septembra. Na úvod vystúpila bratislavská hudobná skupina Pressburger Klezmer Band. Koncert sa konal v čase novoročných židovských sviatkov roku 5772, preto v prvej časti koncertu vystúpil piešťanský rabín Zeev Stiefel, ktorý okrem novoročných židovských liturgických piesní zaspieval aj niekoľko piesní v jazyku jidiš.

V prvej časti koncertu vystúpil piešťanský rabín Zeev Stiefel.

Frank London (počas vystúpenia hudobnej skupiny The Klezmatiks v Bratislave).

Open-air koncert vyvrcholil vystúpením svetoznámej skupiny The Klezmatiks z New Yorku, ktorá prišla do Bratislavy na pozvanie Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, aby projekt Stratené mesto podporila. Bolo to vôbec prvé vystúpenie tejto svetoznámej hudobnej skupiny na Slovensku.

Koncert trval niekoľko hodín a v jeho priebehu sa vystriedalo pred pódium do 5 000 Bratislavčanov.

Na druhý deň po konaní koncertu Stratené mesto sme zvolali do kongresovej sály hotela Kempinski, ktorý stojí oproti hrobke Chatama Sofera, konferenciu Stratené mesto, určenú odbornej verejnosti. Ako diskusný materiál pre potreby konferencie zabezpečili členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku vydanie dvoch rukopisov, napísaných pre potreby projektu na základe objednávky členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, ktoré sa bezprostredne týkali zamličiavanej minulosti mesta Bratislava.

Prvým bol rukopis *Národy a etnické čistky v Bratislave v 20. storočí (Národy a ich osudy v Bratislave 1918-1948)*, ktorého jednotlivé kapitoly boli napísané pod vedením odborného garanta projektu prof. Eduarda Nižňanského renomovanými slovenskými

historikmi. Kapitoly obsahovali stručný prehľad dejín a osudov jednotlivých národov, ktoré tvorili významnú časť populácie na území mesta Bratislava v 20. storočí.

Druhý rukopis bol spoločným dielom prof. Eduarda Nižňanského a občianskeho aktivistu Ivana Bútoru, zaoberajúci sa otázkou „Kto zbúral Podhradie?“. Oba rukopisy boli vydané súčasne v štyroch jazykoch (slovenčina, angličtina, nemčina, maďarčina), takže samotný knižný materiál, vydaný pre potreby diskusie na konferencii mal rozsah 906 strán.

Na úvod konferencie bol premietnutý dokumentárny film režisérky Zuzany Piussi. Keďže súčasťou konferencie bola aj téma architektonickej budúcnosti nezastavaného bratislavského nábrežia, na ktorom sa v minulosti nachádzalo „Stratené mesto“ bol na konferenciu pozvaný významný parížsky architekt Dominique Perrault, ktorý účastníkom konferencie predložil svoju víziu princípov dobudovania bratislavského nábrežia.

Všetky významné udalosti, spojené s 1. etapou realizácie projektu Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg v roku 2011 boli zhrnuté v knižnej prezentácii aktivít Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, ktorá vyšla v anglickom jazyku na konci roku 2011 pod názvom Israeli Chamber of Commerce in the Slovak Republic – Initiator of the execution of THE LOST CITY project. Súčasť prezentačnej publikácie tvorí DVD s dokumentárnym filmom režisérky Zuzany Piussi Stratené mesto.

Na koncoročnom zasadaní členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku dňa 15. decembra 2011 boli po vyhodnotení skúseností s prvým rokom realizácie projektu Stratené mesto následne odsúhlasené ciele druhého roku realizácie verejnoprospešného projektu Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg. Keďže hlavnou udalosťou nadchádzajúceho roku malo byť veľkorysé a dôstojné pripomenutie si osobnosti najvýznamnejšieho európskeho rabína 19. storočia Chatama Sofera pri príležitosti 250. výročia jeho narodenia rozhodli sme sa iniciovať napísanie a vydanie turistického sprievodcu zbúranou židovskou časťou historicky cenného centra mesta. Ak iné mestá majú sprievodcu existujúcimi pamiatkami, my sme sa rozhodli iniciovať vytvorenie prvej časti sprievodcu pamiatkami „neexistujúceho (zbúraného) mesta“.

Za nových členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku boli na tomto zasadnutí prijatí Jozef Klein (Asseco Central Europe) a Katarína Schwarzová (Štúdio K.F.A.).

Aby sme hranice „strateného židovského mesta“ predsa len vytýčili „hmatateľnejšie“ rozhodli sme sa po dohode s ministrom kultúry SR na štyri mesiace (jún – september) vztýčiť 15 metrov vysoký model pôvodne 23,4 metra vysokej budovy neologickej synagógy na Rybnom námestí, ktorá bola komunistami zbúraná ako posledná budova židovskej časti mesta v apríli roku 1969, ani nie rok po okupácii Československa tzv. spriatelými vojskami susedných štátov pod vedením Moskvy, takže si ju ešte množstvo Bratislavčanov uchovalo vo svojej pamäti ako poslednú spomienku na časy „politického odmäku“.

Monumentálnosť modelu mala upriamiť pozornosť Bratislavčanov aj návštevníkov mesta na blížiacu sa (a z hľadiska projektu) kľúčovú Udalosť roku 2012. Moše Schreiber sa narodil 7. Tišri roku 5523 židovského kalendára, 250. výročie jeho narodenia tak pripadlo na deň 23. september 2012 kresťanského kalendára.

Záštitu nad projektom prevzal v roku 2012 minister kultúry SR Daniel Krajcer.

Model synagógy.

Na zasadnutí Izraelskej obchodnej komory v apríli 2012 bolo pozastavené členstvo členovi dozornej rady Ivanovi Weissovi (Delta B) z dôvodu politickej angažovanosti sa pána Weissa v roli lídra politickej strany. Za nového člena dozornej rady bol v doplňujúcich voľbách zvolený Martin Čižmárik. O zrušenie členstva z dôvodu trvalého odchodu firmy zo Slovenska do Čiech požiadal Miroslav Tým (Dubra and Partners). Členstvo ukončil Rudolf Schichor (Virtus s.r.o.).

Po prvý krát v dejinách Izraelskej obchodnej komory na Slovensku bolo rozhodnutím členov podľa Stanov (článok VI, bod 3) zrušené členstvo Igorovi Rintelovi (Meracrest). Za nového člena bol prijatý Dušan Kollár (SPECTRUM SK).

Vydáním Sprievodcu Zbúranou židovskou Bratislavou (v jazyku slovenskom, anglickom, nemeckom maďarskom, ivrit a ruskom) a vztýčením 15 metrov vysokého modelu synagógy v najužšom centre mesta vznikli záchytné body, ktoré umožnili

Bratislavčanom aj návštevníkom Bratislavy v roku 250. výročia narodenia Chatama Sofera aspoň virtuálne vstúpiť „do ulíc Strateného mesta“.

1. augusta 2012 prišla smutná správa o úmrtí Evy Krajmerovej, bývalej generálnej tajomníčky Izraelskej obchodnej komory na Slovensku v rokoch 2001 až 2011.

19. septembra roku 2012 navštívil Bratislavu predseda Európarlamentu Martin Schultz (na obrázku v strede). Primátor mesta Bratislava Milan Ftáčnik (na obrázku vpravo) spolu s poslancom európskeho parlamentu Borisom Zalom (na obrázku vľavo) požiadali autora projektu, aby v rámci prehliadky Bratislavy objasnil pri modeli synagógy projekt pánovi Schultzovi.

Primátor mesta Bratislava Milan Ftáčnik (na obrázku vpravo) spolu s poslancom európskeho parlamentu Borisom Zalom (na obrázku vľavo).

Martin Schultz prejavil o realizáciu projektu veľký záujem. Následne vyzval poslanec európskeho parlamentu Boris Zala členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, aby predviedli projekt poslancom európskeho parlamentu v rámci akcie Eurochanuka.

11. novembra odleteli do Tel Avivu dve desiatky členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, aby vytvorili podpornú delegáciu ministra hospodárstva SR Tomáša Malatinského na jeho pracovnej ceste v Izraeli. Počas pracovnej cesty objasnila izraelská strana členom slovenskej delegácie štátny program inkubátorov, zriadených

na podporu podnikateľských subjektov s cieľom posilniť oblasť priemyselných inovácií.

Ústrednou udalosťou pracovnej cesty ministra hospodárstva SR Tomáša Malatinského bolo stretnutie s ministrom priemyslu, obchodu a práce S. Simhonom, počas ktorého si obe strany odsúhlasili posledné zmeny v texte pred podpisom Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a vládou štátu Izrael o spolupráci v oblasti priemyselného výskumu a vývoja.

Minister hospodárstva SR Tomáš Malatinský (vpravo) s ministrom priemyslu, obchodu a práce štátu Izrael S. Simhonom, 12. 11. 2012, Tel Aviv.

Pre potreby prezentácie projektu poslancom európskeho parlamentu v budove Európskeho parlamentu v Štrasburgu, ktorá sa udiala za prítomnosti členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku dňa 11. decembra 2012, vydala Izraelská obchodná komora na Slovensku trojjazyčnú knižnú publikáciu (slovenský jazyk, anglický jazyk, ivrit) s názvom „A tribute to Chatam Sofer/Pocta Chatamovi Soferovi/Mechuva Le Chasam Sofer“ s priloženým DVD, obsahujúcim 10 minútový výkladovo-dokumentárny film režiséra Andreja Zmečka s názvom Journey to The Lost City/Putovanie Strateným mestom.

Na decembrovom zasadaní členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku boli prijatí za nových členov: Peter Roth (AutoClub AC) a Radek Mixtaj (Deutsche Bank, Österreich).

O zrušenie členstva požiadal Marián Šufliarsky (M-Market).

Žiaľ, aj tento raz vstúpila do plánov a zámerov členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku politika. Demisia vlády Ivety Radičovej v marci 2012 narušila veľkú časť dohôd o finančnej participácii a spolupráci štátu (Ministerstva kultúry SR) pri realizácii projektu Stratené mesto, ktoré sa podarilo vytvoriť v priebehu rokov 2011-2012. Nové vedenie ministerstva kultúry sa necítilo byť viazané prísľubmi svojich predchodcov. Projekt zrejme považovali – v intenciách uplatňovania nezmieriteľnej pravo-lavej politickej paradigmy – za nadbytočný, keďže sa začal realizovať v období predošlej vlády. Zopakovalo sa to isté, ako pri odovzdávaní pamätníka Park ušľachtilých duší do užívania širokej slovenskej verejnosti zo strany Ivety Radičovej, len v obrátenom garde.

Členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku tento odmeraný, až nepriateľský postoj zaskočil. Podľa ich názoru opätovný nástup Roberta Fica do funkcie predsedu vlády SR nemal prečo ohroziť realizáciu verejnoprospešného projektu Stratené mesto, ktorý pokračoval v rozvíjaní základnej agendy, sformulovanej v procese budovania pamätníka Park ušľachtilých duší v rokoch 2006-2010.

Rok 250. výročia narodenia Chatama Sofera ale nebolo možné odložiť na inokedy. Jeho začiatok bol vymedzený dátumom 23. 9. 2012 (7. Tišri 5773 židovského kalendára) a jeho ukončenie ohraničoval dátum 11. 9. 2013 (7. Tišri 5774 židovského kalendára). Preto sa členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku rozhodli naplniť stanovené ciele aj „s odretými ušami“.

Projektu sa nečakane ujal podpredseda vlády SR a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Miroslav Lajčák, zodpovedný v novej vláde aj za agendu ľudských práv, ktorý sa v júni 2012 iniciatívne zúčastnil slávnostného odhalenia modelu neologickej synagógy na Rudnayovom námestí pri príležitosti zahájenia novej Turistickej trasy Strateným mestom Bratislava – Pozsony – Pressburg.

V roku 2013 poskytol podpredseda vlády SR a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Miroslav Lajčák finančný príspevok na vydanie Manuálu pre učiteľov bratislavských základných a stredných škôl, čím v roku 2013 zaštil verejnoprospešný projekt váhou svojej autority. Manuál, ktorý bol vydaný ako inšpirácia pre učiteľov bratislavských škôl k prezentácii Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia, obsahuje knižné vydanie prvého kompletného Sprievodcu Strateným mestom (zbúraným bratislavským Podhradím) – teda dokumentuje dom po dome, ulicu po ulici zbúrané „bratislavské reálie“.

Tento knižný sprievodca, vybavený podrobnými mapami neexistujúcich ulíc, má učiteľom pomáhať každoročne previesť počas Dňa obetí holokaustu a rasového násillia školopovinnú bratislavskú mládež zbúranou časťou historicky cenného centra mesta Bratislava a poskytnúť im k „Udalosti“ erudovaný výklad.

Súčasť knižného sprievodcu tvorí CD, na ktorom sa nachádza rukopis knihy odborného garanta projektu Stratené mesto Bratislava – Pozsony – Pressburg prof. Eduarda Nižňanského s názvom „Holokaust v Bratislave – Hlavnom meste Slovenskej republiky 1939-45“. Manuál doplnia power-pointová prezentácia, poskytujúca učiteľom oporné body a naračnú niť výkladu kľúčových udalostí, ktoré viedli na území mesta

Bratislava k rozhodnutiu fyzicky vymazať z mapy mesta židovskú populáciu (židovských spoluobčanov, aj reálie odkazujúce na ich niekdajšiu prítomnosť).

Manuál pre učiteľov uzatvára výkladovo-dokumentárny film režiséra Andreja Zmečka Putovanie Strateným mestom, ktorý môžu učitelia premietnuť školop povinnej mládeži v rámci oživenia výkladu v triedach.

Na mieste, kde pôvodne stála neologická synagóga, zbúraná v apríli roku 1969, rozhodli členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku vztýčiť na záver roka 250. výročia narodenia Chatama Sofera (trval od septembra 2012 do septembra 2013) 15 metrov vysokú železnú konštrukciu (skelet) modelu neologickej synagógy, ktorý bol symbolickým označením hranice, za ktorou sa rozprestiera „mesto duchov“ – Stratené mesto.

Konštrukcia synagógy.

Na skelete bol pripevnený nápis: „Pocta Stratenému mestu – pri príležitosti ukončenia spomienky na rok 250. výročia narodenia Chatama Sofera“.

Popri ukončení spomienky na 250. výročie narodenia najvýznamnejšieho rabína 19. storočia Chatama Sofera bolo v roku 2013 potrebné uctiť si aj 70. výročie povstania Židov vo Varšavskom gete z 19. apríla 1943.

Pri tejto príležitosti sa rozhodli členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku zvolať do Varšavy na 19. apríla 2013 prvé spoločné slávnostné zasadanie členov Izraelsko-Poľskej obchodnej komory, Česko-Izraelskej zmiešanej obchodnej komory, Rakúsko-Izraelskej obchodnej komory a Izraelskej obchodnej komory na Slovensku.

Predsedovia štyroch obchodných komôr podpísali v tento slávnostný deň memorandum, na úvod ktorého si pripomenuli hrdinstvo povstalcov Varšavského geta. Súčasne vyjadrili záujem užšie spolupracovať pri podpore spoločnej agendy, ktorou je rozširovanie obchodnej spolupráce a priateľstva so štátom Izrael, ako aj záujem dosiahnuť väčšiu integráciu aktivít, vyvíjaných ich obchodnými komorami v rámci poľsko-česko-rakúsko-slovenského regiónu Európskej únie.

Prezident Česko-Izraelskej zmiešanej obchodnej komory, Pavel Smutný.

Prezident Rakúsko-Izraelskej obchodnej komory, Gabriel Lansky.

Vice-prezident Izraelsko-Polskej obchodnej komory, Edward Trzosek.

Predseda predstavenstva Izraelskej obchodnej komory na Slovensku, Miloš Žiak.

Volebné valné zhromaždenie členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sa konalo 30. mája 2013.

Za nového člena bol prijatý: Vladimír Michalík (BDO).

Do radov Izraelskej obchodnej komory sa po niekoľkoročnom prerušení členstva vrátil Dušan Macuška.

Členstvo bolo pozastavené Ivanovi Marošovi (F.I.M partners).

Po piaty raz bol zvolený za predsedu predstavenstva Miloš Žiak. Za členov predstavenstva boli zvolení: Jozef Brhel, Erika Csekés, Štefan Czucz, Tomáš Drucker, Ivan Kiňo, Martin Kohút, Martin Krekáč, Peter Lukeš, Ján Smerek, Martin Šamaj. Za členov Dozornej rady boli zvolení: Ján Hrušík (predseda), Ivan Lacko a Martin Čižmárik.

27. júna 2013 bola v Bratislave v priestoroch ministerstva hospodárstva SR slávnostne podpísaná Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou štátu Izrael o spolupráci v oblasti priemyselného výskumu a vývoja. Podpora pri podpise tejto dohody patrila posledné štyri roky medzi priority členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku.

Minister hospodárstva SR Tomáš Malatinský (vľavo) a veľvyslanec štátu Izrael na Slovensku J. E. Alexander Ben-Zvi v Bratislave pri podpise Dohody o spolupráci v oblasti priemyselného výskumu a vývoja.

Na decembrovom zasadnutí Izraelskej obchodnej komory na Slovensku boli prijatí za členov: Jozef Miček (ZIPP Bratislava), Jozef Semančín (AK Semančín Poláček), Radoslav Bielka (RADDA), Ladislav Švantner (KL Consult).

Nateraz poslednou iniciatívou členov Izraelskej obchodnej komory na Slovensku je projekt s názvom Plece pri Pleci (Shoulder to Shoulder). Ide o medzinárodný projekt spoločného putovania izraelskej a európskej mládeže krajinami strednej Európy. Projekt si osvojili poslanci Európskeho parlamentu Marek Siwec (Poľsko) a Boris Zala (Slovensko). Marek Siwec bol v tom čase predsedom skupiny europoslancov, združených na platforme s názvom European friends of Israel (EFI). Poslanci Európskeho parlamentu Siwec a Zala projekt zaštitili váhou svojej poslanskej autority a zaslali ho v novembri 2013 predsedovi vlády štátu Izrael Benjaminovi Netanyahuovi, aby zväžil možnú spoluprácu EP a štátu Izrael pri realizácii projektu. Netanyahu iniciatívu ocenil a podporil listom z dňa 23. 12. 2013.

Na májovom zasadnutí Izraelskej obchodnej komory na Slovensku boli prijatí za členov: Karol Biermann (Fortuna Libri), Štefan Šalapa (Logistics & Warehouse, s. r. o.)

Pár slov na záver

V novembri roku 2014 uplynie 25 rokov od kolapsu komunistického režimu na Slovensku. Už dnes vieme povedať, že toto štvrtstoročie bolo sprevádzané snahou obyvateľov Slovenskej republiky odpútať sa od fašistickej (1939-45) aj komunistickej (1948-89) minulosti krajiny. Od šiestich rokov existencie v područí nacistickej Tretej ríše a 41 rokov nanucovanej príslušnosti krajiny k euro-ázijskej veľmoci – k Rusku.

Návrat k vlastnej európskej minulosti nie je ľahký ani jednoduchý. Je sprevádzaný nielen nutnosťou transformovať inštitúcie, vedomie a návyky občanov tak, aby zodpovedali novej realite. "Vnútoraná" premena je sprevádzaná množstvom excesov v správaní sa politikov, ako aj v oblasti privatizácie národného majetku a budovania „voľného trhu“. Navyše je zneisťovaná nielen túžbou mnohých občanov po návrate k istotám paternalistického (socialistického) policajného štátu, ale aj komplikáciami vývinu „globalizujúceho sa sveta“ a krízami, sprevádzajúcimi tento proces.

Izraelská obchodná komora na Slovenku je dobrovoľným občianskym združením. Reprezentuje tú časť spoločnosti, ktorá sa pokúša prispievať k napredovaniu slovenskej spoločnosti zdôrazňovaním agendy, smerujúcej k rozvoju vzájomne prospešných obchodných vzťahov a priateľstva medzi občanmi Slovenskej republiky a občanmi štátu Izrael. Podľa presvedčenia členov Komory patrí aj rozvíjanie tejto agendy k základnej civilizačnej výbave slovenských občanov globalizujúceho sa sveta.

Členovia Izraelskej obchodnej komory na Slovensku sú si vedomí, že nimi dobrovoľne rozvíjaná agenda je iba jedným zo segmentov rozsiahleho a komplikovaného celosvetového civilizačného procesu. Svoju agendu nepreceňujú.

Dobrovoľné a svojpomocné rozvíjanie tohto segmentu (i keď neľahké a často narážajúce na prekážky a nepochopenie) v réžii malej, ale odhodlanej skupiny podnikateľov, žijúcich na Slovensku považujú tieto za autentické napĺňanie odkazu Novembra 89.